PATRON TÜYDÜ!
150 işçi kapı önüne kondu

● Sürekli ad değiştirerek yeni fabrika görünümüne giren iplik fabrikası, işçileri işten ayrılmaya, sonra yeniden asgari ücretle işe girmeye zorladı.

● Yıllardır sosyal haklarını, 4 aydır ücretlerini alamayan işçiler sonunda kapı dışarı edildiler.

Yıllardır işçilerinin haklarını vermeyen Topkapı'daki Gonca İplik Fabrikası'nın patronları, ortadan kaybolduktan sonra, işçiler de kapının önüne atıldılar.

İŞÇİLER ASGARİ ÜCRETLE ÇALIŞIYORDU

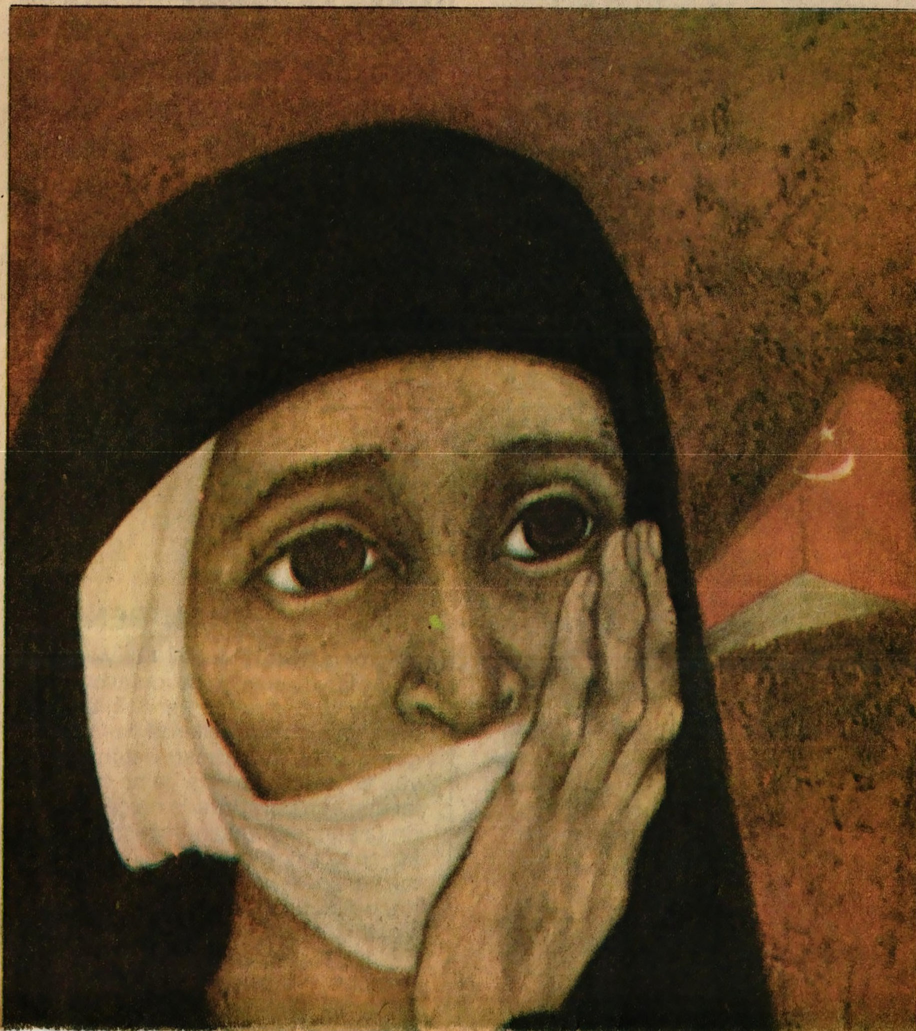
1974 yılında Ankara İplik adıyla kurulan fabrika, o zamandan beri sürekli olarak ad değiştiriyor ve her seferinde eski işçilerini işten atıp, sonra yeni fabrikaya işçi alıyormuş gibi asgari ücretle çalıştırmaya başlıyordu. Fabrika, 1974 yılında Güney Pamuk adıyla Recep Yücel'e devredildi. 1979 yılında Recep Yücel'in damadı Ahmet İğci, fabrikayı satın almış gibi gösterildi ve fabrikanın adı Ahmet İğci İplik Fabrikası

yazko somut

12 Ağustos 1983
70 lira
Yıl: 3 Sayı: 54/28

HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR DERGİSİ

İşçiler, işverenlerin kanunsuz baskılarına kanmamalı

İBRAHİM AKYÜREK

İşverenlerin; işyerini kapatma, başka bir yere taşıma, başkasına devretme gibi gerekçelerle işçileri çıkışa zorlamaları gün geçtikçe artıyor. Öyle ki, sürekli isim değiştirerek yeni yeni fabrika görünümüne giren 200 işçinin çalıştığı Topkapı'daki bir iplik fabrikası, işçileri işten ayrılmaya, sonra yeniden başka bir isim altında onları asgari ücretten işe girmeye zorlayabiliyor. Yıllardır vermediği toplu sözleşmedeki haklar, ücretler de cabası. İşçiler işverenin dokuz aydır fabrikaya uğramadığını belirtiyor. (1)

Benzer yöntemlerle işten çıkarmaların yoğunlaşması üzerine (Özellikle İstanbul'da) Genelkurmay Başkanlığı uyarı yapmak gereğini duyuyor ve işten çıkarma yasağını anımsatıyor. Genelkurmay Başkanlığının Başbakan, Çalışma Bakanlığı ve Sıkıyönetim Komutanlıklarına gönderdiği 23 Şubat 1983 tarihli yazısında; **"Büyük illerde bazı işverenlerin belediye hudutları içinde yeralan fakat çok uzak yerlerde bulunan işyerleri arasında, işçileri sık sık nakletmek suretiyle onları işlerinden ayrılmaya zorladıklarına ilişkin duyurular alındığı"** belirtiliyor. (2)

DİYELİM BİR İŞYERİNİZ VAR

Diyelim bir işyeriniz var. İşçilerinizin bir bölümünü çıkarmak istiyorsunuz. Yasaları fazla zorlamadan şu yolları deneyebilirsiniz:

• "İflas ettim" deyip işyerinizi kapatmış gibi gösterin. Başka isim altında çalışmaya devam edin.

•"Makineleri falan kişiye devrettim. Gidin orada eski haklarınızla çalışın, işte fabrika falan yerde" diyebilirsiniz.

• İşyerinizin bir bölümünü olabildiğince uzak bir yere taşıyın. Örneğin: Bakırköy'deki bir fabrikanın Kartal'a, İstanbul'daki bir fabrikanın Konya'ya taşınması gibi.

• Taşıma işi masraflı gelirse derme çatma bir baraka kurun. Makineye benzer birkaç alet, bir tabela ile yeni işyeriniz hazır olur. Daha sonra sizi üzen işçileri saptayın ve onları noter kanalı ile yeni işyerine davet edin. Yasal hakları geçerli olmak üzere yeni işyerinde çalışmak isteyip istemediklerini sorun. İstemezlerse tazminatlarını verip, sözleşmelerini feshedin.

• Tazminatlarını ödemekte sakın güçlük çıkarmayın. Önceleri, sözleşmedeki haklarını ödememek için ileri sürdüğünüz "mali sıkıntı" bahanesinden şimdilik vazgeçin. Unutmayın sizi üzenlerden kurtuluyorsunuz.

KAZANCINIZ NE OLACAK?

Bu yolları izleyerek nelere kavuşacağınıza gelince:

• Kıdemli işçilerden kurtulmuş olursunuz. Bu, yüksek ücret ve tazminat ödemekten kurtulmak demektir.

• Çıkan işçilerin yerine asgari ücretten çalışacak bolca işçi bulunduğundan, yeni iş olanakları yaratmak gibi bir sevap bile işlemiş olacaksınız.

• Toplu iş sözleşmesi ile işçilerinizin kazanmış olduğu haklar bir anda yok olacağı için derdiniz azalacaktır.

• Sendikadan kurtulmuş olacaksınız.

• Sağlıklı çalışma koşulları, ücretlerin süresinde ödenmesi, sosyal hakların noksansız verilmesi gibi en doğal haklarını isteyerek sizi sık sık üzen işçilerden kurtulmuş olacaksınız.

• İşçi çıkarma yasağını bir yönüyle bertaraf etmiş sayılırsınız.

Yeni adresli, yeni işyerinde çalışmayı kabul etmek zorunda kalan işçileriniz çıkarsa üzülmeyin. Yapacağınız birkaç iş var:

• İşçiler, eski işyerine yakın çevrede oturduğu için gidiş-dönüş yolu uzayacaktır. Servis koymayın, yol parası da vermeyin ki adam aldığı paranın çoğunu yol parası yapsın.

Akıl edip işçiler servis işini toplu gidiş-dönüş şeklinde ucuza aralarında çözmüşlerse çalışma saatlerini vardiyalara bölüp toplu gidişlerini engelleyin.

• Eski işyerinde tüm zorluklara karşın verdiğiniz süt, ayran gibi gıdaları artık vermekten vazgeçin. Çay molasını bile kaldırın. İşçi sağlığı kurallarına boşverin. Yok havalandırmaymış, yok zehirli gazlara karşı önlemmiş, unutun.

Yine de bu koşullara dayanan olursa isteyen çalışır, beğenmeyen çıkar gider. Artık rahat edebilirsiniz. Çünkü siz de ÇALIŞMA BARI-

DAÜSSILA

Hani nerde o İstanbul?

"Ana" -Güner Ener- yağlıboya, 45×60 cm. Yapılış tarihi: Ocak 1971

Nassı koymuşlar ki ona,
İstanbul'u kodunsa bul!

CAN YÜCEL

Şİ'na katkıda bulundunuz. Hem şimdiye kadar onlar çok gülmediler mi, şimdi sıra siz de....

(1) Kaçan Patronlarını Bekliyorlar, GÜNAYDIN-GENÇ, 20.3.1983
Patron Tüydü, ŞENOLA, 14.5.1983

(2) Genelkurmay, işçileri ayrılmaya zorlayan işverenleri uyardı, CUMHURİYET, 29.3.1983

Gizli işsizlik. Cüneyt Ayral'ın yazısı 4. sayfamızda.

Calp: "Kültür politikasının önemli etkinliğinin bilincindeyiz"

Ankara temsilcilerimizden arkadaşımız Ali Alkan İnal, Halkçı Parti Genel Başkanı Necdet Calp'ten partisinin kültür ve sanat politikası üzerine görüşlerini aldı.

Halkçı Parti Genel Başkanı Necdet Calp'in "Kültür ve Sanat" üzerine görüşleri 3. sayfamızda.

Peter Rozsa Petöfi, Kurşun, 23.3 cm.

"Szentendre Sanatı" resim heykel sergisi, İstanbul'da

● Szentendre kasabasının 20. yüzyıl Macar sanatında önemli bir yeri vardır. Macaristan'ın çağdaş ustalarından Karoly Ferencay, geçtiğimiz asrın sonlarında bu küçük ve barok havalı kasabada çalışıyordu.

"**Szentendre Sanatı** Macar Resim-Heykel Sergisi" Ankara Resim ve Heykel Müzesi'nden sonra İstanbul Güzel Sanatlar Galerisi'nde açıldı.
25 Macar sanatçının yapıtlarının bulunduğu sergi ilgi ile izleniyor.

Szentendre Kasabası'nın 20. yüzyıl Macar sanatında önemli bir yeri vardır. Macaristan'ın çağdaş ustalarından Karoly Ferencay geçtiğimiz asrın sonlarında, başkente 20 kilometre kadar uzaklıkta bulunan bu küçük barok havalı kasabada çalışmaktaydı. Halen 18 bin kişinin yaşadığı Szentendre'de 60 kadar sanatçı oturmakta olup kasaba her dönemde ressamların ilgisini çekmiş, uğrak yeri olmuştur.

Kasabanın görünümünü ticaret erbabıyla kaynaşan Dalmaçyalılar ve Sırplar kuvvetle etkilemiştir. Bu ulusların izleri pek çok sokak ve kilise isimlerine yansımıştır.

Bu sergi son 50 yıldan günümüze değin ortaya konan yapıtlardan sadece küçük bir bölümünü içeren örneklerden oluşmaktadır. Szentendre sanatının eksiksiz bir görünümünü yansıtmaktan uzak olsa da, onun ruhunun , açık fikirliğinin, yüksek niteliğinin, geleneklerle yeniliklerin içiçe yaşayışının kavranmasına olanak sağlamaktadır.

nasılsınız

Her şeyden önce faşizm, genel olarak ve her türlü güncel politika sorununu bir yana bırakarak, insanlığın geleceği ve gelişimi açısından, sürekli barış denen şeyin ne olanaklılığına ve ne de yararlılığına inanmaz. Reddeder barışçılığı; çünkü barışçılık, özveri karşısında bir kaçışı ve bir ikiyüzlülüğü örtüp gizlemektedir.. Faşizm, demokrasiyi de kesinlikle reddeder. Çünkü demokrasi demek, siyasal eşitlik cinsinden bir alay uyduruk şey demektir, kollektif sorumsuzluk demektir, mutluluk efsanesi ve sürekli ilerleme hayali demektir.

MUSSOLİNİ

somut

Güneş çarığı, çarık ayağı sıkarsa...

Çıkar çevrelerimiz, bir türlü sınıf olamamanın sıkıntısıyla kıvranıyor. Yıllardır, kendilerini birer Anka kuşu sanıyorlardı. Gak dediklerinde et , guk dediklerinde su tutulan ağızları, epeyce bir zamandır boş kalmışa benzer. Şimdi de, kurtarılma hevesinin ardına düştüler. Önceleri, enflasyonun, halkın cebinden çaldığını aktardığı kadife keseleri, koşulların darboğazında suyunu çekiverdi. Kendi kendilerine yeterlikleri olmadığından, devleti bir başka biçimde yolmanın ağıtçılığına oturdular. Havlu atmaktan, sütü kesilecek ineklerden dem vurarak, tefeci-banker dolabıyla aktardıkları paraları, az faizli, uzun vadeli kaynaklara dönüştürmenin telâşı içindeler. Devlet eskiden, pahalıya sattıklarını ucuza verip birikim yaptırıyordu ya, şimdi de ucuza paralar verip, yeni yeni birikimlere olanak tanımalıdır. Yoksa ne mi olur? Batarlar!...

Batınca da, Güneş çarığı, çarık ayağı sıkar örneği, işsizlik alır başını gider! Onlar mahvolursa ulusal servet batar!... Bütün işçiler aç kalır!... Beyzadelerimiz, yatırım yapmaktan vazgeçecekleri için ülke ekonomisi geriler!.. Daha binlerce neden sıralamak olasıdır. Yeter ki, halkın vergilerinden toplanan paralar, işlerini becerememiş olanların emirlerine peşkeş çekilsin!..

Bunun ilk hazırlığı da, çeşitli işkollarında denenmekte. Patronlarımızın ilk gözüne batan, işçi ücretleridir. Özellikle işyerine yıllarını vermiş, bunun karşılığındakıdem tazminatı ile birlikte yükselmiş olan ücretleri!... İşyerlerini kâra geçirmese bile, beceriksizliklerinin bedelini ödetebilecek bir kaynak gibi görünür bu yüksek ücretlerle, tazminatlar.

O zaman gelsin oyun,gelsin tehdit... Oyunların bir bölümünü sütunlarımızda okuyacaksınız. Tehditlerden bizim kulağımıza gelenler ise, daha da revnaklı... Bazı patronlar, işçileri tek tek odalarına çekiyorlarmış... "Sana şu kadar para!... İstifa dilekçeni ve ibranameni yaz, olmak... Yoksa, Sıkıyönetime, örgüt üyesisin diye bildiririm!..." İşçi çıkarmak, toplu da olsa, teker teker de yasak ya, Sıkıyönetimce, ihbarın aslı olsun olmasın, gözaltına alınmış bir adamı işte tutmak da o ölçüde doğru değil... İşçi, birden kendini yapayalnız görmekte. Bir yanı ballı çörek değilse de, bir yanı budaklı değnek... Aklı başına gelinceye kadar, istifası patronun kasasındadır. Bütün haklarını yitirmiş, kara kara düşüncelere dalmıştır. Üstelik yapılacak hiçbir şey bırakmadan...

Can havliyle, şikâyete çöreklense de, kendi eliyle akladığı patronu sonradan suçlaması, yasalar bakımından mümkün değildir. İşveren, durumu kendi çıkarına düzenlemiştir. Dar zamanın bütün gücünü bir dolapla kendi yanına almayı becermiştir. İşçi, sonradan kendini toplayıp, yasal olanaklar arasa da eli boş kalacaktır. Nitekim, şu satırlar yazıldığı ana kadar, bu tür davranışlardan ötürü şikâyet edebilen işçilerin sayısı 10.850'yi bulmaktadır.

Bulmaktadır ya, kaçının akladığı kaçının direnebildiği henüz açıklık kazanmamıştır. Dönemler olur baskı ağırdır. Dönemler olur, işçi kendi hakkını kendi davranışıyla alır... Dönemler vardır, her türlü oyuna ve dolaba olanak sağlar. Ama, emekçi, üreten olduğu sürece, üretim gücünü de elinde tutandır. Kendi yanlışlarını, emekçinin geleceğinden çıkarmaya çalışanlara dur demesi gereken de ilkin emekçidir. Bir yılgınlığın tutsağı olarak boynunu bükerse, kendi yasal dayanaklarını kendi eliyle yıkmış olur. Yok, haksızlığın karşısında ilkin kendisi direnirse, haksızlıkla savaşması gereken bütün yasal güçleri de yanında bulur.

İşverenler, kendi çıkarlarına her türlü davranışta bulunacaklar, kendi kusurlarından doğan zararı alışkanlıkları gereği her zaman emekçilere ödetmeye çalışacaklardır. Emekçiler de kendi çıkarları ve onurları gereği, yasal dirençlerini kullanabilirlerse, bütün oyunlar bozulacak, yılgınlık ortadan kalkacaktır.

YAZKO ödülleri yeniden veriliyor

Yazın, araştırma ve bilim alanında yeni yeteneklere olanak tanımak amacıyla düzenlenen YAZKO ÖDÜLLERİ'nin 1983 yılında yeniden gündeme alınması kararlaştırılmıştır. Daha önce, Azra Erhat Çeviri ödülü yönetmeliğini açıklayan YAZKO yönetim kurulu, Roman, Öykü, Şiir ve İncelemedallarında özgün yapıtlara ayrılan bu yılın ödüllerini de belirlemiştir.

Ödül kazanan yapıtların yazarlarının YAZKO ortağı olabilmesini sağlamak amacıyla, ilk katılım payı olan 30.000.- TL.sıyla sınırlandırılan ödül karşılığı, her dal için ayrı ayrı verilecektir.

Daha çok ilk yapıtlara yöneltilen ödüllerin, çağdaş yazınımız için yeni yeni değerlerin kazanılmasında yararı olacağı düşünülmüştür.

Bu nedenle, ödüle katılacak yapıtların daha önce hiç bir yerde yayınlanmamış olması gerekmektedir. İki aralıklı daktilo ile, beş kopya yazılacak yapıtlar, 1 Ekim 1983 günü akşamına kadar ya elden ya da postaya verilmiş olmalıdır.

İlk eleme, YAZKO üyelerinden oluşacak bir ön kurul tarafından yapılacak, seçilen yapıtlar, daha sonra açıklanacak yargıcılar kuruluna sunulacaktır.

'86 yaşında delikanlı Elif Naci" Şahap Balcıoğlu'nun röportajı ikinci sayfamızda

"Naci Bey şimdi emekli. Yaşı da 86'ya geldi. Ama evde gene çalışıyor. Ve de bu öpülesi adam bundan beş yıl önce soyuttan ölüdoğaya (natürmort), bir yıldanberi de doğaya (peyzaja) geçti. Bunun adına aşma denir, kendini aşma, kendini yenileme denir.

86 yaşında delikanlı Elif Naci

Kendini yenileyen adam

ŞAHAP BALCIOĞLU

Bu yıl İstanbul görülmemiş bir Fenerbahçe fırtınasına tutuldu. "En büyük Fener!.." naraları hâlâ kulaklarımızda. Boy boy Fener bayrakları sokaklarda, evlerde, dükkânlarda aylarca sallandı. Bu bir sara nöbeti midir? Gerçekten Fener sevgisi midir? Yoksa?... Yoksa bu patlama lumpen proleteryanın uykuda boşalması mıdır? O nokta üstünde önemle durmak gerekir. Ama konumuz başka. Burada, Fener sevgisinin oynadığı simgesel rolü sadece vurgulayıp geçiyoruz.

Oysa Elif Naci sevgisi hiç de yapmacık, hiç de simgesel değil. Bu bir gerçek sevgidir. İşin o yanı kesin. Hem de bir takım kendini bilmezlerin uğraşmalarına karşın kesin.

Şeytan tüyü mü var bu adamda?

Sevmezsen sevilmezsin. Elif Naci konusunda da sevginin kaynağını kendisinde aramak gerekir.

Önceki gün, yani 10 Ağustos 1983'de Elif Naci 86 yaşına girdi. Tanıştığımızda 56'sını sürüyordu. Dostluğumuz otuz yıla dayanıyor.

Elif Naci yetmiş yıla yakındır resim yapıyor, resimle uğraşıyor. Oysa Türk ressamının yapıtı şunun şurasında üç dört yıldır biraz, evet, biraz para eder oldu. Dostumuz bunca yıl ne yedi, ne içti? Vefa İdadisi'nden sınıf arkadaşı olan rahmetli Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel'in unutulmaz desteğiyle önce Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'ne girip sonra Topkapı Sarayı'nda süren müdürlük yaşamının yanısıra basın sanayiinde arkadaşlar.

Bir insan mesleğini bu kadar seviyor, türlü zorluklar bahasına ona bu denli sıkısıkıya sarılıyorsa, eninde sonunda zirveye ulaşması sürpriz sayılmamalıdır.

TÜRK RESMİ NEREDE DOĞACAK?

Elif Naci bazı çağdaşları gibi, Güzel Sanatlar Akademisi'nden sonra Avrupa 'da staj ya da ihtisas olanağı bulamamıştır. O, sözcüğün tam anlamıyla bu toprakların, bu ortamın yetiştirdiği bir sanatçı. Zaten biraz da bu oluşumun sonucu olarak "yarınki Türk Resmi Alplerin ötesinde değil, Torosların eteklerinde doğup gelişecek" diyor. Sanırım ki yanlış laf da etmiyor!

Burada "efendim, resim sanatının uyruğu yoktur, o uluslararası bir uğraştır" yollu sözler geliyor kulağıma. Her sanatçı gibi ressam da ayaklarını bastığı vatanını tanımak, yetiştiği, geliştiği ortamla ilişkisini kesmemek zorundadır. Kendi toprağının konularını iyi işleyen ressam giderek uluslararası üne kavuşur. Ressam gökten zembille inen adam değil. O da insan. O da çevresinin etkisinde. Bu gerçeğin bir kez daha böylece vurgulanmasında yarar var. Elif Naci Türk insanını değil, Türk doğasını konu olarak işliyor. Yapısı gereği seçmiş bu yolu.Ona göre sosyal konular ressamın uğraş alanına girmez, edebiyatçının işidir. Bu görüşe katılmam ama üstelemem de. Böylece geçinir gideriz. Zaten herkes sosyal ve politik savaşın içinde bulunmak zorunda değildir. Adam olan, o savaşı

10 Ağustos 1983'te Elif Naci 86 yaşına girdi. Yetmiş yıla yakındır resim yapıyor, resimle uğraşıyor. Oysa Türk ressamının yapıtı şunun şurasında üç dört yıldır biraz, evet, biraz para eder oldu... Vefa İdadisi'nden sınıf arkadaşı olan rahmetli Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in unutulmaz desteğiyle önce Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'ne girip sonra Topkapı Sarayı'nda süren müdürlük yaşamının yanısıra basın sanayiinde arşiv memurluğu yaparak "medarı maişet motorunu" yürütmeseydi, Elif Naci ne yapardı? Hangi iman gücü resim aşkını sürdürür, hangi azim onun soyuta bağlanışını hoşgörürdü?

Elif Naci, kitaplığında yapıtlarından birinin önünde..

ğinin de yeri büyüktür. Geçenlerde Hayati Asılyazıcı'nın yanında, değerli meslekdaşım Ali Gevgilili'nin kızı Elif'le tanıştım. Pek sevindim. Kızcağız hem üniversitede okuyor, hem de dergiye "Elif" imzasıyla yazılar veriyordu. Laf arasında: "Sen, dedim, Elif hânedanının ikinci üyesisin. Naci beyden rica etsek de, sana amblem olacak bir (Elif) yazıp armağan etse. Mühür gibi hep onu kullanırsın." Bu düşünce genç Elif'in pek hoşuna gitti. Ben de ertesi gün konuyu dostumuza açtım. Tam bir hafta uğraşıp en azından elli ayrı yazı tipi denedikten sonra genç kıza verilecek olanı buldu, temize çekti, uzattı. Götürüp Hayati'ye teslim ettim, evlerine de telefonla bildirdim. Elif sevinçten uçtu. Şu küçücük olay, bir yandan insan sevgisinin, öte yandan sorumluluk duygusunun belirgin örneği olsa gerek.

Elif Naci genellikle büyük bir hoşgörü deposudur. Sevgi, elbette ki hoşgörüyle birlikte yürür. Ancak, onun da sinirine dokunan bazı tipler var. Bunların başında bilgiyi kendisine saklayanlar gelir. Örnek: Geçenlerde Atatürk Eğitim Fakültesi'nde öğrencilerin açtığı bir resim sergisini geziyorduk. Çevremizde ünlü resim ustaları da vardı. Bunlardan, adı pek büyük olan biri, salonun dört yanını süsleyen tabloları birbir inceledi, kiminin önünde biraz durdu, kiminiyse görmemezlikten geldi ve tek sözcük evet, tek sözcük etmeden çekip gitti. Ona karşılık Elif Naci öğrencileri de çevresinde toplayıp sergiyi gezdi, beğendiği yapıtların nerelerini, neden beğendiğini, beğenmediklerinin kendince kusurlu olan yanlarını birbir saydı. Oradan ayrıldığımızda da ünlü ressamın o sessiz ve kendini beğenmiş davranışını yerdi: "Buna terbiyesizlik derler dostum, dedi. O kadar genç bizleri çağırıp baştacı etsin bizse çocuklara yararı dokunacak tek sözcük etmeyelim. Yakışık alır mı? Bilgiyi hasisçe yalnız kendine saklamak, sonra da uygarlıktan dem vurmak, sahtekârlığın ta kendisidir."

Elif Naci bazı çağdaşları gibi, Güzel Sanatlar Akademisi'nden sonra Avrupa'da staj ya da ihtisas olanağı bulamamıştır. O, sözcüğün tam anlamıyla bu toprakların, bu ortamın yetiştirdiği bir sanatçı. Zaten biraz da bu oluşumun sonucu olarak "yarınki Türk Resmi Alplerin ötesinde değil, Torosların eteklerinde doğup gelişecek" diyor.

Elif Naci, evde ziyaretine gelen Atatürk Eğitim Fakültesi öğrencilerinden bir grupla...

Hesap bilmek

ERHAN BENER

İlk romanıyla birdenbire büyük bir üne kavuşan genç bir romancımız, gazete ve dergilerde kendisiyle üstüste yapılan söyleşilerde ve yazdığı yazılarda Türk romanı üstüne büyük bir otorite tavrıyla ilginç görüşler ileri sürüyor. Burada bu görüşlerin üzerinde duracak değilim. Çünkü, en az kırk yıldır okuyan biri olmama karşın, kendimi bu konuda yeterince yetkili ve olgun sayamıyorum. Yirmi altı yaşında olduğunu öğrendiğimiz bu romancımıza gösterilen (edebiyat yaşamımızda eşine pek rastlamadığım) bu büyük ilginin tek

şiv memurluğu yaparak "medarı maişet motorunu" yürütmeseydi, Elif Naci ne yapardı? Hangi iman gücü resim aşkını sürdürür, hangi azim onun soyuta bağlanışını hoşgörürdü? Olaya başka bir açıdan bakmak da olasıdır: Elif Naci resim sevgisini yaşatmak ve sürdürmek için günboyu iki işi birden yürüttü. Sabahtan akşamüzerine kadar müzede, o saatten sonra geceyarılarına kadar da gazetede dirsek çürüttü. Resmi nerede yaptı diye sorarsanız, yanıt açıktır: Ya müzedeki boş saatlerinde, ya da evinde.

KENDİNİ YENİLEYEN ADAM

Naci Bey şimdi emekli. Yaşı 86'ya geldi. Ama evde gene çalışıyor. Ve de öpülesi adam bundan beş yıl önce soyuttan ölüdoğaya (natürmorta), bir yıldanberi de doğaya (peyzaja) geçti. Bunun adına aşama denir, kendini aşma, Kendini yenileme denir. O yaşta bir kimse sıçramalara yönelip üstelik harikalar yaratıyorsa, bu adama alkış tutulur namusuyla verene en azından anlayış gösterir. Bu anlayış onda fazlasıyla var.

86'SINDA EKMEK KAVGASI

Aslında Naci Bey de savaşın içinde. Emeklilikten eline geçen para evdeki tencereyi kaynatmaya yeter mi? Ne gezer! Elif Naci, sanat aşkının yanısıra geçim zorunluğuyla bu yaşta fırça sallıyor, sabahtan akşama kadar didiniyorsa, bazılarının bu manzaradan övünç duymaması gerekir. Tablo yapan adamın şu tablosu, günümüz Türkiye'sinin kültürel düzeyi, sosyal ve ekonomik adalet aynası bakımından göğüs kabartan bir görünüş değil. Elif Naci önce 86 yaşında ve sıkıntılar içinde ölmediğine, sonra da köksüz, görgüsüz, bilgisiz yeni Türk burjuvazisinde üç dört yıldanberi filizlenen resim satınalma modasına şükretmek durumundadır.

Elif Naci'de sorumluluk duygusu üst düzeydedir. Kendisinden bekleneni muhakkak yapar. Bu davranışta kişiyi sevindirme iste... burasında onun bir özelliğini daha belirtmek isterim: Elif Naci'de, sanat dünyasının illeti olan kıskançlıktan, çekememezlikten eser yoktur. Onun uygar bir yanı da ressamla yapıtını birbirinden kesin çizgilerle ayırabilmesi. Çok kez tanık oldum, karakterini beğenmediği bir ressamın tablosu önünde hayranlığını gönülden dile getirir. Hele gençler onu kendilerine hep destek olarak gördüler. Sergilerine gitti, alkışladı, içten kutladı. O duygulu, tertemiz, sevgi dolu davranışı, her zaman, her yerde göremiyoruz. Oysa doğru olan Elif Naci'nin yapısıdır. Severek bakan insan, çevresinde sevgi çemberi yaratır.

ÖĞRENMENİN YAŞI YOK

Elif Naci için öğrenmenin, kendini yenilemenin yaşı yok. İnsanoğlunun ileriye doğru sürekli aşamalar yaptığı bir çağda yerinde saymak bile gerikalmışlıktır. Bu adam seksendört yaşında, Süleyman Saim Tekcan'ın atölyesinde özgün baskı tekniğini öğrenip tablolar yaptı, sonra da bunlarla sergi açtı.

ALICI DEĞİL, VERİCİ ADAM

Elif Naci alıcı değil, vericidir. Şu çok basit gibi görünen sınıflandırma, aslında insanoğlunun her devrine, her topluma uygulanacak bir canlılıktadır. Bu konuda kadın-erkek ayırımı yoktur. Verici gibi görünen kadınların çoğu aslında alıcı sınıfa bağlıdır. Bu tür topluluklarda verici olan erkektir. Ama Elif Naci'nin vericiliği ayrı bir değer taşır. Çoğu zaman onu izlerken, hayalimde, beynini, yüreğini çevresine seve seve sunan bir yeni Kibele canlanır. Bazen bir canlı ve serin pınarı, bazen Üçüncü Ahmet Çeçmesi'ni, bazen de Romüsle Romülüsü emziren dişi kurdu görür gibi olurum.

KIVRAK ZEKÂ

Bu verici tarafının yanısıra kıvrak zekâlı, üstün düzeyde ince iğneli bir başka Elif Naci daha vardır dillerde, gönüllerde. Hazır bulunduğu topluluklarda en ufak ayrıntı, belirginlik ya da kusur onun gözünden kaçmaz. O anda konuşur ve gereği neyse onu dile getirir. Fransızcası okuldan öğrendiği kadardır ama yabancı dilde yaptığı vurgulamalar çoğu Fransız'ın aklından bile geçmez. Örnek: 1948 yılının 1 Nisan günü Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun atölyesinde Âşık Veysel'in özel konserini dinlerlerken kapı açılır, içeriye top gibi giren Adalet Cimcoz, Güzel Sanatlar Akademisi'nin alev alev yandığını söyler. Herkes taş kesilir. Hatta inanmazlar. Hep bir ağızdan Adalet'e "Poisson d'Avril (Nisan Balığı) mı bu?" Diye sorarlar. Ama Adalet Hanım ağlamaktadır. O zaman Elif Naci ağır ağır konuşur: "Hayır arkadaşlar, bu poisson d'Avril değil, poison d'Avril! (Nisan zehri)". Akademi yangını belki unutulur ama bu laf ölümsüzler arasına karıştı.

Ondokuzuncu yüzyılda doğup yirminci yüzyılda bizlerle birlikte yaşayan Elif Naci uygar anlamda kendine saygısı olan insandır. Evden çıkacak olamasa bile hergün traş olur, temiz gömlek giyip kravat takar, boyalı pabuç giyer

GÜZELLİK ÇİRKİNLİĞİ YENECEK

Dostumuz çirkin değil, güzeli sever. Güzel ama hangi güzel?

Elif Naci için cinsi latifin güzeli tombul, hatta şişman olmalıdır. Bacakların kalınlığı, etli oluşu tercih nedenidir. Kazara güzelimiz bir de sarışın ve mavi gözlüyse, yeme de yanında yat! Elif Naci'nin jüri üyesi olarak yer aldığı güzellik yarışmalarında onun en fazla oy verdiği kız hep en sonuncusu olur. Çünkü mübarek hatun bütün yarışmacıların en irisidir!

Elif Naci çirkinliğin her türlüsünden tiksinir, kaçar. İnsanlar davranışlarıyla, düşünceleriyle, sözleriyle güzel olmalıdırlar.

Elif Naci'de sanat dünyasının illeti olan kıskançlıktan, çekememezlikten eser yoktur. Onun uygar bir yanı da ressamla yapıtını birbirinden kesin çizgilerle ayırabilmesi. Hele gençler onu kendilerine hep destek olarak gördüler.

Onun inancına göre güzellik çirkinliği eninde sonunda yenecektir.

Ve o zaman dünya daha da güzel olacaktır.

...romanından başka birşey olamaz diyerek kitabını da alıp okudum. Düşündüklerimi, ekimde yayınlanacağını söylediği ikinci romanını okuduktan sonra açıklamayı daha doğru buluyorum. Burada sadece bir hesap sorununa değinmek istiyorum. Yirmi altı yaşındaki bu genç yazarımız, Türk romancılığı ve Türk romancıları hakkında düşündüklerini açıklarken, eğer bir yerlerden kopya çekmediyse, biraz aceleci davranıyor gibime geliyor.

Ciddi bir biçimde kitap okuyan yetişkin bir kişinin ortalama olarak (yani üstüste) günde 50 sayfadan fazla okuması olanaksızdır. Yani ayda 1500, yılda 18.000 sayfa. Bu da ortalama 300 sayfadan yılda 60 kitap eder. 26 yaşında olan bu yazarımız, üniversite öğrenimini, ciddi araştırmalar yapmasını gerektiren 600 sayfalık romanını bir yana bıraksak bile ve ciddi olarak on beş yaşından itibaren okumaya başladığını kabul edersek, en çok 660 kitap okuyabilmiştir. Ben, kitaplığıma şöyle bir bakıyorum. Ansiklopedi cinsinden başvuru kitapları dışında, bir bölümünü henüz okuyamadığım iki bini aşkın kitabım var. Bunlar içinde yalnız 19. Yüzyıl klasik roman anlayışı ile yazılmış yabancı dildeki romanların sayısı bine yakın. Klasikler, 20. Yüzyıl romancılarının yapıtları, hepsini alıp okumama imkân olmayan, Türk yazarlarından kitaplığımda bulunan dört beş yüz kadar romanı da ekleyince, -kitaplığımda bulunmayanlarla birlikte- kırk yılda ancak 2-3 bin kadar kitap okuyabilmişim. İşte bunun için, bu genç romancımızın, Türk ve Dünya edebiyatı üzerine, kendine özgü yargılarda bulunmakta biraz aceleci davrandığını söylemek gereğini duydum. Kuşkusuz, bir ülkenin edebiyatı, yazarları hakkında bir görüş ileri sürmek için, o ülkede yazılan bütün kitapları okumak gerektiği gibi dayanaksız bir savım yok. Ne var ki, Ahmet Hamdi Tanpınar gibi, Nahit Sırrı Örik gibi, Memduh Şevket Esendal gibi yazarların yeniden ve yeni yeni keşfedildikleri dikkate alınırsa, bu genç yazarımızın Türk romancılarının en önemli yapıtlarını okumak için bile yeterli zaman bulamayacağını yukarda yaptığım hesap gösteriyor.

Dayanaksız birtakım genel yargılara vararak büyük yazar olunmaz. Bıraksın da, yazdıklarıyla başkaları onu yargılasın.

PLASTİK SANATLAR

Resim ve ressam

ELİF NACİ

Kaç gündür fena halde canım sıkılıyordu. İçimde öyle bir huzursuzluk, sırtımda sanki ağır bir yük.

Ben böyle bir bunalımın baskınına uğradım mı, hemen nedenini aramaya yönelirim. Bulabilirsem onunla savaşa girerim, yenik çıktığım da olur ama çoğu kez başarıya da ulaşabilmişimdir. Bulamazsam nedenini yandık, yenilgi uzun sürer ve bana çok pahalıya mal olur. Günlerim heba olup gider. Ama bu kez öyle olmadı buldum nedenini: Şövalemin üstündeki tual. Üzerinde başlanmış, bir türlü sonuca varılmamış bir kompozisyon. Ama nasıl uğraşmışım, üç aydır üzerindeydim. Çalıştıkça sanki bir batağa saplanıyormuşum gibi hafakanlar boğuyordu içimi.

Tamam, bu huzursuzluğumun nedenini bulmuştum, onu yok etmeye kararlıydım. Ne yaptım bilir misiniz? Tuali parçaladım ve.. ve rahatladım. Sanırım bu her sanatçının başına gelebilen bir yazgıdır.

Şimdi gel de her yapıtının şaheser olduğu kanısındaki zırtapozun yediği naneye küfretme. Aklımızı devşirerek, elimizi vicdanımıza koyarak şöyle bir düşünelim: Olur mu hiç? Her yaptığı aynı kıratta, aynı ölçü, aynı başarıda, aynı olgunlukta bulunan bir sanatçı kaydetmiş midir sanat tarihi? Kuşkusuz her sanatçının çeşitli aşamalarda, çeşitli, hattâ çelişkili yapıtları vardır. Elbet insan şaheser üreten bir makine değil.

İtiraf edeyim ki ben, günü gününe, saati saatine uymayan bocalamalarla didinen bir yaratığım. Hele resim yaparken.. Büyük bir sabırsızlık ve huzursuzluk içinde geçerim tualimin başına. Eğer dilediğimi yapabilmişsem, büyük bir mutlulukla ayrılırım yapıtımdan. Ferahlamışımdır. Tuali başında uzun süre kalmayan, yapmak isteğimi kısa bir süre içinde bitirmek isteyen bir telaşım vardır, aceleciyimdir. Ve nihayet görmüşümdür ki, en beğenilen yapıtlarım bir çırpıda çıkanlar olmuştur. Üstünde günlerce, aylarca çaba harcadıklarım değil.

Olur mu hiç? Her yaptığı aynı kıratta, aynı ölçü, aynı başarıda, aynı olgunlukta bir sanatçı kaydetmiş midir sanat tarihi?

Bu, sanatçının eşref saatini ifşa eden bir olaydır bence. Bir resmin üzerinde günlerce, aylarca uğraşmak, onun hakkını vererek, gerekdiğini yerine oturtmak çabası elbet güzel şey. Sanat tarihine lök gibi oturmuş. ünlü sanatçılar enstantane çalışmamışlar, müzelerin duvarlarını kaplayan o dev yapıtlar elbet kısacık şimşek aydınlığında vücuda gelmemiş. Üzerinde yıllar boyu çalışanları biliyoruz. Göbeğine kadar sakalını sıvayarak, bir çamaşırcı kızına o ünlü gülücüğünü yerleştirebilmek için dört yılı cömertce harcayan, sabırlı Leonardo babayı unutmadık elbet. Amma günümüzün sanatçısı o sabrı bulamıyor kendinde artık. Çağımızın hengâmesinde sanatcının da vakti daralmıştır. Yani resim yaparkenki, acelecilikte ben yalnız değilim. Günün koşulları böyle. Gerçi böyle şipşakcı meslekdaşlarım var ve hâlâ natürmortlarındaki çiçekleri soluncaya, meyveleri çürüyünceye kadar tualının başından ayrılmayanları da tanıyorum. Ama neyleyeyim ki bende bu sabır yok. Bir resmin bitinceye kadar üzerinde çalışmak gerek diyorlar. Anlayamıyorum ki resim nasıl biter? Resim hangi aşamaya ulaştığı zaman bitmiş olacaktır, bilemiyorum. Bakınız bir itirafta daha bulunayım: Ben gün geçmiyor ki bir süre önce yaptıklarımı yeniden ele alıp üzerlerinde tekrar çalıştıklarım olmasın. Bunlardan bozduklarım da oluyor ne yazık ki. Her Allahın günü beni mutlak eski bir yapıtımı rötuş ederken veya bozarken görmek mümkündür.

Gelelim sanatçının eşref saatine. Evet efendim, sanatçının eşref saati vardır efendim. Hani şu eski şairlerin alay ettiğimiz ilham perileri. O ilham perisi sanatçının dışında değil, içindedir. O ilham perisi sanatçının iç dürtüsü, heyecanıdır. Bir heyecanın da sürekli olabileceği sanırım savunulamaz. Bilmem, ben böyle çalışırım. Her yaptığını beğenen, yapıtları içinde kötülerinin bulunabileceğini düşünmeyen, her an şaheser üreten bir makine haline gelmiş sanatçıları tebrik ederim.

yazko **somut**

HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR DERGİSİ

Yıl: 3
Sayı: 54/28
Tarih: 12 Ağustos 1983
Fiyatı: 70 Lira

S.S. Yazar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi-YAZKO adına Sahibi ve Genel Yayın Müdürü: Erol Toy/Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Ülkü Karaosmanoğlu/Ankara Temsilcisi: Gülşen Karakadıoğlu/Yönetim Yeri: Türkocağı Caddesi No: 17 Kat: 2 Cağaloğlu/Yazışma ve Havale Adresi: YAZKO, P.K. 442 Sirkeci, İstanbul/Telefon: 522 78 45/Abone Koşulları: 6 aylık: 1750 lira, 12 aylık: 3500 lira/Yurtdışı için iki katıdır/İlan sayfalarında santim/sütun: 800 lira, diğer sayfalarda santim/sütun: 1000 lira (İlanlar için sütun eni 3 cm'dir)/Dizgi film, ofset hazırlık: Çağdaş Yayıncılık ve Basın Sanayii A.Ş./Baskı: Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş./Dağıtım: Hürriyet Holding A.Ş.

SÖYLEŞİ

Halkçı Parti Genel Başkanı Necdet Calp ile partisinin kültür ve sanat politikası üzerine söyleşi:

"Kültür ve sanat ülkenin gelişmesinde önemli bir etkendir"

ALİ ALKAN İNAL

—Sayın Necdet Calp, partinizin kültür ve sanat politikasında güdülen temel amaç nedir?

— Tarihe baktığımız zaman, milletlerin siyasi ve ekonomik politikalarının kültür ve sanat politikalarını etkilediğini, aynı şekilde kültür ve sanat düzeylerinin de siyasal ve ekonomik yapıya tesirde bulunduğunu görüyoruz. Diğer bir deyimle, bir ülkenin gelişmişliği, kültür ve sanatının gelişmişliği ile doğru orantılıdır.

Kültür ve sanatın uygar teknik yöntemleri bu alanın güzide bireylerinin yetişmesi ortamını hazırlar. Böyle bir ortamda düşünceler, tasarımlar yeniliklere yönelir, bu da diğer alanlarda gelişmelere neden olur.

İşte kültür ve sanat politikasının ülkenin gelişmişliğe ulaşmasında önemli etkinliğinin bilincinde olan partimizin amacı, milli kültür ve sanatın gelişmesi ve yücelmesi ortamını hazırlamak ve desteklemektir.

— Türkiye'de siyasal yaşamın her döneminde, pek çok siyasal partinin kültür ve sanat konusunu programlarında genel sözlerle geçiştirmelerinin nedeni sizce nedir?

— O dönemlerde siyasal ve ekonomik sorunların büyük boyutlarla ve ağırlıkla gündemde yer alması, bu güncel sorunların altında kalan siyasal partilerin kültür ve sanat konularına eğilme olanağı bulamamalarına neden olmuştur.

— Toplumsal kültür birikiminin korunması ve geliştirilmesi için programınızda öngördüğünüz kurumlar nelerdir?

— Programımızda, bu hususları içeren çalışmalar yapacak "Güzel Sanatlar Kurumu" adıyla bir kuruluş öngörmekteyiz.

— Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumu hakkında görüşleriniz?

— Atatürk'ün kurduğu bu kurumların o günden bugüne dek yaptıkları çalışmaları saygı ile karşılıyorum. Bu kurumların kuruluş ilkeleri doğrultusunda, ulusal değerlerimiz için çalışmalarının yararlı olacağı inancındayım.

— Ulusal kitaplıklar ile halk, çocuk ve gezici kitaplıkların yaygınlaştırılması konusunun programınızdaki yeri nedir?

— Kitaplıklar konusu bugüne kadar gereken önemde, kanımızca, ele alınmamıştır. Halk, çocuk ve gezici kitaplıklara gereken ölçüde ilgi gösterecek, uygulamada kolaylıklar sağlayan yeni yöntemler getireceğiz. Ulusal kitaplıkların yanında bölge kitaplıklarının kurularak, kitaplık zenginliklerinin artırılması üzerinde önemle duracağımız konulardandır.

— Telif haklarına yasal düzenlemeler getirilmesi konusunda görüşleriniz nelerdir?

— Telif haklarıyla yaratıcıyı korumak ve emeğini güvenceye almaktan yanayız. Basın komitesindeki arkadaşlarımızın konu üzerinde yaptıkları çalışmalar sonuçlandığında sorunuza daha ayrıntılı cevap vermek olanağını elde etmiş olacağız.

— Tarihi yapıtların korunması için öngördüğünüz önlemler nelerdir?

— Tarihi yapıtların tahribi şahsi ve ailevi menfaatlerin iştah açıcı çekiciliğinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle tarihi özelliği olan yapıtların devlet tasarrufu altına alınması yanında, devlet katkısı ile değerlendirilmesi gibi önlemlerin getirilmesinden yanayız. Bu temin edilinceye kadar tahrip edilen tarihi yapıtların yerine yeni yapılar inşa edilmesinin yasak kapsamına alınması acil bir tedbir olarak düşünülmektedir.

— Yurt dışındaki işçiler ve çocuklarının eğitim ve kültür sorunları için düşündüğünüz çözümler nelerdir?

— Yurt dışındaki işçi çocuklarının eğitim ve kültür sorunlarının çözümü için, bunların bir dönem Türkiye'de kurulacak özel yatılı okullarda eğitime tabi tutulmalarını öngörüyoruz. Yurt dışında çalışan işçilerimizin tüm sorunlarıyla uğraşacak, yatırım gücü olan bir kurum, gurbetteki insanlarımızın eğitim ve kültür ihtiyacını karşılayacak çalışmaları da bünyesinde toplayacak ve yürütecektir.

— Beyin göçü olarak da adlandırılan, bilim ve sanat adamlarının yurt dışına yerleşmeleri sorununun çözümü için gerekli gördüğünüz önlemler nelerdir?

— Bilim ve sanat adamlarının yurt dışına göçme nedenleri çok değişiktir.. Sorunun, yalnız maddi olanakların yetersizliğinden kaynaklandığını sanmıyorum. Bununla birlikte belki daha ağır basan manevi tatminsizlik, rahat ve özgür çalışma ortamının bulunmadığı hakkındaki duygusal nedenlerden kaynaklanmaktadır. Diğer bir neden, ülkemizdeki teknik düzeyin üstüne çıkmış insanlarımızın çalışma olanağı bulamamalarıdır.

Bu nedenler gözönüne alınarak, yaratılacak psikolojik, maddi ve teknik ortam beyin göçünün hiç olmazsa azalması yönünde alınmış önlemler olacaktır.

— Uluslararası kültür alışverişi konusunda görüşleriniz?

— Uluslararası kültür alışverişinin ulusları birbirine yaklaştırma ve birbirini daha iyi anlamalarına etki yapan bir özelliği vardır. Kültür değerlerinin gelişmesinde ve yücelmesinde de bu etkinin rolü mevcuttur. Kavgaya değil sevgiye ve barışa hizmet eder. Bu bakımlardan uluslararası kültür alışverişine önem vermekteyiz.

— Basın ve TRT'nin toplumsal kültür birikimine daha etkin bir biçimde katkıda bulunabilmeleri için hangi yasal düzenlemeleri gerekli görüyorsunuz ?

— Bugün ülkemizde basın ve TRT ayrı özellikler taşımaktadır. TRT'nin toplumsal kültür birikimine katkısının artırılması devletin direktifleri ve işin uzmanlarını görevlendirmesi yoluyla kolaylıkla sağlanabilir.

Basının konu ile ilgili etkisinin artırılabilmesi ise özendirici, teşvik edici önlemlerle mümkün olabileceğinden buna imkân veren yasal düzenlemeleri gerekli görüyoruz.

İNCELEME

Başkumandanlık Yasası ve diktatörlük

PROF. DR. TOKTAMIŞ ATEŞ

Kimileri Atatürk'ü bir "diktatör" **olarak görmekten pek hoşlanırlar. Ve bunların ileri sürebildikleri en** "inandırıcı" **kanıt da, bu yasa; yani 5 Ağustos 1921 tarihli 'Başkumandanlık Yasası'dır. Gerçekten bu yasa Mustafa Kemal'e üç ay için Meclisin tüm yetkilerini vermesi açısından ve her üç ayda bir uzatıldığı da düşünülürse; diktatör olma hevesindeki birisi için arasa da bulamayacağı olanakları verebilecek bir yasaydı.**

5 Ağustos 1921... Yunan kuvvetleri Eskişehir'i ele geçirmiş ve Ankara'ya yönelmiş durumdalar. Sakarya'nın doğusuna düzenli bir biçimde çekilmiş olan Türkiye Büyük Millet Meclisi Orduları, düşmanlarının son ve kesin saldırısını inançla beklemekteler. Erzurum'dan Edirne'ye kadar bütün ulusun kulağı Anadolu'dan gelecek olan cephe haberlerinde. Ankara'nın düşmesi olasılığına karşın, Kayseri Lisesinin Konferans Salonuna bir kürsü kurulmuş. Eğer Ankara düşerse, Meclis Ankara'dan Kayseri'ye alınacak ve savaşıma devam edilecek...

5 Ağustos 1921 tarihli Türkiye Büyük Millet Meclisinin ilk iki gizli oturumundan sonra gelen üçüncü oturumu. Sinop milletvekili Rıza Nur ve arkadaşları bir yasa önerisi veriyorlar (1)

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine Başkumandanlık verilmesi hakkında kanun

Madde 1- Millet ve memleketin mukadderatına fiili olarak el koymuş yegâne (tek) büyük kuvvet olan... Türkiye Büyük Millet Meclisi aşağıdaki kayıtlarla Başkumandanlık fiili vazifesine kendi Reisi Mustafa Kemal Paşa'yı memur eylemiştir.

Madde 2- Başkumandan ordunun maddî ve manevî kudretini azamî surette artırma ve sevk ve idaresini bir kat daha sağlamlaştırmak hususunda Türkiye Büyük Millet Meclisinin buna ait selahiyetini Meclis namına fiili olarak kullanmağa mezundur. (İzinlidir)

Madde 3- Yukarıdaki maddelerle verilen sıfat ve selahiyet üç ay müddetle muteberdir. (geçerlidir) Meclis lüzum gördüğü taktirde bu müddetin bitmesinden de evvel bu sıfat ve selahiyeti kaldırabilir.

....

Tasarının üzerine söz alan Edirne Milletvekili Şeref Bey, "vatanın kurtulması ve milletin istiklâlini hedef alan" bu yasanın tartışmasız kabulünü rica eder ve bu tasarı tartışmasız olarak ve oybirliği ile kabul edilir. Zira böylesine güç bir dönemde Mustafa Kemal'in sırtına sonsuz bir sorumluluk yüklenmektedir ve böylesi bir sorumluluk elbette bir takım yetkiler de gerektirecektir.

kerametin meclisten beklenemeyeceğini" ileri süren Yunus Nadi'ye verdiği yanıt çok anlamlı ve Mustafa Kemal'i değerlendirebilmek açısından çok önemlidir: (2)

"Ben bilakis her kerameti Meclisten bekliyenlerdenim. Nadi Bey, bir devreye yetiştik ki, onda her iş meşru olmalıdır. Millet işlerinde meşruiyet ancak milli kararlara istinad etmekle, milletin temayülatı umumiyesine tercüman olmakla elde edilir. Milletimiz çok büyüktür, hiç korkmayalım.. Onun için işte ben şimdi bu yoldayım, onun çok sağlam bir yol olduğuna kâni olarak.."

Bu sözleri üzerine, kendisine önemli olan şeyin ordu olduğu, eğer güçlü bir ordu olmazsa Meclis konusundaki bu kuramlarının bir değeri olamayacağını söyleyen Yunus Nadi'ye verdiği yanıt da aynı derecede anlamlıdır:

"Bence Meclis nazariye değil, hakikattir ve hakikatlerin en büyüğüdür. Evvelâ Meclis, sonra ordu, Nadi Bey. Orduyu yapacak olan millet ve ona niyabeten (onun yerine) Meclistir. Çünkü ordu demek yüzbinlerce insan, milyonlarca ve milyonlarca servet ve saman demektir. Buna iki üç şahıs karar veremez. Bunu ancak milletin karar ve kabulü meydana çıkarabilir ve bir kere bu hale geldikten sonra milletin hayat ve mevcudiyetine zıd olan mezalim ve tazyikatın kâffesini bertaraf etmek selahiyetini yalnız nazari olarak değil, fiilen kazanmış oluruz.."

Bugün altmış iki yıl geride kalmış olan Başkumandanlık Yasası, eğer bu bağlam içinde düşünülürse, salt olağanüstü bir dönemin getirdiği kaçınılmaz bir zorunluluk olarak de-

köylü kadının zaferidir. Şükranı bir defa daha resmî olarak ve açık olarak tekrar ediyorum..."

Bundan bir hafta kadar sonra TBMM Reisi Başkumandan Mustafa Kemal Paşa Meclisin kürsüsündedir:

"..Efendiler Türkiye Büyük Millet Meclisi Ordusunun Sakarya'da kazanmış olduğu meydan muharebesi, pek büyük bir meydan muharebesidir. Harp tarihinde belki misli olmayan bir meydan muharebesidir.. Böyle evlatlara ve böyle evlatlardan mürekkep ordulara sahip olan bir millet elbette hakkını ve istiklâlini bütün manâsı ile muhafaza etmeye muaffak olacaktır.."

Sakarya'yı izleyen uzun bir hazırlanma döneminden sonra Büyük Millet Meclisi Orduları bir umut ve intikam çığlığı içinde, bir yanardağdan püsküren lavlar gibi İzmir'e akmış ve son Yunan birlikleri Anadolu'yu terketmiştir. Bu ordunun muzaffer Başkumandanı Mustafa Kemal TBMM'ne ilk kez gelmektedir: (5)

"Arkadaşlar! Kalbimde derin bir tahassür tevlidetmiş olan ayrılıktan sonra tekrar size mülaki olduğumdan dolayı, pek mesudum (arzı şükran ederiz sesleri). Cenabıhakka hamdeylerim ki, ordularımızın silahlarına emanet ettiğiniz aziz ve mübarek maksat, arzu ettiğiniz vechile emniyet ve itimadınızın mahalline masruf olduğunu gösteren, mesut bir neticeye vâsıl oldu.

En karanlık ve bedbaht günlerimizde meclisimizin sarp ve yalçın bir kaya gibi azim ve imanı, talihin bu parlak inkişafına erişmek için, lazımgelen imkânı daima mahfuz tuttu. Millî mesailde şaşmaz bir aklıselimle daima doğruyu ve daima iyiyi keşif ve temyiz eden Meclisimizin bu neticelere ermekten d...

Fransa'nın vicdanı

VEHBİ BELGİL

İkinci Dünya Savaşının bittiği gün (7 Mayıs) Avrupa ülkelerinde ulusal bayram günüdür. Aynı gün, Cezayir'in ulusal yas günüdür. Çünkü Fransızlar, o gün, 500 Cezayirli genci kurşuna dizmişlerdir: Mezarlarını kendilerine kazdırıp arkalarından kurşunlayarak. Savaşta kendi yanlarında yer almadıkları gerekçesiyle.

Fransa, Cezayir savaşında 1,5 milyon Cezayirli mücahid'i öldürmüştür. Bir buçuk milyon kişi. Neden? Çünkü Cezayir, 1830'dan bu yana 133 yıl sürmüş olan Fransız egemenliğine karşı ayaklanmıştı. Yani, Cezayirliler kurtuluş savaşı yapıyorlardı. Öyle de oldu. Ülke, 1963 de bağımsızlığına kavuştu.

Napolyon'un doğduğu Korsika Adası da bağımsızlık savaşı vermektedir Fransa'ya karşı. Geçenlerde adaya gelen Başkan Mitterand aleyhte gösterilerle karşılanmıştır.

Fransa'nın, İngiltere'ye doğru üçgen biçiminde uzanan Bretagne yarımadası ayrı devlet olma peşindedir. Bu uğurda çalışanlar, kendilerine, "Autonomiste" (Ayrılıkçı) adını vermişlerdir.

İşte bu Fransa, şimdi bize karşı Ermenileri desteklemektedir. Bak sen Allahın işine. Ama Fransa haklı. Ne yapsın? Bir yerde ezilmiş bir halk gördü mü vicdanı sızlıyor, onun kurtulması için elinden geleni yapıyor. Fransa, altı yıl sonra, Fransız Büyük İhtilalinin 200. yıldönümünü kutlayacak. Bu İhtilalin ortaya attığı "Hürriyet, eşitlik, adalet, kardeşlik" ilkeleri bir kez daha dünyaya duyurulacak. Ama bu ilkeler, Napolyon'un, Avrupa uluslarını yıllarca boyunduruk altında tutmasını önleyemedi. Yine bu ilkeler, Fransa'nın, 19. yüzyıl içinde Afrika ve Asya'da birçok ulusları boyunduruğu altına alarak dev bir sömürge imparatorluğu kurmasını önleyemedi. İkinci Dünya Savaşından sonra dağılan imparatorluk De Gaulle'ün şantajı ile yeniden kuruldu. Sonra Ortak Pazar şantajı geldi.

KIBRIS HAREKÂTI

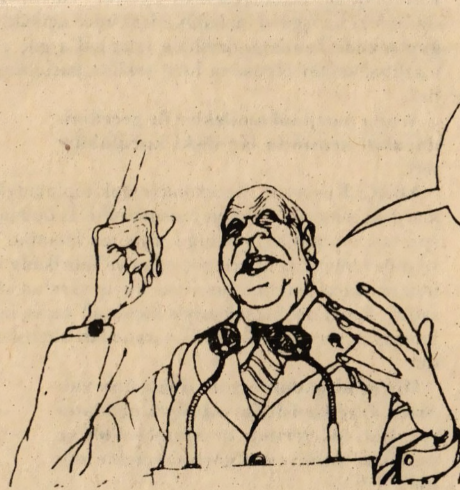
Fransa'nın vicdanı bir kere de 1974 Kıbrıs Harekâtımız sırasında sızlamıştı. Koskoca bir devletin orduları, küçücük, kimseye zararı dokunmayan(!) kendi halinde bir devletin üzerine saldırıyordu. 200 bin kişi güneye kaçmış, çadırlarda yaşamaya başlamıştı. Bunlar zengin topraklarını, konforlu evlerini Türklere bırakıp gitmişlerdi. Bu durumda Fransa'nın vicdanı sızlamasın da ne yapsındı? Ama, 1954'den 1974'e kadar öldürülen, sürülen, banyo teknelerinde kurşunlanan aileler karşısında, nedense aynı Fransa'nın aynı vicdanı sızlamamıştı.

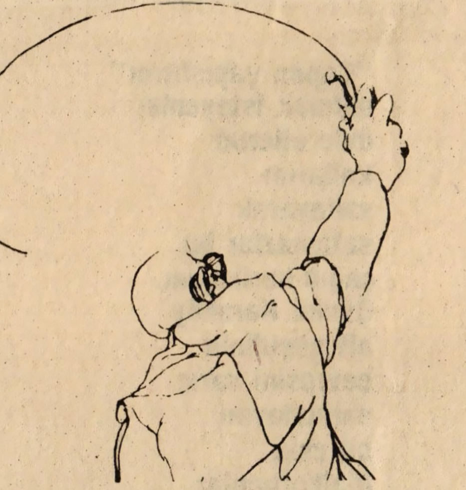
Harekât sırasında İstanbul'a gelen Fransız gazetecileri "Barış Harekâtı" adı ile alay ediyorlardı: Mazlum bir devlete karşı savaş açtığımız halde buna "barış" diyormuşuz. Evet, harekât gerçekten Barış Harekâtı idi: Grivas'ın palikaryalarını, gözü dönmüş Sampson'un baldırı çıplaklarını, Adada bir daha barışı bozamayacak hale getirme amacını güdüyordu. Bu harekât sonundadır ki ada, dünya gazetelerine manşet olmaktan çıktı. Şinasi'nin dediği gibi: Bildirir haddini sultana senin kanunun... Barış gerçekleşti.

"TANRINIZ AYAKLARIMIN ALTINDA"

Çok geçmeden, Fransız vicdanının sızlama nedeni anlaşıldı: 26 Temmuz 1974 tarihli Le Monde'a göre, Yunanistan, Fransız ağır sanayiinin en iyi müşterisi idi... Böylece "Vehbi'-nin kerrâkesi" anlaşılmış oluyordu. Fransa'nın vicdanının sızlama nedeni "kese'sal"dı. Sızlayan, vicdan değil kese idi. Seyyit Nesimi'nin 500 küsur yıl önce "Sizin Tanrınız benim ayaklarımın altındadır" demesini anımsatmıyor mu?

Birçokları, Fransa'nın bu Ermeni savunuculuğunu Fransa'daki Ermeni nüfusunun seçimlerde rol oynaması ile açıklamaktadır. Oysa,

bütün Fransa'daki Ermenilerin toplamı 600 bin kişiyi geçmiyor. Bunların hepsi de aynı kentte değil; büyük bir kısmı, 20 milyonluk Paris'te. Dolayısıyla 20 milyon nüfusu olan bir yerde 500 bin Ermeninin lafı mı olur?

Asıl neden, Fransa'nın, büyüyen Türkiye'-den rahatsız olması. Türkiye Akdeniz'de ve Ortadoğu'da ekonomik güç olarak ortaya çıkmaktadır. Fransa bundan rahatsız olmakta ve Ermenilerle öbür ayrılıkçı grupları bize karşı kışkırtmakta, korumaktadır. Bugün Akdenizin hangi limanına gitseniz en az iki Türk gemisi ile karşılaşılmaktadır. Kapitülasyonların temelinde, Akdeniz ticareti yatmakta idi. Türkiye'-nin Müslüman Ortadoğu ve Afrika ile sıkı ilişkiler kurması Fransa'yı sinirlendirmektedir.

ÖNCEDEN BİLİNİYORDU

Orly olayından sonra Fransız gazeteleri, hükumetin, Ermeni hazırlıklarını bildiği halde göz yumduğunu yazmışlardır. Doğrudur. Çünkü, Fransız emniyet teşkilatı içinde etkili mevkilerde Ermeniler vardır. Bunlar, Paris'teki Ermenilerin her işine koşmaktadır. Tabii böyle kirli işlerine de...

Ermeni ayaklanması 93 savaşından (1877) sonra başlamıştır. Taşnak, Hınçak kuruluşları içinde örgütlenen Ermeniler Türk köylerine saldırıyor, kiliseleri silah deposu yapıyor, duvarlara Türkiye aleyhine yazılar yazıyor, bombalı saldırılar düzenliyorlardı. Ama Fransa'nın vicdanı o zaman sızlamıyor, tersine, yağ bağlıyordu. Çökturülecek bir Türkiye'nin Ortadoğu topraklarında Fransa'nın gözü vardı. Bu ülke, Birinci Dünya Savaşından sonra "mandacı devlet" (vekil devlet) numarası ile Suriye'ye yerleşti. Güneydoğu illerimizi aldı. Ama bütün bunlar boğazında kaldı.

GÖZ YUMMA

Fransa'da bugüne kadar diplomatlarımıza karşı başka cinayetler de işlendi, yapanları bulunamadı. Bulunamaz mı idi? Olacak şey mi? Şimdi nasıl bulundu? Hem de günü gününe, elinle koymuşçasına: Himmet-ül ricâl, takla-ül cibâl (devlet adamları himmet ederse, dağlara takla attırılır).

Bu arada Ermeniler için de söylenecek sözler var, özellikle İsviçre'deki son Ermeni toplantısını gerçekleştiren Karnusyan ve onun kafasındakilere...Hazretin üç isteği var:

1) Türkiye, Birinci Dünya Savaşında Ermenilere reva gördüğü kötülükler için özür dilemeli imiş (Türkiye bunu yaparsa, Ermeniler, bizde bıraktıkları malları için tazminat davası açacaklar, dolar olarak milyonlar ödetecekler, Türkiye'nin döviz girdilerine ortak olacaklardır.)

2) Türkiye, Sovyet Ermenistanı Dışişleri Bakanı ile temasa geçmeli imiş.

3) Türkiye, Ermeniler için, Sevr Andlaşmasına göre, Doğu Anadolu'da yer ayırmalı imiş.

Bunlara yanıtlarım şöyledir:

1) Ermeniler, Birinci Dünya Savaşında biz Ruslarla savaşırken ordumuzu arkadan vurmuş, Türk köylerinde katliama, soykırımına girişmiş, savaştan sonra da, ceza yiyeceklerini anlayınca, kaçmışlardır. Ermenilerin bizden özür dilemeleri, "Bir halttır ettik, bizi affedin" demeleri gerekir ve daha önce, kendilerinin, zarar verdikleri Türk emlakını tazmin etmeleri gerekir.

2) Sovyet Ermenistanı diye, Sovyetler Birliği'nin dışında, bağımsız bir Ermenistan devleti yoktur. Dolayısıyle, bizim için bir Ermeni dışişleri bakanı da yoktur. Kaldı ki, Türkiye, kökü tarihin derinliklerinde kaybolan 50 milyon nüfuslu büyük bir devlettir. Sovyet Ermenistanı diye bağımsız bir devlet dahi olsa Türkiye bunu muhatap sayamaz. Türkiye çete örgütü değildir.

3) Türkiye, Ermeniler için, doğusunda mezar yerleri ayırmıştır. İsteyen buyurabilir.

Tasarının yasalaşması üzerine kürsüye çıkan Mustafa Kemal şu konuşmayı yapar:

"Muhterem arkadaşlar, Büyük Meclisin manevi şahsiyetinin içinde bulunan Başkumandanlık vazifesini fiili olarak yapmak üzere bendenizi memur etmiş olmanızdan dolayı teşekkürlerimi arz ederim. (Allah muaffakiyet versin sesleri ve sürekli alkışlar)

Bu tevcih Yüksek Hey'etinizin hakkımdaki itimat ve emniyetinin açık bir delili olduğundan dolayı benim için pek kıymetli bir mükafattır ve bu mükafatın hayatımın en kıymetli mükafatı olacağını arzederim. (Allah muaffak etsin sesleri)

Bundan dolayı, bu tevcihe layık olabilmek için bütün varlığımı emellerinize göre sarfetmekten bir dakika çekinmiyeceğimi ve bunda tereddüt etmiyeceğimi kabul buyurmanızı rica ederim. (Şiddetli alkışlar, Allah muaffak etsin sesleri) Efendiler, zavallı milletimizi esir etmek isteyen düşmanları Allahın inayeti ile mutlaka mağlup edeceğimize dair olan emniyet ve itimadım bir dakika olsun sarsılmamıştır. (şiddetli alkışlar) Bu dakikada bu büyük kanaatımı Yüksek Hey'etinize karşı, bütün aleme karşı ilan ederim (şiddetli alkışlar)

Bu kanaatimin fiile geçmesi için muhtaç olduğu bir şey varsa, o da Yüksek Hey'etinizin beni koruması ve milletimizin bana devamlı olarak yardım etmesidir. Gerek yüksek heyetinizden ve gerek büyük ve şefkatli milletimden devamlı olarak büyük bir şefkat ve korunmaya nail olacağıma dair olan emniyetim büyüktür. Şu halde, Yüksek Hey'etinizden aldığım feyz ile ve bu dakikadan itibaren Başkumandanlık vazifesine başlıyorum. (Şiddetli alkışlar, Allah zafer versin sesleri, Allah muaffakiyet buyursun, dua sesleri)

Kimileri Atatürk'ü bir "**diktatör**" olarak görmekten pek hoşlanırlar. Ve bunların ileri sürebildikleri en "**inandırıcı**" kanıt da, bu yasa, yani 5 Ağustos 1921 tarihli "**Başkumandanlık Yasası**" dır. Gerçekten bu yasa Mustafa Kemal'e üç ay için Meclisin tüm yetkilerini vermesi açısından ve her üç ayda bir uzatıldığı da düşünülürse; diktatör olma hevesindeki birisi için arasa da bulamayacağı olanakları verebilecek bir yasaydı. Oysa Mustafa Kemal yaşamının hiçbir döneminde diktatör olma hevesinde olmamış ve her zaman yasal ve meşru bir zemin üzerinde kalmaya aşırı özen göstermiş bir devlet adamıydı.

Mustafa Kemal, yaşamının hiçbir döneminde diktatör olmaya heves etmemişti, zira ulusun iradesine ve bu iradenin tecellisi olan "**Meclislere**" dayanmayan kişilerin sonunun ne olduğunu iyi bilecek kadar tarihe meraklıydı. Zaten 1. Dünya Savaşını izleyen günlerde de tüm amacı, Meclis-i Mebusan'ın açık kalmasını sağlama yönünde uğraşmak olmuş ve Anadolu'ya çıktığı günden başlamak üzere Meclisin yeniden toplanması yönünde çabalamıştı. Mustafa Kemal'in iktidarının ve gücünün tek kaynağı ulusuydu. Dünya üzerinde ulusun kendi iradesiyle seçerek oluşturacağı bir meclisin açılmasına çabalayan başka bir "diktatörlük heveslisi" gösterilebilir mi?

Ankara'da Meclisin toplanması uzayınca, Meclisin ne zaman açılacağını soran ve "her

ğerlendirilmek zorundadır. Sırasında Mustafa Kemal'i Meclis içinde en sert biçimde eleştirmekten çekinmeyen Antalya Milletvekili Hamdullah Suphi bu yasa konusunda Meclis'te gizli oturumda şunları söylemektedir: (3)

"Reisimizin bir defa yanılmamış olan muhakemesini, zekasını ve iradesini Türk vatanı lehinde terazinin gözüne koymak zamanı gelmiştir, evet gelmiştir.

Onu, istediği bütün selahiyetlerle der-

Mustafa Kemal, yaşamının hiçbir döneminde diktatör olmaya heves etmemişti, zira ulusun iradesine ve bu iradenin tecellisi olan "Meclislere" dayanmayan kişilerin sonunun ne olduğunu iyi bilecek kadar tarihe meraklıydı.

hal cepheye harekette geciktiren her münakaşa, bu karanlık ve korkunç günlerde tarafımızdan vatan aleyhine irtikâp edilen bir hıyanet mahiyetini alabilir. Fazla konuşmayınız, elimizde son tedbir olarak kalan bu kanunu derhal çıkarınız. Anadolu yaylasının üstünde oynanacak son oyun, son haile, Reisimizin kaç defa korkunç imtihanlardan geçen sanatına, dehasına muhtaçtır.

Konuşmayın, karar verin arkadaşlar. Memleket talihini O'nun eline emanet edecek müstesna saat gelmiştir."

Savaş bütün acımasızlığıyla ve getirebileceği korkunç ve inanılmaz tehlikelerle sürmektedir. Yunan ileri kollarının Polatlı'ya girdiği söylentisine rağmen Büyük Millet Meclisi Ankara'da kalma kararındadır. Top sesleri Ankara'dan net bir biçimde duyulurken, Meclis kömür işçilerinin durumunu düzeltmek için yasalar çıkartmakta; il yönetimlerini yeniden düzenlemektedir. Bu arada 1 Eylül 1921'de "ordusuna" moral vermek için aşağıdaki telgrafı çekmekten de geri durmaz: (4)

"-Yüksek Meclis, efrat (erler), zabitan (subaylar) ve kumandan hey'eti hakkında her vakitten ziyade şükran ve itimat hisleri ile doludur.

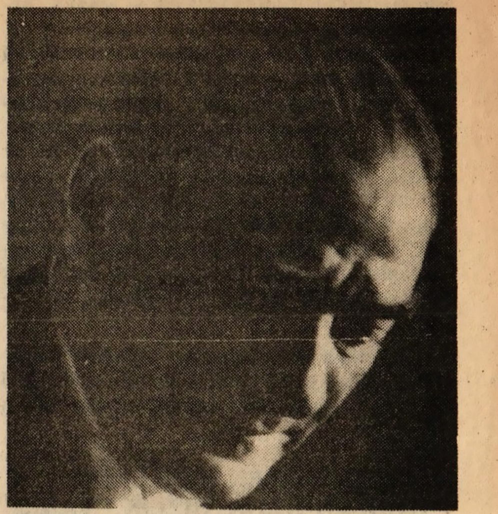
- Meclis Allahın yardımına ve Peygamberimizin ruhaniyetine dayanarak harp etmekte bulunan ordunun mutlaka zaferi temin edeceğine emindir.

-Meclis, temsil ettiği umum millet; ordunun, neferinden en büyük kumandanına kadar bütün topluluğuna selam ve halis temennilerini takdim ve iblağ eyler (bildirir)"

Ve 13 Eylül 1921... Milli Savunma Bakanı Refet Paşa, savaşın kazanıldığını Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne resmen açıklamaktadır.

"...Bu kati zaferi milletin âlicenaplığına borçluyuz. Millî Müdafa vekili ordunun şükranını milletin ayaklarına sererken, göz önünde kağnı arabaları ile çalışan köylülere ve köylü kadınlara bu şükranı burada bir defa daha yerine getirmek en mukaddes bir vazifedir, bunda şüphe yoktur. Bu ferdin zaferi değil, milletin zaferidir. Asıl, kağnı arabası ile koşan, yavrusunu kucağında taşıyan

...dolayı duyduğu saadet kadar istihkâk kesbetmiş ne tasavvur olunabilir? Milletin mukadderatını doğrudan doğruya deruhte

ederek yeis yerine ümit, perişanlık yerine intizam, tereddüt yerine azim ve iman koyan ve yokluktan koskoca bir varlık çıkaran Meclisimizin, civanmert ve kahraman ordularının başında bir asker sadakat ve itaatiyle **emirlerinizi yerine getirmiş olduğumdan dolayı,** bir insan kalbinin nadiren duyabileceği bir memnuniyet içindeyim..."

Meclise, yani Mecliste ifadesini bulan ulusa ve bu ulusun iradesine böylesine saygılı bir Mustafa Kemal'in diktatör olduğu, ya da diktatörlük hevesinde olduğunu söylemek mümkün olabilir mi? Elbette olamaz.

Ancak hiç kuşku yoktur ki, Mustafa Kemal çağdaşı olan tüm "**asker-sivil bürokratlar**" gibi kendinde, "**ulusu kurtarma misyonunu**" görmekteydi. Fakat bu "**kurtarma**", "doğruyu ancak ve sadece '**ben**' bilirim, benim dışımda herkes yanlıştır," diyen despot bir tavır içinde değil, ulusa ve onun iradesinin gerçekleşmesi olan Türkiye Büyük Millet Meclisine sonsuz saygı göstererek ve bu saygı içinde onu istediği yönde ikna ederek gerçekleştirildi.

Bu konuda en açık ve aydınlatıcı görüşleri gene **Mustafa Kemal**'de; 1 Kasım 1930'da TBMM 3. Dönem Dördüncü Toplantı Yılını açarken yaptığı konuşmada buluyoruz: (6)

"Arkadaşlarım!

Memleketin mukadderatında yegane selahiyet ve kudret sahibi olan Büyük Millet Meclisi bu memleketin nizamı için dahili ve harici emniyet ve mesuliyeti için en büyük zimandır. (olanaktır)

Büyük milli dertler şimdiye kadar ancak Büyük Millet Meclisi'nde şifa buldu. Atiyen de (gelecekte de) yalnız orada kati tedbirlerini bulabilecektir.

Türk Milletinin muhabbet ve merbutiyeti (sevgi ve bağlılığı) daima Büyük Millet Meclisi'ne müteveccih (yönelik) oldu, daima oraya müteveccih olacaktır.."

(1) Ağaoğlu, Samet; "Kuvay-ı Milliye Ruhu" İstanbul, 1969 s.151 vd.
(2) Nadı, Yunus; "Kurtuluş Savaşı Anıları" İstanbul 1978 s.262-263
(3) Baydar. Mustafa; "Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Anıları" İstanbul, 1968 s.284
(4) Ağaoğlu, Samet; age, s.153 vd
(5) "Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri" I Türk İnkılap Tarihi ve Enstitüsü Yayınları I 2. Baskı, Ankara 1961 s.247
(6) ae, s.366

İşçi sağlığı önemseniyor mu?

MUSTAFA K. ERDEMOL

....İşçi sağlığı konusundaki yetersizliğin adı bilimsel olarak konulabilmiş de değil. Genellikle yakıştırılan ad "iş kazası" ya da "meslek hastalıkları" iken, bu ad Zonguldak'ta "kader" olabiliyor...

"Tarihsel gelişim içinde Türkiye'de sosyal güvenlik ve işçi sağlığına değinen yasa, kararname ve tüzüklerde ve hizmete yönelik uygulamalarda, gerçek anlamda işçi sağlığında Dilaver Paşa Nizamnamesi'nden bu yana önemli bir görüş değişikliği olmadığı gibi, hâlâ tedavi edici hizmet anlayışının sürdürülmekte olduğu görülmektedir."

Bunlar Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin sağlık bakanlarından birisine ait sözlerdir. Beş yıldan az bir süre önce söylenmiş olan ve bugünde bir gerçeği ortaya koyan yukarıdaki alıntı, salt resmi ağızdan yapılmış bir açıklama olduğundan değil, bugüne değin değişmeyen bir anlayışı da ortaya koyduğundan önem taşıyor.

Montaja dayalı çarpık bir sanayileşmeye koşut olarak insana verilen önemin değerini de yansıtan bir anlayışla "geliştiril(e)meyen" işçi sağlığı konusundaki hizmetlerin yetersizliği ve bu yetersizliğin doğurduğu olumsuz sonuçlar, hâlâ bilimsel bir yaklaşımla değerlendiril(ebil)miş değil. Sendikaların bir pazarlık sorunu olmaktan çıkarıldığı günümüz koşullarında yaşamsal önemi tartışılmaz olan **işçi sağlığı**, bakanın da sözlerinden anlaşıldığı gibi Dilaver Paşa Nizamnamesi gibi devrini tamamlamış yasalar ile yürütülüyor.

Ülkemizde kabul edilen sistemin iş yasalarında, işçi sağlığı konusundaki yetersizliğin adı bilimsel olarak konulabilmiş de değil. Genellikle yakıştırılan ad "İş kazası" ya da "meslek hastalıkları" iken, bu ad Zonguldak'ta "kader" olabiliyor.

İşçilerin hastalandıkları zaman tedavi edilmelerini "işçi sağlığı" sanma yanlışı, çözümü başka yerlerde arama gibi başka yanlışları da beraberinde getiriyor.

Geçmişe bir göz attığımızda, hükümet düzeyinde işçi sağlığı ile ilgili olarak gerçekçi bir çalışmanın yapılmadığını görüyoruz. **Türk Tabipler Birliği** ile **İstanbul Tabip Odası**'nın 1978 yılında ortaklaşa düzenledikleri "1. Ulusal İşçi Sağlığı Kongresi"nden bu yana geniş kapsamlı bilimsel bir başka çalışma da henüz gerçekleştirilemedi. Üç gün süren sözkonusu kongrede üç panel düzenlenmiş, bilim adamlarınca yaklaşık 68 tebliğ sunulmuştu. Bugüne değin kongre sonunda kamuoyuna sunulan tebliğleri **doğrulamayan** bir başka çalışmanın olmamasından ötürü halen geçerli kabul edilebilecek olan tebliğlerden ikisini bir kez daha anımsayalım.

Doç.Dr. Yakut Sencer ve uzman Kemalettin Erbilgin tarafından kongreye sunulan "Çıraklarımızın sorunları - Bir alan araştırmasının sonuçları" konulu tebliğde şu bilgiler veriliyor:

"...Yasa uyarınca, çırağın en az ilk öğrenimli olması gerekirken, çıraklarımızın yüzde 7.7'si ya hiç öğrenim görmemiştir ya da ancak okur-yazar düzeydedir. Çıraklarımızın baba mesleklerine göre dağılımından, yarıya yakın bir ke-

tıyarak ortadan kaldırmaya çalışmaktır. Bu amaçla:

1- İşçilerin o işe uygun olup olmadıklarını saptamak için işe giriş muayeneleri yapar.

2- İşin işçiye etkisini görmek için periyodik muayeneler yapar.

3- Hastalanma ve sakatlanmalardan sonra işe dönüşlerde, tekrar muayene ile işçinin o işi yine yapıp yapmayacağını tespit eder.

4- Hijyenik ve koruyucu tedbirlerle iş yerinde sağlığa zararlı etkenlerin ortadan kaldırılmasını sağlamaya çalışır.

5- Oluşan sağlık zararlarını, özellikle meslek hastalıklarını saptayarak tedavi eder veya ilgili tesislere sevk eder.

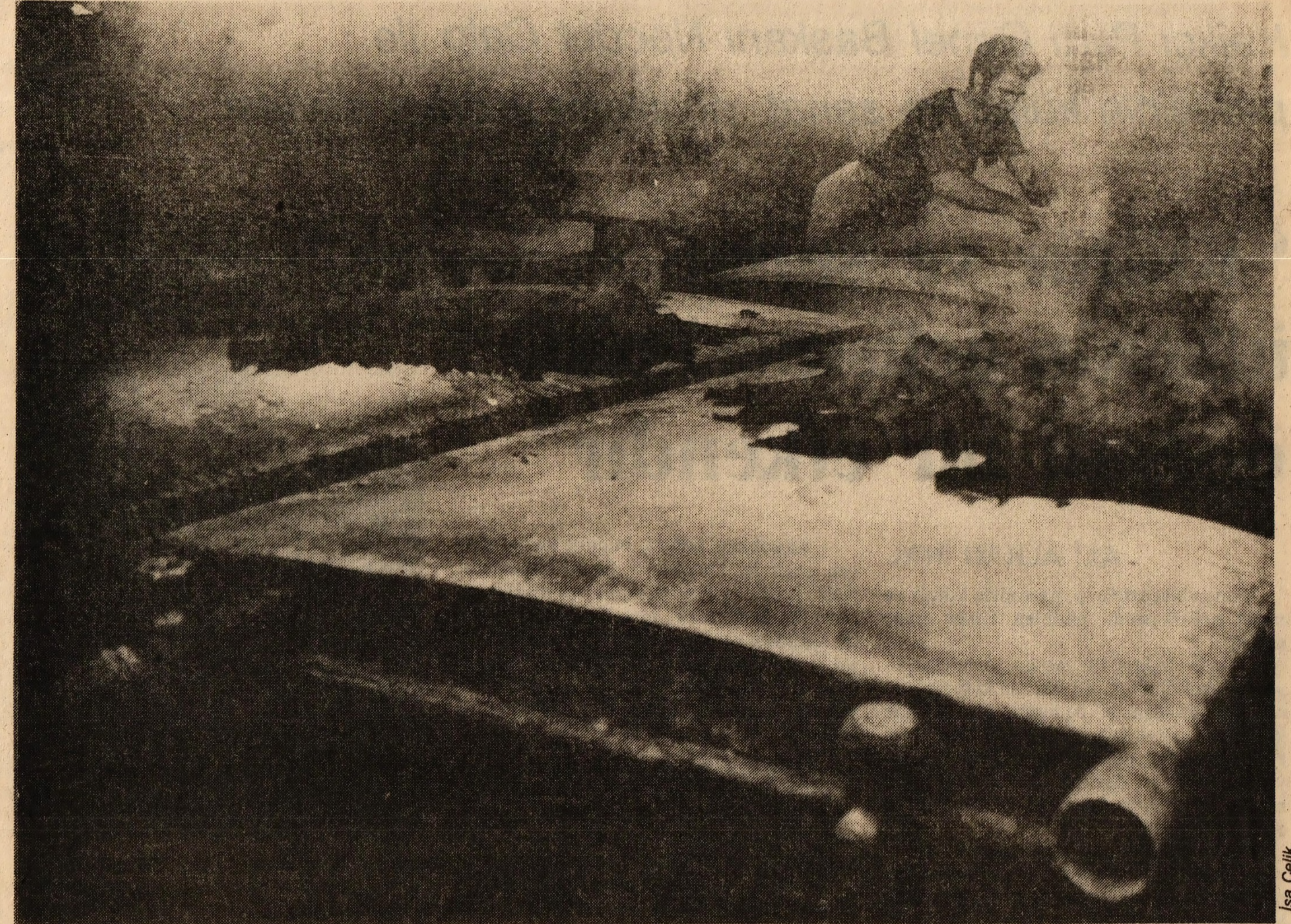
6- İş kazaları ve iş hastalıkları sonucu kalıcı arızaları bulunanların, yeni işlere adapte edilmeleri için gerekli rehabilitasyon çalışmaları yapmak da, iş hekimliğinin görevleri arasına girer.

7- İş hekimliğinin bir diğer görevi zararların derecesini objektij ve bilimsel metodlarla yapılan ekspertizlerle değerlendirmek ve böylece tazminatlara esas olacak verileri saptamaktır.

8- İş hekimliği daha çok prevantif hekimlik demektir. Bu bize ilk yardımın önemini gösteriyor. İş yerinde bunun için gerekli eğitimi yapmak ve gerekli lasit araç ve gereçlerin bulundurulmasını sağlamak da iş hekiminin görevidir."

İşçi sağlığı kapasitesinin düşük olduğu bir toplum olarak bu önerilerin yaşama geçirilmesi kuşkusuz ilk aşamada gerekiyor. Sistemin olanaklarını demokratik istemlerle zorlamak esastır.

Sendikaların da bu konuda üstüne düşenleri yapması dileğiyle...

İsa Çelik

Gizli işsizlik ve "İstanbul dükalığı"

CÜNEYT AYRAL

Garip bir kenttir İstanbul. Övlesine ki Belediye Başkanları, Valiler yetmez onu yönetmek için... Nitekim Başbakanımızın da bir basın toplantısında belirttiği gibi İstanbul'un sorunları ile ilgilenebilmek için Bakanlar Kurulu'nun bir üyesi "özel olarak" görevlendirilmiştir. Bir zamanlar "İstanbul dükalığı" bile denilmiştir bu kentin kendine özgü haline, tavrına, bilimsel gerçekleri alt üst eden yapısına yakışsın diye.

Azgelişmiş ya da gelişmekte olan toplumlarda ortaya çıkan marjinal meslekler vardır, simitler sokaklarda satılır, lostra salonları yetmez, sandukalı ayakkabı boyacıları vardır, eşyaları hammallar sırtlarında taşırlar, camii önlerinde kuşlara yem satan bir dolu satıcı türemiştir... Bunların tümü aslında gizli işsizlerdir. Ekonominin üretmeyen yalnızca üretilenden pay kapmayı deneyen öğeleri...

İç göçler diye tanımlanan köyden kente göçün yoğunlaştığı en önemli odakların başında gelen İstanbul kenti de, belki de Türkiye'nin en büyük metropolitanı olduğu için gizli işsizlerin marjinal meslekler öbeğinde kümelenmiş olanlarının da en yoğun yaşadıkları ve "mesleklerini icra ettikleri" yerdir. Ancak genellikle dağınık ve örgütsüz olan bu mesleklerin İstanbul'lu kimlikleri hayli ilginçlikler göstermektedir.

"CAPON YAPIŞTIRICI"

ve özel bilgi ve becerisi bulunmayan bu insanlar, bir süre bir hemşerisinin yanına sığınarak durumu idare etmekte ve bu arada kendisine, geçimini sağlayacak marjinal bir faaliyet yaratmaya çalışmaktadır. İşte gezginci satıcılık, ayakkabı boyacılığı, kâhyacılık ve diğer ayak işleri, bu caba-

FEMİNİZM

BİR DİYALOG

24 Haziran 1983 günlü Somut'ta, bu sütunlarda sayın Şirin Tekeli'nin bir açıklaması yeraldı. Okurlarımız anımsayacaklardır. Bu açıklama üzerine Yarın dergisi Yazıişleri Yönetmeni sayın Semih Gümüş Acar'ın bir mektubunu aldık. Acar, "Feminizm" sütunlarında yeralan bu açıklamanın dergimizde yayınlanmasını "üzücü" bulduğunu belirtiyordu. Mektubu yanıtlayan Genel Yayın Müdürümüz Erol Toy, Yarın dergisince gönderilecek bir açıklamanın bu sütunlarda aynen yayınlanacağını kaydederek şöyle demişti: **Düşüncelerini benimsememsem de, davranışına saygı duyduğum gibi, Somut'un neden olduğu bir tartışmada, Somut yazarının yanında yer almayı, yayıncılık ilkesi olarak görev saydığımı belirtmeye sanırım gerek yoktur.**

Yarın'dan beklediğimiz yanıt geldi. Aynen yayımlıyoruz:

sınıfının işçi, yaklaşık üçte birinin çiftçi, yüzde yirmilik bir bölümünün de esnaf ve zenaatkar çocuğu olduğu anlaşılmaktadır.

Yasanın çeşitli maddelerinde (4.5.20.22) çıraklığın belli bir dalda kalfalık ve ustalığa hazırlayan bir öğrencilik dönemi olduğunun belirtilmesine karşılık, çıraklarımızın yüzde 68.3'ü çalıştıkları dalda, çıraklık süresinin kaç yıl olduğunu bile bilmemektedir... Kendilerine "neden bu işte çalışıyorsunuz ?" sorusunu yönelttiğimizde, çıraklarımızın ancak yüzde 43'lük bir kesimi, 'bu işkolunda usta olmak için' yanıtını verirken, yüzde 40'a yakın bir bölümü de, 'para kazanmak için tek olanağım olduğundan" yanıtını vermiş olması, çıraklığın geleneksel toplumda sahip olduğu gerçek öğrencilik özelliğini büyük ölçüde yitirdiğini göstermektedir..."

Görüldüğü gibi yasada da "öğretme" olgusu belirtildiği halde çıraklar da tüm işçiler gibi bir "güç" olarak kabul edilmektedirler yalnızca.

AYAKTA DURAN İŞÇİLERDE GÖRÜLEN RAHATSIZLIK "VARİS"

Kongrede Dr. Günhan Fişek de bir başka meslek hastalığı (!) olan varis konusundaki araştırmalarını vurguladığı tebliğinde, mesleki nedenlerden oluşan varisin, önlenebilir olmasına karşın, oluştuktan sonra geri döndürülememesinden ötürü titizlikle incelenmesi gerektiğine değinerek şu bilgileri veriyor:

"Çeşitli bulguların ışığında, varisin ayakta dikilerek çalışılan işlerde, mesleğin oluşumunun hızlandırdığı bir hastalık olduğu yargısına varılmaktadır.

İş tasarımlarında, ayakta dikilerek çalışılmanın zorunlu olmadığı durumlarda, bu duruş biçiminden kaçınılması ve bunun olamadığı durumlarda ise, kesikli çalışma, varis çorabı, çalışma süresinin sınırlandırılması, varis başlangıcı gösterenlerin işlerinin değiştirilerek, oturmaya elverişli işlerde çalışmalarının uygun olacağı gözönüne alınmalıdır.

Ayrıca işlerini ayakta dikilerek yapan işçiler, bu konuda uyarılarak, sağlıkları için önemli sakıncalar yaratan bu sorunun giderilmesi yolunda ağırlık koymaları sağlanmalıdır."

İnsan sağlığının sanayileşme adına dikkate alınmaması gibi doğru olmayan tutumlarla karşılaşılması yeni değil kuşkusuz. Ekonomik zorlamaların bir sonucu olarak sosyal güvenliksiz çalışmak zorunda kalan ve **"yasal"** anlamda da işçi kabul edilmeyen binlerce insanın sağlık sorunlarının önemini sürdüreceği de yeni bir saptama değil. Hâlâ işçi sayılmayan onbinlerce tarım işçisinin durumu ise başka bir yazının konusu.

İçinde bulunulan koşullar ne olursa olsun, bir dönemler ortaya atılmış olan "İşçi Sağlığı Enstitüsü" kurulması yolundaki öneri halen demokratik bir istem olma özelliğini koruyor. Ancak kısa vadede işçi sağlığını koruyacak önlemler de alınabilir.

Türk Tabipler Birliği adına 1978'de düzenlenen "1. Ulusal İşçi Sağlığı Kongresi"nde konuşan Dr. Halim Dinç iş hekimliğine gereken önemin verilmesini isteyerek şu önerilerde bulunmuştu:

"Biz hekimler açısından hemen söyleyeceğimiz şey, önce iş hekimliğine gereken önemin verilmesidir. Aslında sadece işyeri ve işyeri koşulları açısından baksak bile, işçi sağlığı yalnız hekim işi değildir. Bu bir ekip işidir. Bu ekibin içinde hekimle beraber mühendisin, kimyagerin, psikoloğun da bulunması gerekir.

İş hekimliği prensip bakımından koruyucu karakterde bir hekimliktir. Temel görevi çalışan insan ve iş arasındaki ilişkileri uyumlu bir hale sokmak ve bu uyumu bozucu etkileri sap-

Örneğin "Capon Yapıştırıcı" satmak isteyenler öyle ellerini kollarını sallayarak satamazlar bu çağın harikasını, çünkü Karaköy alt geçidinin çevresini sarıp sarmalayan bu eski Malborocular örgütlenmişlerdir ve kârlarını kimse ile paylaşmayı sevmezler. Eminönü kumaş piyasasının hammalları ile nice röportajlar yayınlanmıştır, yüzbinlerce lira ile söylenen hava paraları vermek gereklidir, yüzlerce kilo malı sırtta taşıyabilmek için. Öte yandan bu hammallara iş verilmesi de bir türlü zorunluluktur, yani esnafın birine kumaş, fabrikadan geldi mi tezgâhta çalışan dükkanın maaşlıları bu malı kamyondan indirmeye kalkışamazlar, çünkü bu iş için büyük hava paraları ödenmiştir. İş hammalların işidir. Ayakkabı boyacılığı da hemen hemen böyledir, en azından iş hızının yoğun olduğu bölgelerde. Taksim postahanesinin önünde ya da yine Taksim İnönü caddesinin girişinde bıyıkları yeni terlemiş bir çocuk boyacı pek öyle kolay kolay sandukasını koyup da 'Boyıyalım abi - leeer!' diye fırça tıkırdatamaz. Usta - çırak ilişkisi bağlamında hiçbir eğitici yanı olmayan ve sermayesi olmadığı halde mesleği sanat olarak icra etmesi olanaksız olan bakkal çıraklığı da aslanın ağzındadır .Öyle her isteyen bakkal amcalarından iş isteyemez, hele hele varsılların yoğunlukla oturdukları yörelerde daha hiç, büyük bahşiş geliri olan marjinal meslekler öbeğinin önemli iş kollarından birisidir bu da.

Bu bağlamdaki örnekleri arttırmak kuşkusuz ki olanaklıdır, ancak söylenmek istenen İstanbul'un Türkiye Olaylar Tarihi'nde hep ilk göstergeleri veren kent olduğudur. Batılı dostlarımız işsizlik sorunuyla boğuşur ve dış göçler yoluyla giden işçilerimizi geri göndermenin yollarını ararlarken, işsizlik uzun yıllardır üzerinde titizlikle durulan ve çareler aranan en temel sorunlarımızdan biri iken, işsizliğin önemli boyutlarından biri olarak nitelenen marjinal meslekler öbeğinde de örgütlenmeler başlıyorsa eğer bu konu üzerine daha başka açılardan da gidilmesi gerekecektir inancındayız.

Konunun gündeme gelerek, yoğunlukla üzerinde görüş alışverişlerinin başlamasını amaçladığımız için MARJİNAL MESLEKLER konusunda Doç.Dr. Selçuk Abaç'a birkaç soru yönelttik:

"Sayın Abaç, günümüzde yaygın olarak görülen bir seyyar satıcılık olgusu var. Sokaklarda kestane, simit satarak, ayakkabı boyayarak, hammallık ve eskicilik yaparak, milli piyango bileti satarak geçimini sağlayan çok sayıda insan var. Bu insanları ve yaptıkları işleri nasıl değerlendiriyorsunuz?

ABAÇ: Bu meslekleri uygulayanlar genelde düşük gelir tabakalarını oluşturan ve ekonomiyle bütünleşemeyen insanlardır ve bunlar toplumun marjinal sektörünü oluştururlar. Yaptıkları işlere de marjinal meslekler denir. Sizin verdiğiniz örneklere başkalarını da ekleyebiliriz. Örneğin, şişe ve gazete kâğıdı toplayanlar, çiçek satanlar, bakkal çıraklığı yapanlar, kâhyalar gibi. Bu tür işler üretken faaliyetler arasında sayılmadığı için, bu işleri görenler gizli işsiz sayılırlar.

Neden bir toplumda marjinal sektör ve marjinal meslekler oluşur?

ABAÇ: Bu tamamen bir azgelişmişlik sorunudur ve marjinal meslekleri yaratan koşullar, gelişmekte olan ülkelerin gelişme süreçleri içinde ele alınıp incelenmelidirler.

Bu yanıtınızı biraz daha açar mısınız?

ABAÇ: Memnuniyetle. Marjinal mesleklerde çalışan insanlar, sanayileşen toplumlarda köyden kentlere göç eden, daha doğrusu göç etmek zorunda kalan köylülerdir. Tarım sektöründe makineleşme derecesinin yükselmesiyle tarım işçisine ihtiyacın azalması iş olanaklarının sanayi sektöründe araştırılmasına neden olmaktadır. Sanayi sektörü ise az gelişmiş, ya da gelişmekte olan ülkelerde tarımdan kopup gelen bu işgücünü massedebilecek, yani kullanabilecek büyüklüğe ulaşamadığından, kentlerde yaygın bir işsiz grubu oluşmaktadır. Parasal imkânları olmayan veya çok az olan

"Capon yapıştırıcı" satmak isteyenler öyle ellerini kollarını sallayarak satamazlar bu çağın harikasını. Çünkü Karaköy alt geçidinin çevresini sarıp sarmalayan bu eski Malborocular kârlarını kimse ile paylaşmak istemezler.

nın sonucu yaratılan mesleklerdir, daha doğrusu faaliyetlerdir. Ve bunlar yalnızca az gelişmiş ülkelerde görülen faaliyetlerdir.

Bu tür işlerin ortak özellikleri nelerdir?

ABAÇ: Bir kere sermaye ya yoktur, ya da azdır. İkincisi bunların işyerleri yoktur. Ünlü sosyoloğumuz Mübeccel Kıray'ın deyimiyle bunlar "kentlerde yüzen insanlardır". Üçüncü olarak bu işler özel bilgi ve beceri gerektirmezler. Ayrıca bu işlerin örgütlülük niteliği de bulunmaz. Yani ayakkabı boyacıları derneği veya sendikası yoktur. Lostra salonları bu tür faaliyetlerden sayılmazlar. Genellikle tek kişilik faaliyetler olarak yürütülürler. Üretken faaliyetler olarak değil, gelir transferi yaratan bir başka deyişle ulusal geliri artıran değil paylaştıran faaliyetler olarak değerlendirilirler. Ve nihayet toplumdaki yaygın üretim ilişkilerinin (sermaye-ücret, ağa-köylü, usta-çırak) dışında kalırlar.

Türkiye'de bu marjinal meslekler özellikle ne zaman gelişti? Bir başlangıç tarihi verebilir misiniz?

ABAÇ: Verebilirim. 1945-50 döneminde Truman doktrinine dayanarak Türkiye'ye yapılan Marshall yardımı çerçevesinde gönderilen traktörler tarım kesiminde bir fazla işgücü yaratmıştır. Tarım kesimindeki bu işgücü fazlalığı, biraz önce açıkladığım şekilde kentlere, özellikle İstanbul'a göç ve marjinal sektör olgusunu hızlı şekilde başlatmıştır.

Acaba marjinal meslekler ile gecekonduculuk arasında bir ilişki kurulabilir mi?

ABAÇ: Kuşkusuz. Gecekonduculuk toplumdaki marjinal sektörün mekâna yansımasıdır. İş bulmak için taşı toprağı altın olduğu söylenen İstanbul'a ve diğer büyük kentlere göç eden ve fabrikada iş bulamayınca kendine marjinal bir iş yaratan insanlar, kendi dar olanaklarıyla hiçbir alt yapısı bulunmayan gecekonduların ilk yaratıcıları olmuşlardır.

Marjinal iş alanlarının doğuşunu yalnızca azgelişmişliğin yapısıyla açıkladınız. Batı ülkelerinde marjinal sektör ve marjinal faaliyetler görülmemekte midir?

ABAÇ: Batı ülkelerindeki marjinal sektörün tanımı, azgelişmiş ülkelerdeki tanımdan çok farklıdır. Batıda marjinal meslekler, geleneksel yapının korunması sonucunda ortaya çıkan küçük üretim birimleri olarak gözükürler. Kullandıkları teknoloji ve üretim yöntemleri eskidir. Bunlar daha çok, küçük çapta hizmet veren aile işletmeleridir. Bu işletmelerde verimlilik düşüktür, ama üretim yapılmaktadır. Halbuki azgelişmiş ülkelerde marjinal mesleklerde çalışanlar üretim yapmamaktadır. Ayrıca batı ülkelerinde marjinal sektör, gelişme öncesinin kalıntıları iken, azgelişmiş ülkelerde bu sektör gelişmenin sonucu doğmaktadır.

Türkiye'de son yıllarda büyük yerleşim merkezleri dışında da bu tür marjinal meslek icra edenlere rastlanmaktadır. Bunu nasıl açıklıyorsunuz?

ABAÇ: Dünyada büyük metropoller çevresinde küçük şehirler oluşmaktadır. İstanbul'a göre İzmit ve Bursa'da olduğu gibi. Alt şehirler, ya da ikinci şehirler olarak nitelendirebileceğimiz bu yerleşim merkezlerinde, aynen merkez şehirlerde olduğu gibi marjinal faaliyetler oluşmaktadır. Büyük şehirlerde işsiz kalan ve kendilerine marjinal iş de yaratamayan göçmenler, bu kez alt şehirlere yönelerek buralarda da marjinal sektör yaratmaktadırlar.

Son olarak bir soru daha sormak istiyorum. Üretim katkısı olmayan bu marjinal faaliyetlere nasıl son verilebilir?

ABAÇ: Bunun tek yolu vardır. O da sanayileşmektir. Sanayi, işsiz nüfusu emebilecek gelişmeyi gösterene kadar, bu tür meslekleri idarî ve polisiye yöntemlerle önlemeye çalışmak, İstanbul'u surlarla çevirerek kente girişi önlemeye benzer.

BİR AÇIKLAMA

Yarın Mayıs (21) sayısında, Feminizm konusunu bir özel bölüm kapsamı içinde ele almıştı. Yarın'ın bu sayısında yeralan yazılarından birinde adı geçen Şirin Tekeli, Yarın'a bir mektup göndererek, yayımlanmasını istedi. Tekeli'nin mektubunda, Yarın'ın sözkonusu sunuş yazısından yola çıkılarak, 'namus, ahlak" kavramları tartışılıyordu. Bu mektup bir tartışma mektubu olarak görülmediği, yalnızca Yarın'ın sözkonusu sunuş yazısında öne sürülen görüşleri çarpıttığı için, Yarın sayfalarında yayımlanmadı. Aynı mektup, Yarın'da yayımlanmaması üzerine, Somut dergisinin 24 Haziran 1983 tarihli, 47/23 sayısında yayımlandı. Şirin Tekeli'nin, Yarın'la "tartışmayı" amaçlayan mektubunu daha kaleme aldığında bir başka yayın organının güvencesini duyması, bir talihsizlik olsa gerektir. Yarın'ın Somut dergisi sayfalarında bu açıklamayı gerekli görmesi de, böyle bir talihsizliğe yanıt olarak anlaşılmalıdır.

Şirin Tekeli, Yazko Yönetim Kurulundaki son değişiklikten sonra görünümü oldukca değişen (hatta açık olarak 'feminizm' adını alan) Somut dergisinin dördüncü sayfasında, bir grup arkadaşıyla birlikte, "feminizm" üzerine yazılar yazıyor. Bu yazılarda, yaşadığımız koşulların ister istemez karşımıza çıkarttığı bir olgunun, yılgınlığın, küskünlüğün, benmerkezliğin, kuramî zenginleştirilmeye çalışılıyor. Yarın, kendi savaşım alanında sürdürülen bu çabalar karşısında suskun kalamazdı. "Feminizm mi?" adıyla düzenlediği özel bölümde anlatmak istediği de özetle şuydu: Batıdaki örneklerinin kaba öykünmeciliğiyle, bugünkü sorunlarımızdan biriymişcesine gündeme getirilen feminizm, bize karşı kullanılan bir araca dönüşebilir. Üstelik Somut dergisinin 4. sayfasında yazanlar, bunu kendi içlerinde tartışmaktan çıkarıp geniş bir okur kitlesine benimsetmeye çalışıyorlar. Kaldı ki, onların tartışmayı çekmek istedikleri alanda Yarın'ın tartışmasının sınırları çizilmiş durumdadır. Bu nedenle de, Yarın'ın sözü edilen sunuş yazısında sorunu aynı düzeyde tartışmamızın olanaksız olduğu, çünkü siyasal sorumluluklarımızın aynı düzlemde olmadığı belirtiliyordu.

Şirin Tekeli, "açıklama"sını asıl olarak 'namus' kavramı üzerine kuruyor. Oysa bizim namustan anladığımız, hiç de kendisinin anlamak istediği içeriği taşımıyor. Yarın, siyasal namus'dan, siyasal ahlak'dan sözediyor. Yoksa kimin, ne ölçüde "namuslu" olduğunun ölçülmesi Yarın'ın en azından bugünkü sorunu değildir.

Feminizm, "yeni" ya da "eski" olmuş, Yarın için önem taşımıyor. Ama sorun dar çevreler içinde tartışılmaktan çıkarılıp geniş bir okur kitlesi önünde tartışılmaya başlanırsa, biz de sorumluluğumuzu üstleniriz. Yılgınlıklar allanıp pullanmaya kalkışılırsa, üstelik bunlar tarihimizden çalınanlarla yapılmaya çalışılırsa, bizim de söyleyeceklerimiz olur.

YARIN

GENÇLİK YAŞAMI

● **Aynalı, karanlık, havasız "disko" mahalleri 70'li yıllarda girmeye başladı ülkemize.**

Nedir disko?

TUFAN TEZER

Diskotek sözcüğünün çarpıtılmamış sözlük anlamı, "müziğin kayıtlarla biriktirilerek dinlenildiği yöre" oluyor.

Aynı sözcüğün çarpıtılmış anlamı (kullanımı) ise insanların bir arada dans ettikleri (bilinçli ya da bilinçsiz olarak) bir tür "klik" etkinliğini gösterdikleri bir yerdir.

Olaya bu bağlamda ve biraz geniş bir açıyla baktığımızda "diskotek" olgusunun ilkbahar ayinini yapan, ilkel denilen insan topluluğundan bu yana var olduğunu görmek durumunda kalırız.

Doğadan etkilenerek, "kopya edilen" ritmlerin, bunları çalan ilk çalgıcıların ve ritmlere uyarak sallanmaya başlayan ilk insanların bir arada oldukları ilk yer aynı zamanda ilk diskotektir de.

DİSKOTEKTEN DİSKOYA

Peki diskotekten "disko"ya nasıl gelindi?

İki Dünya savaşı arasında ciddi olan ve olmayan her muzırlığın kaynağı A.B.D.'de "Dancing" denilen tepişme mahalleri pek meşhur olup, buralara "devam" edenler neredeyse "dini" bir bağlılıkla gece yaşamı etkinliklerini buralarda çözümlüyorlardı. II. büyük savaş sonrasında ise, yenginin ve ortak toplumsal coşkunun geliştirdiği bir tür güç ile özellikle gençlerin rağbet ettiği bu tür yerler gittikçe arttı. Önceleri belirli bir orkestranın müzik sağladığı bu yörelere olan eğilim, Rock and Roll olgusuna koşut olarak patlayan va adına "juke box" denilen otomatik müzik çalan makinaların sayesinde bir çığ örneği büyüdü. Bunda standart müzik sağlayan bir topluluk yerine, sevilen yıldızın özgün müziği ile bir an birlikte olabilme kolaylığı ve bunun sağladığı "mali girdilere" karşı koyabilmek de oldukça önemli bir rol oynadı.

Bu "moda" savaştan sonra Amerika'yı daha bir tanıyıp öykünmeye başlayan tüm "hür dünya" ülkelerine yayıldı. Bu konu üstüne de Japonya'dan Israil'e değin birçok ülkede filmler yapıldı. Bunun sonucunda durağan ilgisizlik devingen deliliğe dönüştü. Herkes "onlar" gibi olmak, onlar gibi etkinleşmek istiyordu. Sokaktaki gençlik yerini bulmaya başlamıştı.

50'li yılları böyle öyküledikten sonra 60'lı olanlarına geliriz. Bu on sene öylesine karmaşıktır ki, en babayiğit yakın tarihçi bile tam bir çözümlemesine varabilmek için bir sonraki on yılın en az yarısını kullanmıştır.

CAZ VE SOUL

Toplumsal ezikliğini en kısa yoldan aşmak isteğinde olan ve çevresini "beyaz" düzey dolaylarına "yaklaştırma" gereksinimi duyan zenci köklü caz müziğinin ardından zaten kendi müziği olan "soul" müziğini (dini müziğin sert ve belirgin bir vurgu anlayışıyla vurgulanması, sonradan temaları pek çok değişmiştir) ortaya çıkardı. Bu "ritmik müzik", pop hareketiyle de çehresi değişmeye başlayan dancing ve klüplere yeni bir anlam getirdi. İnsanlar artık güçlü müzik ve ışık etkinlikleri altında ve güruh halinde "dans" etmeye başlamışlardı. Olayın ticari boyutları büyüdü, modası genişledi. Dilbilim bir kez daha kazıklanırken her şeyi kısaltma eğilimi içinde olanlarca, zaten el altında bulunan diskotek sözcüğü çarpıtıldıktan başka bir de küçütüldü

Aynalı, karanlık, havasız, "disko" mahalleri 70'li yıllarda girmeye başladı ülkemize. Çok geniş bir yaygınlık sağlayamayan bu kurumların ülkemizde yalnızca metropollerde tutunabilmesinin başlıca iki nedeni var.

BİREYCİLİK VE BİREYCİLİĞİN ALTERNATİFİ

Gitmeyenler ise, tek bir kurumun ve onun ördüğü ilişkiler çerçevesinde sıkışıp kalmanın bir sonucu olarak yaşamdan kopukluk getirdiği ve bireyciliği geliştirdiği için yadsırken alternatif gösterememenin de sıkıntısını yaşıyor. Gençliğin bir bütün olarak eğlenme sorunu irdelendiğinde ve bunun ne kadarının kurumsallaştığı düşünüldüğünde bir takım sanatsal ve kültürel kurumlarla, birahaneler ve kahveler bir yana bırakıldığında ortada kala kalan diskolara alternatif ne olabilir?

Sanatsal etkinlik, sportif etkinlik ve eğlenmeyi farklı işlevleri olan birer kavrayış olarak ele alıp incelediğimizde bu soruyu üzerinde düşünülmesi gereken bir soru olarak kabul edebilir miyiz?

Dans, yatay arzuların dikey gerçekleşmesi mi?

TANZER OKUR

Karşımda "dansa tapan", lise ikiden sonra öğrenimini sürdürmeyen, 25 yaşında bir genç var: Ahmet Koldaş. Veya arkadaşları arasında tanınan adayla "Sinbad"... Esmer, orta boylu, kısacık saçlı, dapdar blue-jean'i ve montuyla bir discoboy...

"Ben hem maddî hem manevi olarak dans sayesinde yaşıyorum. Çünkü dans bedenin ve ruhun dinlenmesini sağlıyor" diyor. Dansı da şöyle betimliyor: "Duyabildiğimiz ritmleri kulak sayesinde ayırabilme ve bu ritmleri teker teker harekete dönüştürebilme sanatı. Ayrıca bir çeşit ter atma aracıdır da. Nasıl mı? Beden sünger gibi, ama programlı bir şekilde müzik sayesinde terler dans sırasında. Bana göre beyinden önce ciğer gelir. Bedendeki zararlı, örneğin nikotin gibi zehirli maddeleri böyle atarım ben... Tüm kaslarımı çalıştırırım dans ederken. Sağlığımı da, böylesine çevik ve atletik oluşumu da dansa borçluyum."

HAVLUYLA TER KURULANIYOR

Birdenbire fırlıyor yerinden. Masamızdaki ufak tefek bir kızı kaptığı gibi piste fırlıyor. Eğiliyor, bükülüyor, takla atıyor, havalara sıçrıyor. Bir hayli "ter attıktan sonra" gelip iskemlesine oturuyor ve yanında getirdiği paketi açıyor. Paketin içinde bir havlunun ve bir penyenin olduğunu görüyorum. Şaşırdığımı anlamış olacak ki, açıklıyor hemen: "Çok terliyorum dans ederken. Havluyla terimi kuruluyorum. Üzerimdeki gömlek sırılsıklam olunca da onu çıkartıyor, yanımda getirdiğimi giyiyorum üzerime". Ben bir açıklamada bulunmak gereğini hissediyorum bu kez: "Kusura bakma" diyorum, "antrenmana çıkar gibi discoya gelen birisini daha görmemiştim hiç..." Masadaki gülüşmeler sürerken Ahmet gene fırlıyor kırmızı ve yeşil ışıklarla aydınlatılmış piste... 5-10 dakika sonra dönünce söyleşimizi sürdürüyoruz.

"14-15 yaşındayken hippy'liğe takıldım bir süre, Bizden büyüklere özenirdik o zamanlar. İsterdik ki, bizim de kolumuzda bir kızımız olsun, onlar gibi biz de discolara sarkalım. Özenti ve merak sonucu gitmeye başladım diskoya gitgide sardı beni. Şimdi ise danssız duramıyorum. Bundan 1-2 yıl öncesine kadar sanatçı arkasında, sanatçı olmadan kaprissiz, reklamsız afişsiz çalıştım. Terledim, terimi sattım."

Cebinden bazı fotoğraflar çıkarıyor. Sahnede bazı hafif müzik sanatçılarının arkasında dans ederken çekilmiş resimler bunlar.

—**"Dans edecek başka bir yer olmadığı için mi gidiyorsun discolara?"**

"Öyle sayılabilir. 3-5 mahallenin bir dansing'i olsa veya gençlerin toplanıp, hep birlikte eğlenebileceği, müzik dinleyip, dans edebilecekleri başka yerler bulunsa diskoya gelmem. Alternatifsizlik bir anlamda... Günümüzde dans geçerli bir spor görünümünde olduğuna göre, Beden Terbiyesi ve Spor Bakanlığı niçin hiç olmazsa büyük şehirlerde halk için dans ve jimnastik salonları açmaz, anlamıyorum."

Üsteliyorum biraz: **"Ama devletin veya belediyenin dans salonları açana kadar çözümlemesi gereken daha ne sorunlar var. İçme suyu sorununun çözümlenememesi, ulaşım sorunlarının devleşmesi falan..."**

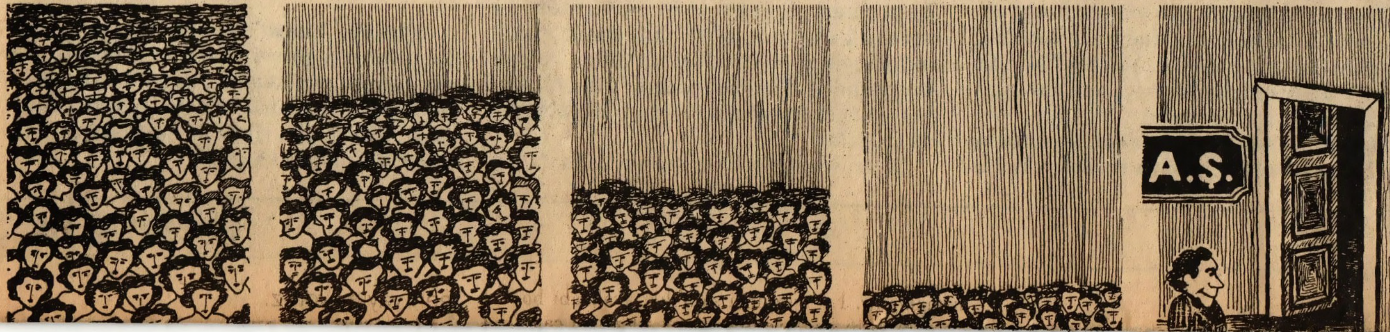
GAYE VE DEŞARJ

Yanıtlıyor hemen: "Bence önemli olan, ufak boylu, iri cüsseli, göbekli, kalın bacaklı, dengesiz, huzursuz, gerilimli, hiçbir şeyle uğraşıp, sadece hiç gözüken, şekilsiz bir toplum yaratmamak. Zamanında çoğu gençlerin hiçbir gaye ve deşarjı olmadığı ve kendini önemli bir insan görmediği için siyasi tuzaklara düştüğünü unutmayacağım"

"Anlıyorum ki, sana göre -disko adı altında olsun veya olmasın- dans edebilecek yerler, vazgeçilemez bir gereklilik anlamını taşıyor. İyi ama, son zamanlarda diskoların oldukça yozlaştığı söyleniyor. Pek çok aile çocuklarının diskolara gitmesini istemiyor. Ne dersin?"

"Doğru aslında... Diskoların kalitesi son 2-3 yılda düştüğü için rağbet azaldı. Disko'nun gerçek anlamını bilmeyenler yozlaştırıyor diskoyu. Ben sevgili bulmak amacıyla diskoya takılan 14—15 yaşındaki bir gence, gitmesini önermem. Henüz pek çok şeyin farkında değildir çünkü... Tufaya(oyuna) gelebilir. Ama ailesinin de haberi olarak, sadece müzik dinleyip, dans etmek, vücudunu geliştirmek ve ter atmak için gidiyorsa tavsiye ederim. O zaman, isterse çevresi keşlerle (içki ve esrar kullananlar) dolu olsun, etkilemez onu. Bilirim, bir aile kızlarının hafta sonları diskoya gittiğini öğrenince adeta paniğe kapılmıştı. Bu saçma geliyor bana. Kendi kızının ciddiyetinden, ahlakından emin olan anne-baba telaşlanmaz bu kadar. Dağ başı mı burası? Ne yani, sanki kızı kötü yola düşecek diskoya gitti diye, illa uyuşturucuya alışacak... Bu niyette olan birinin diskoya takılması mı gerekli? Öcüler mi var diskoda bu kadar korkuluyor?"

ÖNCESİ/SONRASI

OKUR İLİŞKİLERİ

Eleştirinin eleştirisi

Somut'un 22 Temmuz 1983 tarihli 51/25 sayısında Sayın Avukat Cevdet Saraçer'in "Okur İlişkileri" bölümündeki "Okur sorumluluğu içinde" başlıklı, bir hayli uzun eleştirisini ilgiyle okudum.

Bugüne kadar bazı eleştirilecek yazılar görmeme rağmen, böyle bir girişimde bulunmamıştım. Fakat Sayın Saraçer'in eleştirisi beni cesaretlendirdi. Kendilerine ayrıca teşekkür ederim.

Yazıları çok dikkatli okuduğunu anlamak zor değil. Bu nedenle, eleştirileri de ki küçük değişikliklerle) karşılaması, anlamın değişmemesi gerekiyor. Oysa, "tereddüt içinde yürüyordu" cümlesindeki, "tereddüt" sözcüğünün yerine, "duraksama" sözcüğünü koyarsak, "duraksama içinde yürüyordu" olur. Duraksamayla yürümek nasıl olur acaba? Mehter takımı gibi mi? (ki, orda bile duraksamıyor, geriye bir adım atıyor).

Bu örnekte de görüldüğü gibi, "duraksama", "tereddüt"ün yerini tutamıyor. Çünkü, tereddüt bir ruh hâlidir, manevi

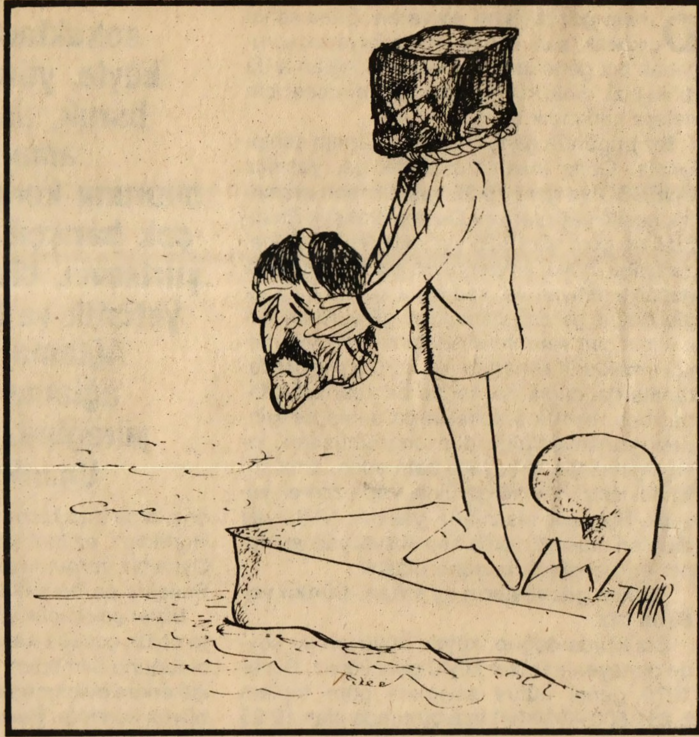
Ö. S. S: (Öğrenci Seçme Sınavı) — Ö. Y. S (Öğrenci Yerleştirme Sınavı) — Üniversite — Mezuniyet — .... VE

Erhan

NASILSINIZ

Anlamsız bir söz gibi, günün birinde,
En yüce erdemin tabusu, madde olunca
Ve elalemin, ekininde, tarlasında, canında,
ve yongasında. Kendi çıkarı için yağ çıkarırsa,
Söz gelimi, kentsoylunun biri.
Ya da memursunuz, yan ödemelerden,
Kira ödeneğiniz beş yüz liraysa,
Üniversite görmüş hocaların oluşturduğu,
"ELİT" bir grup, kira bedeli beşyüz lira
Fazla oldu'ya, neyse-gibisinden,
İmzayla muhalefet şerhi koyuyorsa,
sözleşmenize
İşte siz o zaman, öğrenin sizi anlatan
Urfa türkülerini,
Kıpırdar içinizden, küçük sevinç'ler...

Ali ÖZDEMİR
PAZARCIK

Niçin okumuyoruz?

Türkiye'de, kitap okuma alışkanlığının bulunmadığı, herkesçe bilinen bir gerçek. Buna sebep olarak, bireylerin mali yetersizlik içinde bulunmaları gösterilebilir. Ama bu ne derece doğrudur? Ülkemizde, kültür gitgide pahalılaşıyor. Habire kağıda, mürekkebe vs. yapılan zamlar bunu göstermekte. Satın alma gücünün sürekli düştüğü bir toplumda, karnını doyurmayı-beslenme değil-zor başarabilen bir insanın, yiyeceği ekmekten önce kültürünü düşünmesi, insan ihtiyaçları hiyerarşisine ters düşer. Ne varki biz, çelişkilerle dolu bir toplumun insanlarıyız. Bir çift ayakkabıya 5.000 lira ödemekte tereddüt etmiyoruz. Fakat, 100 liralık bir kitap için, 'aman ne kadar da pahalı' diyoruz. Yiyeceğimiz ekmekten çok, giyeceğimiz elbiseyi düşünüyor, giyim eşyası satan mağazaları doldurup taşırıyoruz. (İnsan ihtiyaçları hiyerarşisi, her durumda geçerli olmuyor.) Kişiliğimizi bilgilerimizle değil, pantolonumuz-gömleğimizle kanıtlamak istiyoruz. 50 milyonluk bir ülkede, Del Duca ödüllü bir büyük yazarımızın romanı, yalnızca yedi bin adet basılıyor. Bu yedi binin ne kadarının tüketildiği de ayrı bir soru. Okumak eylemini, sadece okul hayatında yapılması gereken bir zorunluluk olarak düşünüyoruz. Yaz mevsimi, neden 'ölü sezon' dur kitapçılar için? Tatili, bacakları uzatıp şekerleme yapmak şeklinde düşündüğümüzden. Çünkü okumak, kış mevsiminde olur. Yazın hiç okunur mu? Kumların üzerine yayılıp istakoz gibi kızarmak, masmavi denizde yüzmek varken. Üniversite bitirip diplomalı cahil olmayı, okumuş sıfatını kendimize yakıştırmak için yeterli görüyoruz. Cebindeki son parayı; spor-toto, piyango yada futbol maçlarına harcayan, buna karşılık 100 liralık bir kitaba para vermeye acıyan bireylerin yaşadığı bir ülkedeyiz. Türkiye'de, kültür her ne kadar pahalı olsa da, bu açık çelişki, mali yetersizliğin geçer akçe bir sebep olmadığını göstermekte.

Okunan şeyin niteliği çok önemlidir. Çünkü, okuduklarımız bizim dünya görüşümüzü, olaylara bakış açımızı yönlendirir. Kültürümüzün biçimlenmesinde, gelişiminde okuduklarımızın önemi büyüktür. Ülkemizde, sanat ve edebiyat dergilerinin büyük bir kısmının iade edildiği, bilimsel içerikli, toplumsal sorunları inceleyen yayınların fazla ilgi görmediği, buna karşılık fotoromanların, moda dergilerinin, çıplak kadın fotoğraflarıyla dolu yayınların kapışıldığı gerçeği, insanların okuma eyleminde hangi yönde olduğunu göstermesi açısından ilginçtir. Eğer moda dergisi izlemiyi okuma eylemi olarak nitelersek, kültürümüz yakında büyük patlamalar geçirecek demektir. Sesi olmayan ses sanatçısına alkış tutmaya benzer bu.

Bu aşamada, doğanın bize verdiği ve bizleri dört ayaklıdan ayıran yetiyi, yani düşünme yetisini beynimizde harekete geçirip, bazı sorular yöneltmeliyiz kendimize. Gerçek anlamda okuyor muyuz?

Neyi, niçin okuyoruz? Bu işin bir bilinç sorunu olduğunu anlamak için, bu soruları sormak ve cevap aramak gereklidir. Giyim eşyası satan mağaza vitrinlerini hayranlıkla seyreden insanlar, kitapçı dükkanlarının vitrinlerindeki kitaplara sevgiyle baksaydılar, pantolona verecekleri değeri ve önemi kitaplara verselerdi, kuşkusuz Türkiye bugün çok daha başka bir görünümde olurdu. Bilmem yanılıyor muyum?

Hasan SAYINHAN/ İSTANBUL

TUTARLI BİR YAKLAŞIM

Geçen sayıların birinde Nazan Aksoy imzalı yazıdaki düşüncelere tamamıyla katılıyorum.

Ben de bir genç olarak gençliği simgeleyecek birşey yapmamaktan üzüntü duyuyorum.

Değerli arkadaşımın çağrısını yineliyorum. İyiden doğrudan, güzelden yana; beyaz güvercinden yana olan arkadaşlarla buluşup, tartışalım; sorunlarımızı çözmeye çalışalım. Birlik olunca çözümlenmeyecek sorun yoktur.

Birlik ve dayanışmayı sağlamak üzere öneri ve çözüm taşıyan mektuplar bekliyorum.

Yalçın GÜDEN
GÜNGÖREN

çok güzel.

Ben de birkaç noktaya değinmek istiyorum.

Sayın Saraçer, "tereddüt" yerine "duraksama" kullanılması yerinde olmaz mıydı?" diyor. Kanımca, "duraksama", "tereddüt"ü karşılamıyor. Çünkü, cümlenin içindeki o sözcüğü çıkarıp da yerine diğerini koyduğumuz zaman, (bazen eklerde birşeydir. Oysa duraksama, eylemdir, iş, oluş bildirir. Hiçbir zaman bir ruh hâli, bir eylemi karşılayamaz.

Sayın Saraçer, yazarlarımızın cümlelerini de büyük bir dikkatle inceleyip, eleştirmiş. Haklı da. Ama, bazı yazarlarımızın yazılarını okuyunca, imzayı bilmesek de, "........"dir, diyebiliyoruz. Niye? Çünkü bu yazarlar, kendilerine göre bir üslup yaratmışlardır. Her yazarın kendisine göre bir üslubu vardır. (ki, bu üslup denen şey, edebiyatın temelidir.) Şahsen, üslupsuz bir edebiyat düşünemiyorum.

Sayın Ahmet Oktay, "Düşüncelerin kökenine, yani TARİHE dönmek bir zorunluluk" diyor. Sayın Saraçer de "düşüncelerin kökenine, yani tarihteki yerine dönmek bir zorunluluktur" dese" diyor. Evet, öyle de diyebilirdi. Ama, o zaman, o yazıyı, Sayın Oktay değil, Sayın Saraçer yazmış olurdu. Oysa yazıyı, Sayın Oktay yazdı. Nitekim kendileri de;

"İlkin gazete satıcısında gördüm Somut'u. Kimlerin çıkardığına, yazarlarının kimler olduğuna bakmadan almaya başladım" yerine, "Kimlerin çıkardığına, yazarlarının kimler olduğuna bakmadan, ilkin gazete satıcısında gördüğüm Somut'u, almaya başladım" da diyebilirdi. Ama, demedi, öyle dese, ben yazmış olacaktım; oysa, Sayın Saraçer yazdı.

Hiçbir kimse, (gayet iyi niyetli bir eleştiri de olsa) hiçbir yazara, şöyle yazacağına, şöyle de yazabilirdin, diyemez. Herkesin cümleleri değiştirilebilir. Her yazar, kendisi gibi yazar. Aksi zaten düşünülemez, basmakalıptan başka birşey olmaz. Yazar diye de dünyada bir kişi bırakmak gerekir. Böyle bir şey olamayacağına göre...

Sayın Saraçer, sözcüklere de büyük önem vermiş. Örneklerle de çok güzel bir şekilde açıklamış. Karşıtını vererek, bunların "kullanılması yerinde olmaz mıydı?" diyor. Eleştirisinde, kendisi de "sayfa" (Türkçede 'f' sesi bulunmaz), "kitap" (Türkçe sözcüklerin sonunda 'b' sesi bulunmaz. Buradaki 'p', 'b'den dönüşmedir), "gazete" (büyük ünlü uyumuna uymuyor), "dünya" (büyük ünlü uyumuna uymuyor), "zorunluluk" ('z' sesi ile Türkçe sözcük başlamaz), gibi yabancı kökenli sözcükler kullanmış. (Dikkatinizi çekerim, kullanmasaydı olmaz mıydı, demiyorum.) Kullanması gerekiyordu, kullanmış. Ben de bu yazımda birçoğunu kullandım.

Bu eleştirilen yazarları savunduğum sanılmasın, sakın. Herkes kendini savunur. Benim ne haddime. Ben sadece, kendilerinden almış olduğum cesaretle, birkaç noktaya değinmek istedim.

Kendilerinin deyimiyle; "İlgi duymasaydım eleştirmeye kalkışır mıydım?."

Ben de Sayın Saraçer gibi; "Kadı kızında da kusur olur" deyip geçemedim.

Sayın Cevdet Saraçer Ağbimden (yazısından ortayaş veya daha yukarı olduğunu sanıyorum. O yüzden ağbimdir), yine aynı dikkatle okumalarını, aynı titizliği devam ettirmelerini dilerim.

Saygıda kusur ettikse af ola. Esenkalın.

Mehmet PEHLİVAN
KONYA

"AŞK PARAYA YENİK DÜŞTÜ"

Güneş gazetesi gençler arasında bir anket yapmış. Beş yüz genç kız sorulan sorulara yanıtlar vermiş ve Güneş de sonucu değerlendirerek, "Aşk paraya yenik düştü" başlığı altında yayınladı.

Yapılan anketin sonucu, genç kızlarımızın "geçim sıkıntısı çeken insanların mutluluğunun söz konusu olamayacağı" görüşüne egemen oldukları yönünde.

Gördünüz mü bunca arabesk müzik, film, fotoromanın sonuçlarını! O kadar kamçılama, o kadar ağlatma boşuna çıktı. Aşk denilen mutluluğa insanlarımızı ulaştıramadık. Sevgi denilen o güzelim duyguyu bilmem kimin ekonomik kuramlarına değiştirdik. Yakın gelecekte insanlarımız "Leyla ile Mecnun"u, "Ferhat ile Şirin"i okuyup hiçbir şey anlamayacaklar. Mecnun'un araba markası, Ferhat'ın villaları, hanları, hamamları sorulacak, araştırılacak ve sonra Leyla'ya da acınacak, Şirin'e de.

İşte Türkiye'nin geldiği nokta. Alanlarda sık-sık yinelediğimiz; "kardeşlik, dostluk" lafları nerde kaldı? Eğer en temiz aşkın altında çil-çil altınların, paraların ve katların, araba ve yatların hesapları yatıyorsa; insanlarımızın gözü yalnız "kâr" hırsıyla bakıyorsa, sıradan insanlarımızda beklenebilir mi dostluk, kardeşlik?

Yıllardır Anadolu'daki başlık parasını kaldırmak için uğraşıların, ekonomik gidişimizle ters orantılı olduğu ortaya çıktı. Ekonomik yıkımımız, havadan para kazanma hırsımız büyük kentlere kaydırdı başlık parasını. Artık büyük kentlerimizde de kız istemeye gittiğinizde, takılacak bileziklerin, köstüklerin, kolyelerin listesini yazmak zorundasınız. Çünkü usunuzda tutamazsınız.

Bakın daha neler var anket sonucunda; "Evlilikte duygusallık günümüzde değerini yitirmiştir." Duygusal olmayan bir evlilik nasıl olacak (ya da oluyor) insan anlamıyor. Evinize bir kedi bile alırken duygu bağı yok mu? Devam ediyor anket, "Parasızlık, evliliğin en büyük düşmanıdır." İyi de sevgiyi, aşkı iterek paraya koşanlarımız, bu büyük düşman karşısında "neden" diye düşündüler mi acaba hiç!

Anket, sorular ve yanıtlar. Yanıtlayan bizim kızlarımız, Türkiye'nin kızları. Dile getirdikleri sorun üzüntü verici, hüzünlü. Artık savunma kimde bilemem, ama yıllardır karşı çıktığımız kadının bir "meta" gibi görünmesine, şimdi kızlarımızın kendisi taraftar gözüküyor. "Paran varsa gelirim sana" diyen bir insana yaklaşımım budur.

Gençlerimizde böyle bir düşünceyi yerleştiren etkiler nedir diye düşünecek olursak, karşımıza bazı engeller çıkar. Sevgisiz, mutsuz, aşksız insanların kurmaya çalıştığı ekonomik saçmalıklar çıkar.

Şu anki gençliğin ise, çevrelerine kurulan çemberi kıracaklarını o çemberin içinde kalmayı düşündükleri inancındayım.

Aşk ve sevginin paraya yenik düşmediği bir toplumun kurulması dileğimdir.

Esat SÖNMEZ
İ.Ü. Edebiyat Fakültesi.

—"Peki, diskoya gelenlerin hepsi de sadece dans etmek için mi geliyor acaba, ne dersin?"

BİRAZ DA FİZİĞİ İYİYSE

"Tabii ki hayır, çevresinde üstünlük sağlayabilme, kendini gösterebilme, farkedilme, tanınma arzusu ile dans edenler, bunun için diskoya gelenler çok. Biraz da fiziği iyiyse dans onun silahı. Ancak, kibirli, küstah ve bomboş bir insandır o... Özenti, beyinsizlik ve bomboşluğun içinde bir müzik esiridir sadece..."

Müzik ritm değiştirip, slow'a geçilince 'tek vücut olmuş" çiftler dolduruyor pisti. Sarmaş-dolaş olmuş gençlerin bazıları fısıldaşarak, bazıları öpüşerek, bazıları ise gözleri kapalı dans ediyorlar. "Yatay arzuların dikey gerçekleşmesi" diye bir cümle duyuluyor masadaki gençlerin birinden. Hepimiz patlatıyoruz kahkahayı. Colalar, biralar, cin-tonikler tazelendikten sonra soruyorum Ahmet'e:

— "Neler konuşuyorsunuz dans etmediğiniz zamanlar?"

" Ne bileyim, havadan-sudan şeyler. Bir problemi olan onu anlatır. Veya herhangi matrak bir olay anlatılır. Espriler yapılır. Başka ne konuşulur ki bu gürültüde?"

(Gerçekten de öyle bir gürültü var ki, birbirimizle konuşurken avaz avaz bağırmak, söyleneni anlayabilmek için kulağımızı konuşanın kulağına dayamak zorunda kalıyoruz neredeyse.)

— "Yurt ve dünya sorunları hiç ilgilendirmiyor mu sizi? Bir takım güncel olaylar üzerinde tartışmıyor musunuz hiç?..."

"Çözüm getiremeyeceğim için kafamı yormam hiç. Etkin olamayacağım için, yetkim de olmadığından dışarıdan bakarım olaylara. Bazı olaylar karşısında üzülürüm tabii... Ama o kadar. Daha fazlası iplemez (ilgilendirmez) bile. Konuyla, sorumluluğu olan kişi ilgilensin. Beni ailem, çevrem ilgilendirir. Dünya benimle ilgilenmiyor. Benimle ilgilenmeyen dünya ile ben de ilgilenmem."

KADAYIF MI, KADDAFİ Mİ?

Dayanamıyorum daha fazla ve atılıyorum hemen:

—"Ama gençler boş vermemeli sorunlara.. Daha güzel, daha yaşanası yarınlar için çabalamalı. Ot gibi olmak yakışmaz bize."

"Kızım" diyor, Ahmet, "Ben sorumluluktan kaçmışım, sorumluluğu başkasına yıkmışım. Sorumlu ve yetkililerin görevi ne? Ben Filistin sorununun çözümlenmesi için gidip de şeyle konuşamam. Neydi o adamın adı yahu? Hani sakallı, bıyıklı... Kadayıf gibi bir şey..."

"Kaddafi mi demek istiyorsun?"

"Hah, işte o...Ben gidip Kaddafi ile konuşamam. Gitsin bir yetkili konuşsun."

Ahmet'i suçlamak gelmiyor içimden. Ama tutumunu da kabullenemiyorum bir türlü. Tanıdığım Ahmet dışında, gözlemlediğimiz kadarıyla, yalnız İstanbul'da onbinlerce Ahmet var. İstedim ki, onlardan birini olduğu gibi yansıtayım SOMUT okurlarına.

EĞİTİM

Bir sorun ve bir hatırlatma

Bilimsel eğitim ve sorunları

CELAL ÖZKAN

Bir sorunun çözülmesini istemiyorsanız, onu ortada bırakmalısınız. Bırakın orada kalsın. Sorunun varlığını yadsımayın ama çözümü için de kılınızı kıpırdatmayın. Böylece o, kokar, kendi kendine çözülmez hale gelir. Bundan sonra ikinci adım, sorunu unutturmaktır. İşte üniversite öğrencilerinin, özellikle lisansüstü eğitim yapan öğrencilerin sorunları bu yöntemle "unutturuldu". Sorunları var mıdır, yok mudur, nelerdir, nasıl çözülür?... Unutuldu bile. Basında bir furya oldu, bir rüzgâr estirildi bir zaman, tüm Babıâli ilgilenir gibi yaptı. Sonra "haber niteliğini" kaybedince, (ona da yine Babıâli karar verdi) unutuldu. "Efendim, Ermeni sorunu, partileşme seçim, ekonomi... sorunları dizi dizi iken, yani şimdi milyonlarca okuyan gencin sorunları bile değil, sadece üç-beş bin kişinin sorunlarından mı bahsedeceğiz sürekli." Bu yargı genel kabul gördü, şimdilik bu sorun askıya alındı.

Tüm gazeteler bundan bir-iki ay önceye kadar bir gençlik 'köşesi, sütunu sayfası' açtı. Hatta gençlik sayfaları denendi. Ne var ki yaz aylarının o rehavet verici yönü ağır basınca, gevşedi herşey. Gençlik sorunları da ilginç olmaktan çıktı.

Bu durumun temel nedeni aslında ne 'ölü mevsim' ne de konunun 'haber niteliğinden' çıkmış olması. Gençliğe bakıştır temel neden.

Ülkemizde gençlik, öğrenci gençlikle özdeşleşmiştir. Sorun böyle ele alınınca da öğrenci gençlik hakkında söylenecek şey kalmayınca veya konular önemini yitirince, basın için gençlik bitiverir. Ara sıra gençlik sütun, sayfalarında işçi gençlikten, çıraklardan, genç memurlardan bahseden bir iki ''çatlak'' ses çıksa da genel anlayış içinde eriyip gidiyor.

İkinci neden ise, bir konuyu, bir sorunu istikrarlı ve sorunu çözmeye yönelik izleme alışkanlığının olmayışı. Gerçekte bu alışkanlık, olması gereken gelenek, basının kendi kendine edinmesi gereken bir görev. Bunu ortaya koyacak olan denetleyip, sürdürecek olan da yine basın. Bizde özellikle son yıllarda basınımızın ''kendi kendine' lafından anladığı tek şey ''kendi kendine veya kendi kendini sansür.'' Oysa bunu yapan uygulayan çok. Basının biraz da bundan ''kendi kendine gelenek yaratmak'' anlaması gerekir. Bir sorunu baştan sona, onun çözümünü kolaylaştırıcı yararlı bir ilgi, demokratik bir anlayış uyandırana değin izlemek. Kamuoyunda bir yargı, duyarlılık oluşturmak. Bir konuyu izleme alışkanlığı kazanmak.

Basın ne zaman ki bu duruma gelir, bu yeteneği, geleneği kazanır, insanlar basının ağırlığı ile duyarlı hale gelir. Aksi, bugünkü basınımızın durumudur. Bir on veya 20 (ucuzluk) ve -bağışlayın- baldırbacak 'basın' olmaya yeter. İnsanlarımız da bu basını büyük tirajlara eriştirerek izler.

Sorunumuz doktora öğrencilerinin sorunu. Geçen seneki eğitim döneminde yüksek lisans programı ile lisansüstü eğitime başlayıp, bu sene doktora eğitimi sürdüren öğrenciler. Girdikleri zaman statüleri 'lisansüstü eğitimi, doktoraya sınavsız gererek sürdürme'biçiminde idi. Doktoraya geçmelerinin koşulu belirli bir ortalama ve yüksek lisans tezi idi. Doktoraya geçtikten sonra da bir yıllık eğitim süresini izleyen ders programı içindeki dersleri başarı ile tamamlayanlar bir süre sonra (üç ay) 'Doktora yeterlili'ğine giriyorlar idi. Böylece sürekli başarı sağlayan bir öğrenci için iki, iki buçuk yıl içinde (ders izleme süreli) eğitim tamamlanıyordu. Tez hazırlamadaki göreli serbestiyi hesaba katarsak eğitim süresi tamamlanmış oluyordu.

Ülkemizde gençlik, öğrenci gençlikle özdeşleşmiştir. Sorun böyle ele alınınca da, öğrenci gençlik hakkında söylenecek şey kalmayınca veya konular önemini yitirince basın için gençlik bitiveriyor. Ara sıra gençlik sütunlarında, sayfalarında işçi gençlikten, çıraklardan, genç memurlardan bahseden bir-iki çatlak ses çıksa da genel anlayış içinde eriyip gidiyor.

YENİ DURUM VE YENİ GÜÇLÜKLER

Şimdiki durum; Üniversitelerarası Kurul Başkanlığı'nca hazırlanan yönetmelik eğitim sürelerini şu şekilde düzenliyor:

Lisansüstü Öğretim yönetmeliği **Md. 6: Bir yüksek lisans öğrencisi yüksek lisans öğrenimi boyunca en az 12 yarı yıl saat değerinde bir ders yükünü başarı ile tamamlamak zorundadır.**

Mad. 7: Yüksek lisans öğreniminin dersleri birbirini izleyen iki yarı yıl içinde tamamlanır...

Mad.8: Dersleri başarı ile tamamlayan öğrenci... en çok birbirini izleyen iki yarı yıl içinde... bir tezi hazırlamak zorundadır.

Bu maddelerin ortaya koyduğu durum şu. Yüksek lisans öğretimi en az iki yıl (4 yarı yıl) sürecek.

Doktoraya geçmek için yüksek lisans eğitimi görmüş olmak zorunludur. Doktoranın sorunları burada başlıyor. Yüksek lisans tamamlayan öğrenci doktorayı ne kadar sürede tamamlayacak bakalım!

Mad.6:... Doktora öğrenimi boyunca en az 12 yarı yıl saat değerinde bir ders yükünü başarı ile tamamlamak zorundadır.

Madde.17: Bir doktora programı için... ders yükünü birbirini izleyen 4 yarı yıl içinde başarı ile tamamlamayı gerekir...

Mad. 18: Öğrenci, dersleri başarı ile tamamladıktan sonra... yeterlilik jürisi seçilir... bu sınav öğrencinin dersleri başarı ile tamamlamasından sonra... üç ay içinde yapılır.

Mad. 19: Yeterlilik sınavında başarılı olan öğrenci, danışman gözetiminde ve birbirini izleyen en az 4 yarı yıl içinde 'Doktora Tezi' hazırlar...

Böylece yeni yönetmelik gereği lisansüstü eğitim 6 seneye çıkmış olur: Altı senelik bir lisansüstü eğitime dayanacak, kendi geliri ile geçinen babayiğit varsa beri gelsin. Oysa eski yönetmelik gereği doktora bir yıl eğitimle tez aşamasına giriyordu. Eğitimin uzun veya kısa olması başlı başına bir ölçüt değil elbet. Ne olumlu, ne de olumsuz. Bunu ölçüt haline sokan, eğitim yapacakların bu süre içinde alacakları bilgi ve bu süreye ekonomik olarak dayanma yetenekleridir.

Birinci sorun da sürenin artırılması ile bilgi artırımının sağlanamayacağı, üstelik aksi bir durumun dahi doğacağı söylenebilir. Şöyle ki, birçok enstitü de yüksek lisans ve doktora eğitimi aynı program çerçevesinde yürütüldü. Bu şu demektir: ''Bizim yüksek lisans düzeyinde verebileceğimiz bilgi, ancak bu program çerçevesi ve bu süre içindir. Lisansüstü eğitimde bilgi birikiminin maksimum seviyesi belirlendiği için bunu eğitim statüsündeki tüm öğrencilerin (tabi bir süre zorluğu çekilmiyorsa), aynı sürede almaları da doğaldır.

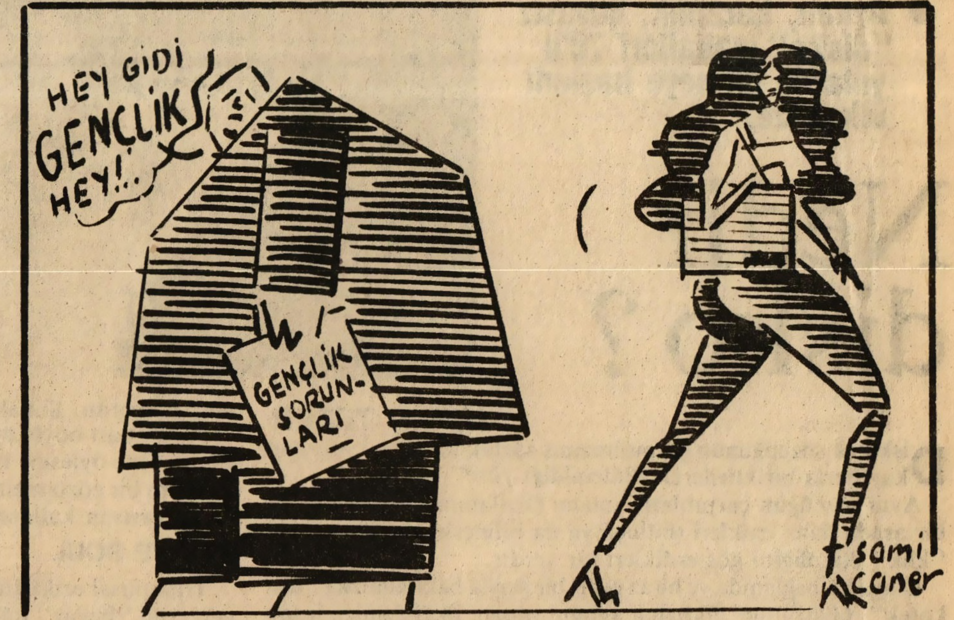
İkinci soruna gelince durum daha da çıkmazda. 6 yıl süresince bir kişiye -hadi tezleri indirip 4 yıl diyelim- ''Hiçbir iş yapmaksızın eğitim gör'' demektir. ''Bu süre içinde kendini finanse et'' demektir. Çünkü, devam sorunu, bir başka işte çalışmayı hemen hemen olanaksızlaştırmış durumda.

Gerçekte bir başka işte çalışarak bir başka 'konuda' lisansüstü eğitim yürütmek de bilimsel çalışmanın mantığına ters. Ancak bu sorun başlıbaşına bir çıkmaz içinde olduğu için hiç girmeyeceğiz.

Sonuç olarak lisansüstü eğitim iki kesime açık bırakılmıştır. Bir, çalışmadan lisansüstü (6 yıllık) eğitim masrafını finanse edecek olanlar. İki, bu işi akademik kariyer alarak yürütenler.

Ekonomik olarak kendini finanse edenler üzerinde söylenecek pek birşey yok. Bu bir Tanrı vergisi (tüm vergilerden muaf). Akademik kariyer alarak sürdürenler, daha çok sürdürmek isteyenlere gelince; ilk umut ışığı, Altan Öymen'in yaptığı bir açık oturumda, Milliyet Gazetesi'ne, YÖK Başkanı Sayın Doğramacı'dan geldi. Yanılmıyorsam, yüksek lisans yapanlara belirli bir kredi, burs vb. bağlanıp ekonomik yönden destekleyeceklerini veya doktora öğrencilerine "araştırma görevlisi' kadroları ile ekonomik olanaklar sağlanacağını söylemişti. Bu bir süre 'doktora öğrencilerine kadro verilecek'lafı ile ortada dolaştı. Sonra kendi halinde su alan bir kayık gibi battı gitti "unutulma'nın derinliklerine.

Hani eski Yunan'dan beri söylenir ya 'herkesin bir yeri görevi vardır şu dünyada. Kimi söyleyip unutmakla, unutturmakla görevlidir. Kimi de hatırlatmak ve uyarmakla görevli.' Bizim görevimiz de hatırlatmak. Hatırlanacak mı bakalım?

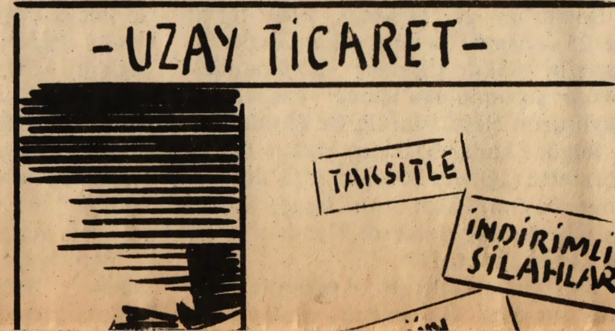

BİLİM

"Bilim-Kurgu Değildir" Ya da Vallahi Billahi Bilimdir

Sanat iddiası taşımayan ve gerçekten sanatsal türlerden biriyle değil de bilimsel söylemle uzay ve "uzaylılar" konusunu işleyen kitaplar var. Bu tür kitaplardan bazıları üzerlerine şöyle bantlar geçirilerek satılıyor: "Bilim-Kurgu Değildir." Ne kadar doğru. Çünkü popüler kültürün bilim-kurgusu bile yeri "simya"nın "astroloji"nin yanı olan bu "bilim"den daha eğlenceli...

GENÇLİK

Kitaplardan birisi dünyamıza uzaylıların geldiğini kanıtlamak için bin dereden su getiriyor, sizi inandırmaya çalışıyor. Oysa bir başka kitabın varsayım düzeyinden, gözlem düzeyine geçiverdiğini görüyorsunuz. Uzaylılar çoktan gelmişler...

TAHİR ABACI

Bilim-kurgu denen ve gerek seçkin kültürde, gerekse popüler kültürde örneklerine rastlanan tür, adı üstünde, kurgusaldır (spekülatiftir). Kanıtlanmış bilimsel verilerden çıkarsamaya dayansa da, son çözümde tasarım ürünüdür. Var olan somut gerçekliği değil, gelecekteki "muhtemel" gerçekliği zihinde üretir. Varsayıma, düşgücüne dayandığını bizzat kendisi afişe eder. Kimi bilim-kurgu örnekleri tahminlerini iyice bilimsel verilere dayandırabilirler ya da öylesine ilginç düşgücü örnekleri sergilerler ki "hani olabilir de" diye düşünebilirsiniz. Çağdaş doğal bilimlerin, hatta toplumsal bilimlerin bütün gelişmelerini özümlemiş bu tür bir "sanat", insanoğunun türsel niteliğini hayvanlardan ayırt eden "bir şeyi yapmadan önce tasarlamak" yeteneğiyle de çakışır, sanat ve bilim alanında çeşitli tadlar verebilir, sırasında bilimsel ufuklar açabilir. Kimilerinde özellikle de popüler kültür ürünlerinde ise "kurgu"nun dozu fazla kaçar. Bakarsınız "Star Wars" benzeri filmlerde olduğu gibi uzay gemileri ışık hızıyla yol almaya başlarlar. (Oysa Einstein'ın kanıtladığı gibi ışık hızıyla giden bir cismin kütlesi sonsuz olacağından, ışık hızına yaklaşılabilir, fakat ulaşılamaz) ya da bakarsınız uzay çağında insanlık orta çağa geri dönmüş, imparatorlar, prensler, şövalyeler ortalıkta kol geziyor... Ama bu da eninde sonunda kurgudur, kurgu olduğunu bilir, üreten ideolojinin mantığını da bildiğinizden gerekli aralığı bırakarak izleyebilirsiniz.

Oysa bir de sanat iddiası taşımayan ve gerçekte sanatsal türlerden biriyle değil de bilimsel söylemle uzay ve "uzaylılar" konusunu işleyen kitaplar var. Bu tür kitaplardan bazıları üzerlerine şöyle bantlar geçirilmiş olarak satılıyor: "Bilim-Kurgu Değildir". Yani bu tür kitaplar anlattıklarının gerçek şeyler olduğu iddiasındalar. Anlattıkları da epey meraklı, ilgi çekici şeyler.

Sözgelimi, dünyamızın uydusu ay üzerinde bazı esrarlı şeyler olmaktadır. Teleskoplarla yapılan çeşitli gözlemler, ay üzerinde tuhaf ışık kaynaklarını, acaip araçları, devasa yapıları ortaya koymuştur. Bu konuda yıllardır yapılmış çeşitli gözlemler ve raporlar bulunmaktadır. Hatta yapılan araştırmalar ayın doğal bir uydu değil, yapma bir uydu olduğunu, görünen yüzeyinin altında apayrı bir yaşantı bulunduğunu göstermektedir. Ay, gerçekte fi tarihinde dünyamızın yörüngesine oturtulmuş yapma bir uzay üssüdür!

Yine bu kitapların yazdıklarına bakılırsa sadece ay üzerinde değil, dünyamızda da tuhaf şeyler olmaktadır. Bunların başında "ufo"lar geliyor. Yani popüler deyimiyle "uçan daireler". Dünyamız sık sık bu ufo'ların geçişlerine tanık olmaktadır. Dünyanın çeşitli yerlerinde ufo dalgaları görülmektedir. Bu kadarla kalsa yine iyi, bu ufo'lar sık sık yeryüzüne de inmektedir. Dünyanın değişik ülkelerinde çok sayıda insan tarafından görülmüşlerdir. Bu ufo'lardan çıkan uzaylılar birçok insanla karşılaşmışlar, hatta iletişim kurmuşlardır. Bu uzaylılar uzak galaksilerdeki güneş sistemlerinden gelmektedirler. Kimileri yıllar önce dünyamıza gelmişler, insanların arasına karışmışlar, kendi "misyon"larının propagandasına bile başlamışlardır. Bu tür kitaplarda yeriyle, günüyle, saatiyle ve tanık adlarıyla bu tür olayların dökümleri yapılmakta, hatta uzaylıların fotoğrafları bile bulunmaktadır. Kimi kitaplar pek çok uzaylının boylarına, cinslerine göre sınıflandırmasını yapmakta, şekillerini çizmektedir. Uzay gemilerinin çalışma sistemleri de bilimsel şemalarla anlatılmaktadır. Bunların nereden geldikleri, nasıl yaşadıkları, kimlerce yönetildikleri de sayılıp dökülenler arasında. Dikkati çeken yön bu uzaylıların "gizli ruhsal güçler"ce yönlendirilmeleri. Hatta uzay araçlarını çalıştıran da psişik güçler.

Görülüyor ki, dünyanın çeşitli yerlerinde kurulmuş dev radyo-teleskoplar, evrenin en uzak köşelerine yöneltilmiş olarak uzayda bizim dışımızda canlı hayatın olup olmadığını bildirecek radyo dalgalarını bekleyedursun (bu bekleyiş doğal radyo yayını yapan galaksiler dışında günümüze kadar en ufak bir işaret dahi alabilmiş değil) ve bilim adamları galaksiler arasında ulaşımın ışık hızıyla ölçülebilen ışık yıllarına bağlı olduğunu açıklayadursunlar, bir diğer "bilim" ("bir diğer bilim" sözündeki paradoksu bağışlarsınız umarım) çoktan uzaylılarla ilişki kurmuş, görüşmelere başlamıştır bile. Hani dünyamızda uzaylılara rastlamak, insanlara raslamaktan daha kolay bir hale gelmiştir. İşin "resmi" açıklamasına gelince, aslında Amerikalılar ve Sovyetler dünyamıza gelen uzaylıların farkındadırlar, ancak gözlemlerin açıklanması üzerinde korkunç bir sansür uygulamaktadırlar. Gerçi uzaylılarla ilişkiler bu kadar sıklaştığına ve yaygınlaştığına göre bu sansürün ne yararı olduğunu merak etmeden duramıyor insan ya, bu süper devletlerin elbette bir bildikleri var. En son "Türkiye Gizemi" (Gizem)! adlı kitap Türkiye'de de biz alt gelişme düzeyindeki zavallı kardeşlerine yardıma koşan gelişmiş (ve dindar!) uzaylı kardeşlerimizin varlığını ortaya koyuyor.

Kimi art niyetliler, kalkıp bu işte de kimi işlerde olduğu gibi bir "CİA parmağı" arayabilirler. "Kozmos'tan Dünyalılara-Umma Planeti Misyonu" adlı kitap bu türden art niyetlilere de cevap veriyor. Gerçekten İspanya'da ortaya çıkan ve çok uzak bir galaksiye ait "Umma" gezegeninden gelen misyonun teksir edilmiş yazılı belgelere kadar yayılan çalışmalarını kimileri "CİA'nın azgelişmiş bir ülkede orta yaşlı aydınlar üzerinde bu tür bir olayın etkilerini araştırması" olarak nitelemeye kalkıyorlar. Gelgelelim kitapta çeşitli "bilim adamları" devreye girerek olayı bilimsel alana özgü bir tarafsızlıkla inceliyorlar ve kanıtların bu tür bir olasılığı ortadan kaldırdığını irdeleyerek açıklıyorlar: Kanıtlar "Umma" misyonunun varlığını ciddi bir şekilde düşündürmektedir. Kanıtlar ise, yazılı belgeler, uçan daire fotoğrafları, tanıklar...

Bu kitaplarda bulunan fotoğraflar, tanıklar, kanıtlar, bilimsel açıklamalar... Hepsi çok güzel, hepsi çok "bilimsel". Yalnız küçücük bir sorun kalıyor. İster kapalı olsun, ister açık ama, her sistem kendi içinde tutarlıdır. Einstein'in görecelik teorisi gibi açık sistemlere başvursanız bile parçaların aynı bütünün öğeleri olduğunu görürsünüz. Haydi şu "gizli ruhsal güçler"i es geçelim, sıralanan birdizi kanıtı doğru sayalım, ama bu "bilim" işte bu noktada fena çuvallıyor! Bu tür kitaplar yayınlayan iki yayınevinden birisinin adı "Bilim Araştırma Merkezi" (ötekinin adı da ilginç ya: "Ruh ve Madde Yayınları"). Ama öyle bir "bilim araştırma merkezi" ki bu, yazar adı bulunmayan ve tek bir merkezin yayını olarak gözüken bu kitapların her biri ayrı telden çalıyor! Kitaplardan birisi dünyamıza uzaylıların geldiğini kanıtlamak için bin dereden su getiriyor, sizi inandırmaya çalışıyor. Oysa bir başka kitabın varsayım düzeyinden gözlem düzeyine geçiverdiğini görüyorsunuz, uzaylılar çoktan gelmişler, insanlarla ilişki bile kurmuşlardır, hatta uzay gemilerinin fotoğrafları bile çekilmiştir. Haydi bu kez bir başka kitap esrarengiz olaylardan söz etmeye başlıyor. Bir önceki kitapta adamların boylarından boslarına kadar herşeyden söz ettikten sonra artık işin esrarı, gizemi mi kalıyor ki? Derken bir başka kitap bu kez Apollo uçuşları sırasında görülen ve gizli tutulan "ufo"lardan dem vurmaya başlıyor. İyi ama uzaylıların bizzat yer yüzünde görüldüklerini, çok sayıda insanla konuştuklarını anlatan da aynı "merkez" değil miydi, artık onları görebilmek için Apollo ile uçmaya ne gerek var? Tutarsızlık kitaplar arasında olsa gene iyi, aynı kitapta da çok sayıda tutarsızlık örnekleri var. sözgelimi yeryüzünde uzaylıların dolaştığını, misyonerlik çalışmalarında bulunduklarını, insanlarla konuştuklarını anlatan kitaplar bu kez "uzaylılar yakında gelecekler, hazırlıklı olalım" diye bitiyorlar. Kitaplardaki mantık yanlışları ise gülmece düzeyinde.

Tabii söz konusu "bilimsel araştırma merkezi" sadece uzayla değil, öteki "bilim" dallarıyla da ilgileniyor. Bu dallar da hayli ilginç: Parapsikoloji, telepati, ekminezi (geçmiş hayatlara transla geri dönüş), spritizm, akupunktur, reenkarnasyon (ölümden sonra geri dirilme, ruhun başka bedenle ortaya çıkması), yitik uygarlık vb. Sözün kısası insan emeğinin kültür ve uygarlık birikimine inançsızlık taşımakla birlikte daha ihtiyatlı bir dil kullanan "Tanrıların Arabaları"ndan sonra hızla yayılan ve bugün kitapçıları dolduran bir tür sözde "bilim" alanının ürünleri.

Ne diyordu bu tür kitaplara geçirilen kuşak: "Bilim-Kurgu Değildir." Ne kadar doğru. Çünkü popüler kültürün bilim-kurgusu bile yeri "simya"nın, "astroloji"nin yanı olan bu "bilim"den daha eğlenceli...

Dinsin gözyaşların ey vatan!

KENAN AKÇAY

Dinsin gözyaşların ey vatan. Sana sahip çıkacak, seni canını ortaya koyarak koruyacak biz genç insanlar yetiştik. Ağlama da dinle bizi, dinle ki gözyaşlarının dinmesi için nelere katlandık bir gör.

Biz bugünün genç insanları, yarının sahipleriyiz. Genç insanlarız dedik ya, yaşımız UNESCO'ya göre 15-25 yaş dilimleri arasında, çeşitli yayınlara ve Devlet İstatistik Enstitüsü'ne göre ise 12-25 yaş dilimleri arasında. Yüzyıllar boyu emperyalist saldırılara karşı genciyle ihtiyarı ile, kadınıyla kızıyla bir kale gibi göğüs geren vatanım, sevgili yurdum, senin için can verenlerin sel gibi kanlarının aktığı ırmakların kenarlarında kurulan köylerde, tarlalarda, dağlarda, kentlerde, fabrikalarda, başıboş, bomboş sokaklarda senin sevginden, yurtseverliğimizden onurumuzdan, insanlığımızdan birşey kaybetmeden, ama sefil, aç, işsiz, hep horgörülen, hep ezilerek yetiştik. Biz genç insanlarız, yaşımız 12-25 yaş dilimleri arasında, ama hep sosyal yapılanmanın en gerisinde bugüne ulaştık.

Dinsin gözyaşların ey vatan. Çünkü yetiştik biz.

Biz köyde doğup, köyde büyüyen ve köyde ölmeyen namzet köylü gençliğiyiz. Bizler 1970 genel nüfus sayımına göre toplam 5.251.600 iktisaden faal durumda olan 12-25 yaş grubunun içinde 3.964.388 nüfusa sahibiz. Bu sayı kentsel bölgelerde 1.287.212'dir. (1) sayısal gelişmemiz de şöyle: 1950'de 4.424 (bin olarak) 1955'de 4.509, 1960'da 4.471, 1965'te 4.953'tür. 1970'de 4.870, 1975'de ise 4.920'dir. (2) Bu veriler sizlere bizim sayısal gelişmemiz hakkında yeterli bilgi vermektedir. Ayrıca belirtelim ki bu nüfus içinde okuma yazma oranı çok çok düşüktür. 1965 nüfus sayımına göre 12-25 yaş grupları arasındaki nüfusun 2 milyon 146 bininin okuma yazma bilmediğini söylersek, gerçek daha iyi anlaşılmış olacaktır. (3)

Dinsin gözyaşların ey vatan! Senin için en çok çaba harcayan, en büyük fedakârlıkta bulunan bizleriz. Askerlik yaparız, vergi veririz, ama bize hiçbir şekilde değer verilmez. Horlanırız, eziliriz, köylü denilir, cahil denilir. Oysa biz yurdumuzu herkesten çok severiz. Savaşta en ön saflara bizi sürerler.

Köyde, kentte, tarlada, fabrikada, kent sokaklarında öyle ya da böyle, yüreği ezik, yüreği buruk, aç, sefil, çaresiz, ama yurdunu seven, onurunu koruyan, herkesten çok barışçıl, herkesten çok yurtsever, biz genç insanlar, yetiştik ve bugüne ulaştık. Ağlama sevgili yurdum, ağlama ki başımız dik, yüreğimiz coşkulu olsun. Umudumuz sönmesin.

Bizler çok küçük yaşta evleniriz. Küçük yaşta çoluk çocuğa karışırız, daha gençliğin ne olduğunu bilmeden. İşlemeye toprağımız az ise erken evlenmeden kurtulmak için kaçarız büyük kentlere. Başka ülkelere çalışmak için giden şanslılarımız da olur arada. Evleniriz dedik ya, tanımayız, bilmeyiz birbirimizi, evlendiriliriz. Ailemiz öyle istemiştir çünkü. Çok azımız ilkokulu bitirir. Davar gütmek, tarla çapalamak, dağlardan odun getirmektir işimiz. Belirli bir dönem çalışır, sonra pinekler dururuz orda burda. Okuma odaları yoktur, okul yoktur, kahve varsa ki genellikle vardır, tek uğrak yerimizdir. En çok suç işleyen kişiler bizim içimizden çıkar. Yaşarız işte buna yaşamak deniyorsa. Bize vatan için öl dense, hiç düşünmeyiz. Ama neden ölmek gerekir, bunu düşünmez, kimseye de neden sormayız. Öl denilirse biliriz ki ölmek gerekir. Kente çok az ineriz, o da bayramdan bayrama. Kırlarla söyleşir, kırlarla dertleşiriz. Dostlarımız kırlarda, dağlarda kuşlar, yabani hayvanlardır. Çobanız, anlamayız birşeyden. Köyümüzden başka bir yer tanımak nasip olmaz pek. Dünyada olup bitenden çok az haberimiz olur. Neler döndüğünden anlamalıyız. İşte biz böyle yaşarız.

Dinsin gözyaşların ey vatan!

Bizler sayıları 1.287.212'ye ulaşan (4) kentlerde yaşayan genç insanlarız. Bize ne seçme ne de seçilme hakkı tanınmıştır. Ancak suç işlediğimiz zaman genciz diye bağışlanmayız. 50 yaşındaki vatandaşa ne ceza verilirse bize de o ceza verilir. Gençliğe çalışma hakkı tanınmış, ama binlerce genç insan işsizlikten kıvranıyoruz. Gençliğe eğitim görme hakkı tanınmış, ama milyonlarca genç insan bu hakkını kullanmaktan yoksun. Genç insana evlenme hakkı tanınarak aile sorumluluğu yüklenmiş, şoför ehliyeti verilerek yolcuların canı emanet edilmiş, tüccar, sanayici, bankacı ve banker olma hakkı tanınarak Türkiye ekonomisini yönlendirmesi sağlanmış, ama gençliğe hiçbir zaman güvenilmemiştir. Her türlü bunalımın temelinde gençliğin parmağı olduğu düşünülmüştür. Öğrencilerin eşit olanaklarda eğitim görmesi bir türlü sağlanamamıştır. Kısaca gençlik anlayışla karşılanmamış, hep hor görülmüştür.

Bize ne seçme ne de seçilme hakkı tanınmıştır. Ancak suç işlediğimizde genciz diye bağışlanmayız. Gençliğe çalışma hakkı tanınmış, ama milyonlarca genç insan işsizlikten kıvranıyoruz. Milyonlarca genç eğitim görme hakkını kullanmaktan yoksun. Kısaca gençlik anlayışla karşılanmamış, hep horgörülmüştür.

Nazım Timuroğlu

Kentlerde işsizlerin büyük çoğunluğunu gençler oluşturmaktadır. Kahveler, eğlence yerleri işsiz gençlerle dolup dolup taşmaktadır. Sokaklarda işsiz dolaşan gençlerin sayısı küçümsenmeyecek kadar çoktur. Lise mezunu bile artık iş bulamamaktadır. Herhangi bir yüksekokula gitmesi de mümkün olmadığından sokağa düşmekten, işsiz dolaşmaktan başka çıkar yol kalmamaktadır.

Dinsin göz yaşların ey vatan!

Köyde, kentte, tarlada, fabrikada, kent sokaklarında öyle ya da böyle, yüreği ezik, yüreği buruk, aç, sefil çaresiz, ama yurdunu seven, onurunu koruyan, herkesten çok barışçıl, herkesten çok yurtsever, biz genç insanlar yetiştik ve bugüne ulaştık. Ağlama sevgili yurdum, ağlama ki başımız dik, yüreğimiz coşkulu olsun. Umudumuz sönmesin.

Dinsin gözyaşların ey vatan, yetiştik çünkü biz.

1. DİE: 1970 genel nüfus sayımı. Nüfusun sosyal ve ekonomik nitelikleri. Sh. 194, 195

2. DPT sosyal planlama sektörleri ön raporu. Cilt II. sh. 11.

3. DPT sosyal planlama sektörleri ön raporu. Cilt II. sh. 11

4. DİE 1970 genel nüfus sayımı. Nüfusun sosyal ve ekonomik nitelikleri, Sh. 194, 195.

ANI

Evvel Zaman İçinde: Lambo'nun Meyhanesi

AFİF YESARİ

Geçen gün, (1983 yılı nisan ayının 16. günü) dışarıdan hesapladım: genişliği 4.5 adım, uzunluğu 6 adım, (benim adımımla) ve yüksekliği (orada, pastırma ve ekmek yiyen bir delikanlının dediğine göre) 2.5 metre idi, şimdi depo olarak kullanılan dükkânın.

Kepengi inikti ve toz kaplamış pencerelerinden, içeride, üst üste yığılı boş içki şişeleri, hayal meyal seçiliyordu. Sanki içen içmiş, sonra da çekip gitmiş ve geride sadece boş şişeler kalmış..

....

Bu dükkândan ve şişelerin raflarda dik ve dolu durduğu yıllardan söz edeceğiz, burası, 'Lambonun Meyhanesi' iken.

Askerden döndüğüm yıl, (1945) dostum ressam Arad söz etti bana ilk kez Lambonun meyhanesinden:

'Afifciğim, muhakkak git, gör.. Tastamamına Bohem hayatı yaşıyorlar.. Birinin cebinde para oldu mu, hepsi üstüne çullanıp, ondan içiyorlar.. Çok enteresandır. Adeta bir teatro'dur ve çok matraktır... Sakın kaçırmayasın..."

Ben de kalktım gittim bir akşam.

Ve baktım ki, küçücük bir yer.. İçerisi tıklım tıklım.. Tanıdık kişiler var, tanımadıklarım var.. Bunlar arasında da, iki kişi, bir köşeye çekilmiş, baş başa vermiş, muhabbeti koyulaştırmışlardı. Kim olduklarını sordum:

'Biri, karikatürist Mim Uykusuz, öbürü de Can Peker.." dediler.

Allah Allah?.. Can Peker, o dönemde Başbakan olan Recep Peker'in oğluydu ve Mim Uykusuz, yine o dönemde yayınlanan Markopaşa Dergisine (siyasi) karikatürler çiziyor ve bunlarda, Recep Peker'i de kıyasıya eleştiriyordu..

Kapalı, küçücük bir Hyde Park havası esen bir yerdi burası.

Bu 4.5×2.5'luk dükkâna, Sait Faik, Orhan Veli, Sait Maden, Mücap Ofluoğlu, Suavi Koçer, Cahit Irgat, Can Peker, Mim Uykusuz, Zenne Necdet, Mümtaz Ener, Muazzez Arçay, Sadri Alışık, Halûk Yetiş, Aganta İlhami Güneysu, Metin Eloğlu, Münir Özkul, Fikret Andoğlu, Kadıköylü Rıza, Nihat Ortaç, Naim Alaybeyoğlu, bir yığın insan sığardı ama, o küçücük yerin ve o insanların anıları, yaşamları, dostlukları, kitaplara sığmaz.

Orhan Veli, bir çirozla bir şişe Marmara şarabı içer, sonra da, girişte, sağdaki ilk pencerenin içine, bir soru işareti gibi kıvrılıp oturur ve çenesini oğuşturarak düşünür dururdu.. Ve sanki kendi dizelerini yaşardı:

'Bir garip Orhan Veli'yim/ Tarifsiz kederler içinde..'

Sait'in dilinde küfrün bini bi para.. Orhan'ın ise, kimseye kötü bir laf ettiği duyulmamıştır. Yalnız, bir keresinde, birine 'eşek' demişti ama, kime demişti anımsamıyorum. İddia üzerine ve kendisini çileden çıkaran Sait'e söylemiş olabilir.. Ama, ikisi de, aralarında bazı ayrıcalıklara karşın, iyi dosttular. Orhan, her daim 'mahzun', bakışları 'mağmûm' ve 'mükedder', Sait, bir barut fıçısı halinde; her an patlamaya ve çatlamaya hazır: Cahit gibi.. Ve bu nedenle Cahit'le Sait ve Sait'le herkes arasında sık sık tartışmalar olur..

Bir gece, Suavi Koçer'le, Sait, kapışırlar.. Sait, Baudelaire'den söz açınca, Suavi:

'Mon... Baudelaire, Les Fleurs du Mal'i...

Mim Uykusuz'un, kendini iyice dağıtmış vaziyetteki bir resmi...

1971 yılında, Lambonun Meyhanesi, bir kunduracı dükkânı oldu..1975'te de bakkal dükkânı.

Lambo, veresiye de verirdi. Lâkin, o kez, uygulayacağı çift tarife üzerinden ödeme yapmak gerekirdi. Tabii, itirazlar da vaki olur, ama sonuç olarak, hesap, Lambo'nun dediği şekilde ödenirdi. Takan da olurdu tabii.

....

Bütün bu resimlerde herkes ne kadar genç. Ve çoğu da dipdiri. Cahit, şu resimde ne kadar genç. Sanki hiç ölmemiş. Tatar, ne kadar genç ve canlı.

Fotoğraf, kıyak bir icat. İnsanları genç ve diri tutmaya yarıyor. Bir çeşit, insan görüntüsü konservesi..

Bunlar da çok sonraki yakın yıllarda, çökmeden önceki Çiçekçi Pasajı'nda, Orhon'la, Ayberk'le, Rober'le, çekilmiş resimler, 1976-78'lerde filan.

....

Lambo'nun Meyhanesi, gençlik yıllarımızın bir bölümünde ve ne de olsa bir yer tutan, anıları olan, akademi niteliğinde ve çok sanat havalı bir yerdi. Lambo'da, sanat konusunda da tartışmalar yapılır ve olumlu sonuçlara da ulaşılırdı. Lambo'nun Meyhanesi, bir çeşit ''Alaylılar Akademisi'' idi.

Lambo, uzun bir süre görünmez olmuştu, dükkânı kapandıktan sonra. Sonra da duyduk ki, yaşamına son vermiş.

....

"ALAYLILAR AKADEMİSİ"

Lambo'nun Meyhanesi, gençlik yıllarımızın bir bölümünde ve ne de olsa bir yer tutan, anıları olan, akademi niteliğinde ve çok sanat havalı bir yerdi. Lambo'da, sanat konusunda da tartışmalar yapılır ve olumlu sonuçlara da ulaşılırdı. Lambo'nun Meyhanesi, bir çeşit 'Alaylılar Akademisi' idi.

Sahip çıkan, önemseyen olmayınca, sanatçı, kendi başının çaresine bakar, kahvehane ya da meyhanede toplanır, tartışır, bir lokal olmayınca. Bir lokal için, para gerektir. Oysa, sanatçı, daima parasızdır. Ve bu nedenle de kahve ve meyhane köşelerinde harcanır gider. Şairaneliği (!) bir yana, işin gerçek yönü bu.

....

Lambo'nun dükkânının kepengi inik.. Toz kaplamış pencerelerinden, içeride, üst üste yığılı boş içki şişeleri hayal meyal seçiliyor..

Sanki, içen içmiş, sonra da çekip gitmiş, geçip giden günlerin ardı sıra..

Ve geride boş şişeler kalmış..

Ve bir de anılar.. İşte, hepsi bu..

....

Lambo'da, Mim Uykusuz, Haluk Yetiş, (geride Cahit Irgat) ve Kemal Edige

Lambo'nun Meyhanesi, (soldan-sağa) Cahit Irgat, Kemal Edige, Muazzez Arçay, Zenne Necdet, Nihat Ortaç, Can Peker... Tarih: 15.XI.1949..

Ben, Sait Faik'le. Yıl, 1945. Cumhuriyet Meyhanesinde.

ARAŞTIRMA

Haberleşme Yılında Haberleşme Sorunları

KÜLTÜR

Ahlak üzerine

MUAZZEZ PERVAN

Genel olarak bir ahlâk felsefesini ilk olarak Yunan düşüncesinde özellikle de Sokrates'de görmekteyiz.

Sokrates'e göre ahlaksal eylemlerimizin temel kaynağı bilgidir. Bilgi insanı doğru eyleme, bilgisizlik yanlış eyleme götürür. Bilginin içeriği iyidir. ''İyi'' ise yararlı olan herşeydir. Bilgiden doğan, bilgide sağlam temelini bulan ''iyi'' insanı mutlu eder, ruha sağlık kazandırır.

Platon'un da Sokrates'in felsefesini sürdürdüğünü görmekteyiz. Platon'a göre en yüksek ''iyi'' erdemdir. Mutluluğun tek yolu erdemli olmaktır. Erdem ise akla bağlıdır. Akılsız insanın erdemi olmaz. Erdemli kimse özgürdür, çünkü yalnız o kendi istencesine uyar, çünkü onun ru-

yazdıysa, biz de Arbres du Bien et du Mal'i yazdık.. Nah, işte burda.. Bak da gözlerinle gör..' diye, elinde dolu bir şarap bardağı olduğunu unutup, gazeteye sarılı ve irice bir tomar halindeki şiirlerini koyduğu rafa uzanırken, şarabı üstüne başına döker, Sait bir 'yuh' çeker, ortalık karışır, yatışıncaya kadar da az bi şey gürültü olur, sonra tabii araya girilir, iş tatlıya bağlanır.

....

Aradan uzun bir süre geçti. Şimdi, tüm bunları anımsamaya, anımsayamadıklarımı da fotoğraflardan bulup çıkarmaya çalışıyorum. Fotoğraflar bu konuda çok yardımcı oldu. Fotoğrafın ne kıyak bi icat olduğunu da, bir yere ayırıp unuttuğum bir takım resim, not, daha başka yazılar kupürler filan bulunan hayli şişkin bir dosyayı yeniden ele geçirdiğimde, daha iyi anladım, bir yığın sinema, tiyatroyla ilgili fotoğraf, 'Meyhane Hatırası' resimleri filan.

İşte bu, Lambo'nun resmi. Ve kitaplara, yazın tarihine geçmiş meyhanesi. Lambo, görüldüğü gibi, 1900'lerde kalma tipli, yani o dönem insanlarının görünüm ve kılığında, badem bıyıklı, sivri burunlu, her zaman kravatlı, yelekli, siyah kolluklu ve kuşkulu kuşkulu bakan bir adam.

Lambo ne millettendi. Ve kimdi.

Ben onu önce Ermeni, sonra da Rum sanmıştım. Meğer Beyaz Ruslardanmış. Rıfat'ın bir yazısında okudum. Casus olduğu da söylenirdi. Meyhanesi, küçük mü küçük bir dükkândı. Ve çoğu kez, tıklım tıklım kalabalık olurdu içerisi, 15.XI.1949'da çekilmiş bu resimdeki gibi:

Sağ kenarda Lambo, sonra Can, Naim, Necdet, Nihat, Kemal ve tanımadığım, yahut da, bulup çıkaramadığım üç dört kişi.. Lambo, Kemal'e bir bardak şarap uzatıyor bu resimde. Kemal, ağzının kenarında bir cigara, dalmış gitmiş. Bardaktaki şaraba kafayı takmış olmalı. Casusluğu, ilginçliği bir yana, Lambo için, şaraba ve sattığı tüm içkilere su katıyor da derlerdi.

Orhan, bir şişe Marmara şarabını bir tek çirozla içer, sonra bir çirozla bir tane daha içer ve durumunda hiçbir şekilde, hiçbir değişiklik olmazdı. Açık şarap içmezdi. Kapalı şişe açtırır içerdi. Çünkü, kafayı bulduktan sonra pek farketmez ama, kafayı bulamamışlar için, sulu şarap, tatsız bir dalga.

Lambo, şair yapılı olduğu için mi böyle bir meslek seçmiş, müşterilerinin çoğunluğunu şairlerin oluşturduğu bu meyhaneyi açmıştı, başka gaye ve nedenle mi, yoksa, meyhaneyi açtıktan sonra, gelip gidenlerden mi şairlik bulaşmıştı kendisine, bu konuda kesin bir laf edilemez. Lambo, şiir de yazıyordu. Yazdıklarından birinin son iki dizesini, kendi lehçesiyle anımsıyorum:

'Buluşiyoriz işalla/Rihtimda, karanlikta.'

....

Evet.. Rıfat'ın yazısında belirttiğine göre, Lambo, Bolşevik İhtilali'nden sonra İstanbul'a göç eden bir Beyaz Rus'muş. Ve ayrıca, poliste de görevliymiş. Bunu da aynı yazıdan öğrendim. Demek ki, tanımak ayrı şeymiş, öğrenmek ayrı. Bunu da bu vesileyle öğrenmiş olduk.

Lambo, aynen şu fotoğrafta görüldüğü gibi bir adamdı ve çok ilginç bir laf ediyormuş gibi, söylediği her lafın sonunda çürük dişini emerek 'cık, cık' diye sesler çıkarırdı. Orhan'ın sesi soluğu çıkmazdı ama, Cahit, kafayı buldu mu, çatacak, hırlaşacak birini arardı. Cahit'in hayatı, baştan aşağı romandır. Suavi Koçer'in de öyledir.

Bunlar da, uykusuz Halûk ve Kemal...Bu da, Uykusuz'un, kendini iyice dağıtmış vaziyetteki bir resmi. Yıl, 1949.

YAVUZ ÇEKİRGE

Haberleşme günümüzde gitgide daha önemli bir sorun olarak karşımıza çıkıyor. Radyo, TV, gazeteler haberciliğin, iletişimin en önemli kanalları olarak ilgimizi çekmekte. Türkiye'de haberleşmenin durumu enine boyuna yazılıp çiziliyor. Bu konuda söylenecek daha çok şey olmasına karşın bu yazıda daha çok dünyadamedyalarıniçinde bulunduğu durumu konu edineceğiz. Ancak böylesine geniş açıdan soruna baktığımızda ülkemizdeki haberleşme sorunları daha sağlıklı olarak değerlendirilebilir sanıyorum.

HABER AJANSLARI VE DENGELER

Dünyada haber akışını düzenleyen santraller genellikle dört büyükler olarak anılan dört büyük haber ajansının tekelinde bulunuyor. Dünyadaki tüm medyalardaki uluslararası haberlerde % 90 gibi çok büyük bir oranı aralarında paylaşan bu haber ajanslarını kısaca tanıyalım önce:

AP-Associated Press: (ABD)
UPI-United Press International: (ABD)
Reuters: (İngiliz-Avustralya-Yeni Zelanda)
AFP-Agence France Press: (Fransa)

Bu etkili haber ajansları dünyanın dört bir yanında bulundurdukları muhabirleri, bilgisayar merkezleri, irtibat büroları kanalıyla çok hızlı bir biçimde her yere haber ulaştırma olanağına sahip bulunuyorlar. Doğal olarak parasını ödeyen herkes haber satın alabiliyor. uluslararası askeri, ekonomik, siyasi, kültürel dengeler daha çok gelişmiş ülkeler açısından ele alınmakta; haberlerin içeriği ve kalitesi de gelişmiş ülkelerin yaklaşımlarına daha uygun. Bu bağlamda Türkiye'nin de içinde bulunduğu gelişmekte olan ülkelerin oluşturdukları pazar pek önemli sayılmamakta. Günümüzde haber sorununa bir de kültürel etkileşim boyutu eklenmiş bulunuyor. Örneğin dizi filmler ve diğer TV programlarının akış trafiği daha çok ABD'den kaynaklanıyor öte yandan nadiren trafik tersine akma olanağı buluyor. Günümüzde TV yayınlarında % 80 yabancı kaynaklı program yayınlayan TV istasyonları çoğalmakta.

ABD'nin yıllık dizi film gelirleri 4 milyar doların çok üstüne çıkmıştır. Doğal olarak belirli bir endüstrileşme sürecini daha erken yaşayan ABD'li TV istasyonları ve prodüksiyon şirketleri birbiri ardından ürettikleri dizi filmlerle dünya pazarını ellerine geçirmiş bulunuyorlar. Gerek program kalitesi gerekse de programların satış fiyatları oldukça düşük olmaktadır. Bu bağlamda yerli dizilerin rekabet etme şansı oldukça düşük.

Öte yandan dizi filmlerin dışında dünya plak pazarlarının 30 milyar dolarlık bir potansiyel oluşturduğu sanılmakta. Bu potansiyelin %60'ı CBS, EMI, WEA, RCA gibi büyük şirketlerce paylaşılmakta. Reklam konusunda da tekelleşme aynı biçimde korunmakta. Walter Thompson 5 milyar dolarlık cirosuyla başı çekerken MC CannErikson 3,5 milyar dolarlık cirosuyla ikinci sırayı almakta. Bu iki reklam devinin gelirlerinin % 70'i ABD dışından sağlanmakta. Çağdaş reklam ajansları yalnızca reklam olayıyla değil dayanıklı tüketim malları üretiminden haber endüstrisine kadar her alanda etkinliklerini sürdürmekteler.

BİLGİ ENDÜSTRİSİ

Elektronik sanayinin izlediği hızlı gelişim çizgisi giderek bilgi alışverisine de değişik olanaklar sağlamakta. Bugün birçok haber ajansı teknolojik gelişmenin son verilerini kullanarak erişilmez hızlara ulaşan bir hizmet ağı oluşturmuş bulunuyorlar. Bunun en iyi örneği ABD'nin AP (Associated Press)'i ve UPI (United Press International)'ı.

AP-ASSOCİATED PRESS.

Dünyanın en büyük haber ajansı olarak nitelendiriliyor. Bütçesi, kadrosu teknik imkanlarıyla haber akışında önemli bir kanal. 1848 yılında New York'da bir grup gazete sahibi tarafından temeli atılan ajans bugün 1300 abonesinin tümü de Kuzey Amerika'da olmasıyla daha çok Kuzey Amerika'ya yönelik olarak çalışıyor. Amerika dışında da 108 ülkede 5000 aboneyi sayarsak ajansın büyüklüğü daha iyi ortaya çıkacaktır. Çalıştırdığı 500 ülke dışı muhabiriyle AP liderliğini koruyor bilgı endüstrisinde.

UPI -UNİTED PRESS INTERNATİONAL-

ABD'nin ve dünyanın ikinci büyüklükteki haber ajansı UPI. 1907 yılında kuruluyor. Kuruluş yıllarında AP, Reuters ve eski Fransız haber ajansı Havas arasındaki işbirliğinin en yoğun olduğu dönemde kuruluyor. 40 ayrı ülkedeki 1000 kadar üyesiyle daha çok ekonomik haberler alanında uzmanlaşıyor. UPI'nin bir başka uzmanlık dalı da fotoğraf ve film haberciliği: UPI bugün dünyanın en büyük fotoğraf servisine sahip bulunuyor. Değişik yerlerde bulunan 500 kadar fotoğraf verici (fax) istasyonu ve yalnızca ABD'de de 800 alıcı. 2. Dünya Savaşı yılarında radyo istasyonlarına da sahipti.

Önceki yıllarda içine düştüğü ekonomik güçlüklerden sıyrılmak için UPI yöneticileri modern teknolojiye yatırım yapmayı uygun görmüşler. Merkezi haber alma sistemine bağlanan haber santralleri tek bir bilgi merkezine haberleri yolluyorlar. Buna göre Brüksel'de Avrupa ve Orta Doğu, Afrika için ortak bir merkez: Hong Kong'da da Asya ve Avustralya için bir merkez bulunduruluyor. New York'la direk bağlantılı bulunan merkezlerde haberler süratle redaksiyondan geçirilip dağıtılabiliyor. UPI bu sisteme ek olarak elektronik bir başka sistem daha kullanıyor. VDT (Video Display Terminal) adı verilen bu sisteme göre yazılar video ekranında redaksiyon edilebiliyor.

Böylelikle New York'un redaksiyonu diğer santrallere de ulaştırılmış oluyor anında.

REUTERS

İngiliz Reuters de en eski haber ajanslarından biri. 1851 yılında Alman-İngiliz işbirliğiyle kuruluyor. Bugün Reuters İngiliz Milli Ajansı olarak değil daha çok uluslararası bir haber ajansı gibi hizmet vermekte. Özellikle uzmanlaştığı ekonomik haberlerin 11.000 müşterisi bulunuyor. 1979 yılında Reuters'in yıllık bütçesinin % 82'si ekonomik haberlerden elde edilmiş bulunuyordu. Ekonomik servisin yanı sıra Reuters'in bir özelliği de "feature" servisi vermesinde. Önemli olayların yorumları, değerlendirmeler, özel hazırlanmış programlarla Reuters özel bir servis verebiliyor. Reuters'in kullandığı teknoloji özellikle borsayı takip etmek isteyenler için son derece yararlı. Monitor servisi sayesinde uluslararası para iniş çıkışlarını anında ekranlara yansıtabiliyor bilgi merkezi. Reuters'in değişik yerlerde bulunan 4.000 abonesi ekranları istedikleri gibi kullanabiliyorlar.

AFP - AGENC FRANCE PRESSE

1835 yılında kurulan Agence Havas 1932 yılında AP VE Reuters'le bir kartel sözleşmesi yaptı. Coğrafi bölgelere dayalı bir işbirliğini güçlendiren kartel yıllarında oldukça geniş bir kadro oluşturdu. Ne yazık ki savaş yılları bu çalışmaları tümüyle ortadan sildi. Savaş sonrasında Havass'ın kalıntılarıyla AFP kuruldu. % 70'i Fransa devleti tarafından satın alınan hisseleriyle yarı milli bir ajans olarak görev yapmakta AFP. 170 ayrı yerde bulundurduğu muhabirlerle dünya haberleşme ağının önemli bir halkası durumundadır. 119 değişik ülkeye verdiği haberlerle büyük ajanslar arasında sayılmaktadır.

HABERLEŞME OLAYININ ARAŞTIRILMASI

Haberleşmenin göz bebeği durumundaki ajansların kısa da olsa içinde bulundukları duruma şöyle bir değindikten sonra uluslararası haberleşmenin hedef olarak Kuzey Amerika'yı aldığını ikinci dereceden Avrupa'nın önem sırasındaki yerlerini aldığını kolaylıkla söyleyebiliriz. Haberleşme organlarının etkinliklerini, etkilerini araştıran az da olsa birkaç tane var: örneğin 1974 yılında BBC'nin yaptığı araştırmaya göre gelişmekte olan ülkeler konusunda ABD'de % 50 Avrupa'da ise % 7-15 oranında bir ihtiyaç saptanmış bulunuyor. Bu haberlerin de ait oldukları ülkelerin iç politikalarına göre şekillendiği ve asılsız şişirme haberleri azımsanmayacak kadar fazla olduğu da dikkati çekmekte. 1975 yılında Phil Harris'in araştırmasına göre de UPI'nin büyük haber yanlışlıkları yaptığı ve ülkelerin iç politikaları doğrultusunda güdümlü haber verdiği saptanmış oluyordu. 1978 yılında AP'nin kendi araştırması da uluslararası ilişkilerin büyük bir önem taşıdığını ortaya koyuyordu, ekonomik raporlar, şiddet eylemleri, askeri idareler belli başlı haber türlerini oluşturuyordu.

Güdümlü haber vermek özellikle milli haber ajanslarında rastlanan bir habercilik türü. Uluslararası propagandanın en önemli haber ajanslarından biri de Sovyetler'in TASS haber ajansı.

TASS

TASS Sovyetler içinde 1300 müşterisiyle ve 3880 gazeteye verdiği haberlerle oldukça büyük bir işlev ortaya koymakta. 560 kişilik muhabir kadrosuyla 40 yurtdışı bürosu, 110 ülkede 61 muhabiriyle 325 ülke dışı müşterisine hizmet götürüyor.

TASS'ın haberleri ülke politikasını motamot uygulamasıyla uluslararası habercilikte ayrı bir türü oluşturuyor.

BİLGİ FAKİRLİĞİ

Bilgi akımı açısından zengin ve fakir ülkeler arasında büyük bir uçurum göze çarpıyor ve her geçen gün bu uçurumun daha da derinleştiği izleniyor. Zengin ve fakir ülkeler arasında gazete yayını açısından 10, TV ve radyo açısından da 15 katlı bir fark göze çarpıyor. Gelişmekte olan ülkelerde basının radyo TV'nin rolü ve statüsü oldukça düşük.

BATI AVRUPA

Medya yapısı açısından Batı Avrupa ABD'den sonra ikinci sırayı alıyor. Reuters, AFP gibi iki büyük haber ajansının beslediği basın ve radyo TV daha küçük olan DPA-Almanya, ANSA-İtalya, EFE-İspanya'nın da yer aldığı göreçeli bir üstünlüğe sahip.

SOVYETLER BİRLİĞİ VE DOĞU AVRUPA

Doğu Avrupa ülkeleri sağlam ve iyi çalışan bir medya yapısı kurmaya büyük bir önem vermekteler. TASS bu bölgenin en büyük ve en etkili ajansı olma durumunu koruyor. İkinci büro NOVOSTI daha çok haber yorumları dalında ağırlığını koyuyor. Bugün SSCB'de 600 günlük gazete her bin kişiye 336 adet gazete üretmekte. Bu oran Bulgaristan'da 206, Macaristan'da 231. Sovyetlerde dört büyükgazetenin toplam tirajı 10 milyonu bulmakta. Gazetelerin tümü de devletin ve devletin sıkı bir kontrolü altında güdümlü haber veriyorlar. Radyo yayınlarına gelince: her 1000 kişiye SSCB'de 430, Bulgaristan'da 268, Macaristan'da 244, Polonya'da 177 radyo alıcısı düşüyor. TV alıcılarında aynı oran ise 1000 kişiye 200 civarında.

KUZEY AMERİKA

Radyo ve TV yayınları büyük bir önem taşımakta. Buna karşın basın hiç de gölgede kalmış değil. AP, UPI en büyük haber ajansları. UPI'nın Kanada'da bir kolu bulunuyor. Bugün ABD'de günde 1700 günlük gazete yayınlanıyor, Kanada'da 100; toplam tiraj ise 65 milyon civarında. Her bin kişiye 300 gazete düşüyor. Radyo yayınlarına gelince her 1000 kişiye 1700 radyo alıcısı aynı oran Kanada için 820. Yayın yapan radyo istasyonu sayısı ise 5000 civarında. ABD'de radyo istasyonlarının % 80'i özel; reklamla finanse ediliyorlar. Özel radyo istasyonlarının yarısından fazlası ABC, CBS, NBC, MBS gibi büyük yayın kuruluşlarına ait.

TV'ye gelince 1000 kişiye 500 alıcı düşüyor. TV istasyonlarının sayısı ise 1000'in üstünde. Bu istasyonların dörtte üçü ise özel. Bazıları da gazetelerin tekelinde bulunuyor. CBS, NBS, ABC en büyük kuruluşlardan.

LATİN AMERİKA

Afrika ve Asya'ya pek benzemeyen Latin Amerika ülkeleri medya gelişimi belki de dil birliğinden ötürü belirli bir üst çizgiyi korumakta. Öte yandan 1978 yıllarına kadar UNESCO'nun kayıtlarına göre Latin Amerika ülkelerinde hiçbir haber ajansı bulunmuyormuş. Milli haber ajansları olan Meksika'nın INFORMEX'i Latin Amerika'nın en büyük haber ajansı. Küba'nın PRENSA LATINA'sı da önemli bir yere sahip. Latin Amerika ülkelerinde haber ajanslarının gelişmemesinin nedeni belki de İspanyol EFE'nin oldukça etkin bir rolü olmasından kaynaklanıyordu. Bugün henüz bu haber ajansı etkinliğini korumakta.

BASIN: Uruguay, Arjantin, Küba, Peru'da yayınlanan gazetelerin tirajları tüm Latin Amerika ülkeleri nüfusunun % 10'unu kapsamakta. Bu ülkelerde yayınlanan 1000 kadar gazetenin dörtte biri Brezilya'da yayınlanmakta. Gazetelerin çoğu özel.

RADYO: Latin Amerika ülkelerinin dörtte biri radyo alıcısına sahip. Brezilya'da 990 kadar radyo istasyonu bulunuyor. Bu istasyonlardan 50 kadarı devlet tarafından kontrol ediliyor. Latin Amerika ülkelerindeki katolik örgütlerin yayınları oldukça etkin. TV istasyonları daha çok büyük kentlerde bulunuyor. Her 1000 kişiye 100 kadar alıcı düşüyor. Toplam TV istasyonu sayısı 500 civarında ve her ülkede en az bir tane devlet TV'si var. TV'deki programların % 50'den fazlası da yabancı kaynaklı programlardan oluşuyor.

AFRİKA

Dünyada medyaların en az olduğu kıta Afrika kıtası. Gazeteler oldukça az, bunun yanı sıra radyo biraz daha yaygın. Okuma yazmabilmeyen nüfusun çokluğu bu tabloyu ortaya çıkaran bir neden olabilir. 10 kadar ülkede haber ajansı yok. Kuzey Afrika güneye göre daha gelişmiş görünüyor. Mısır'ın MENA'sı Tunus'un TAP ve Libya'nın ARNA'sı kıtanın büyük haber ajansları olarak karşımıza çıkıyor. Siyah Afrika'nın en önemli haber ajansı ise AZP (Agence Zaire Presse). Güney Afrika'nın AP ve Reuters'le ortak çalışan SAPA'sı da önemli bir yer tutuyor.

9 Afrika ülkesinde günlük gazete yayımlanmıyor. On üç ülkede de bir veya iki gazete bulunuyor. Öte yandan Mısır'da 15, Güney Afrika'da ise 21 gazete var.

RADYO, TV: Radyo alıcılarının sayısı diğer kıtalarla karşılaştırıldığında oldukça düşük. Aynı oran TV için daha da düşmekte. Öte yandan Afrika ülkelerinin yarısı milli TV'lerini kurmuş bulunuyorlar. Güney Afrika ise politik nedenlerle TV'yi yasaklamış bulunuyor.

ASYA

Asya ülkelerini göz önüne aldığımızda, Japonya'nın tüm istatistiklerde başta geldiği görünüyor. 1000 kişiye 400 radyo alıcısı, 500 gazete. Asya'nın en önemli ajanslarıysa, Çin'in Hsinhua, Japonya'nın Kyodo, Hindistan'ın Jamachar. Bu ajansların çoğunun yurt dışı muhabirleri yok. Asya ülkelerinde 1000 kişiye düşen gazete sayısı 20. Hindistan'da 800 günlük gazete yayınlanıyor; yirmi ayrı dilde ve 20 milyon tirajları var. Çin'de ise 2000 gazete yayınlanıyor, 30 milyonluk tiraj söz konusu.

TV-Radyo: Afganistan, Burma ve Laos dışında tüm ülkelerin milli istasyonları var.

AVUSTRALYA

Avustralya ve Yeni Zelanda'daki medyalar aşağı yukarı İngiltere'ye benziyor. Reuters'in bir kolunun bu bölgelerde etkin bir rolü var. Özel gazetelerin 1000 kişiye 300 oranında olduğu 1000 kişiye 700 radyo alıcısının düştüğü bölgede dörtte bir oranında TV alıcısı saptanıyor. TV istasyonları oldukça geniş bir yayın kapasitesine sahip.

SONUÇ

Tüm bu bilgilerin ışığında dünyada fakir ülkelerle zengin ülkeler arasında çok büyük farklar olduğu ortaya çıkıyor. Dünyada haber akışı birkaç haber ajansının tekelinde. Kuzey Amerika'nın TV, radyo, ve basındaki üstünlüğü büyük bir eşitsizliği ortaya çıkarmakta. Yalnızca haber açısından geri kalmışlık söz konusu edilemez. Haberlerin ve programların kalitesi de oldukça farklı. Medyalar hemen hemen tüm az gelişmiş ülkelerde devlet tarafından kontrol edilmekte. Bu da haberlerin oldukça tek yanlı olması sonucunu ortaya çıkarıyor. Zengin ülkeler TV dizileri ve programları konusunda da dünyada büyük bir üstünlük taşıyorlar. Hızlı teknik gelişme, özel sektörün bağımsız atılımları gerek kalite gerekse de büyüme açısından Batılı haber ajanslarını ve TV-Radyo ikilisini önemli ölçüde etkiliyor. Öte yandan okuma yazma oranının düşüklüğü, siyasi sorunlar, ekonomik ve siyasi engellerle cebelleşen üçüncü dünya ülkeleri kişiliğini bulmamış, tek yanlı bir gidiş içinde görünüyorlar.

Türkiye açısından gitgide kalitesizleşen TV ve Radyo programları, lotaryacılık yapan renkli basın çağın gidişinden oldukça uzakta bir yerlerde var olma çabası ve okuyucu ve izleyici edinme çabasında görünmektedir. Türkiye'nin haberleşme sorunlarının diğer üçüncü dünya ülkelerinden farklı olmadığını söylemek yanlış olmayacaktır. Demokrasiye geçiş döneminde üzerinde düşünülecek en önemli sorunlardan biri de TV ve radyonun daözel sektör aracılığıyla ne gibi bir gelişme göstereceğinin ince ince hesaplanmasında odaklandığını söylemeden geçemeyeceğim. Basının özel oluşunun ne gibi yararları varsa sanıyorum TV ve radyonun da o kadar yararı olacaktır.

Dünya haberleşme yılında dünyadaki bilgi, haber dengesizliği ancak üçüncü dünya ülkelerinin kendi gayretleriyle değiştirilebilecektir.

hunda egemen olan akıldır, yalnız erdemli kimse kendi içinde zengindir, mutludur, huzurludur.

Aristo'ya göre de "iyi" mutluluktur. Mutluluk da ahlakın amacıdır. "**İyi**" yaşamak ise düşünceye göre yaşamaktır. Mutluluk ve iyilik çok azın ve çok fazlanın tam ortasıdır. Eğilimlerimizle, isteklerimizle ilgili erdemler ahlaksal erdemlerdir. Ahlaksal erdem ölçülü olmaktır. Aristo'nun gözünde ahlaklılık kendilerinde iyi oldukları için bazı eylemleri yapmak değil "insan için iyi olan" şeye bizi yaklaştırdıkları için o eylemleri yapmaktır.

Özetlersek Yunan öğretisinde en yüksek ahlaksal ödev sorusu en yüksek "iyi" sorusu ile bu da mutluluk sorusu ile birlikte gitmektedir.

Oysa toplumumuzda ahlak dendi mi ilk akla gelen insanlar için "iyi" olan, onlara mutluluk veren değerler değil de cinsellik olmaktadır. bunun yanısıra bizim kültürümüzdeki ahlak anlayışı toplumun istekleri yararına, kendi isteklerimizi baskı altına almaya dayanmakta, toplumun davranışlarımızdan ne beklediği bize bildirilip, bizden ölçüp biçmeden, bilinçsizce bunlara uymamız, itaat etmemiz istenmektedir.

Nedir ahlak; ahlak en başta insana, düşünceye, saygı duymak, bu bağlamda tüm insan ilişkilerine çıkarsız koşulsuz bakabilmektir. "İyi" olan, güzel olan, bireyleri ve toplumları erdemli kılan, bilgili kılan mutlu eden de budur, bu olmalıdır.

KISA KISA

DÜĞÜN VE YAZ
Albert Camus
Türkçesi: Ramis Dara
Deneme , Bayraktar Yayınevi
153 sh. 250 TL.

"Camus: Yüzyılımızın önde gelen yalvaçlarından biri. Camus, insanların ve insanın umutluğunu görmüş ve iliklerine dek duyumsamış, yaşamış. Camus, dünyanın insan dışında öyle yüce anlamları olmadığını söyleyen büyük insan" diyor; kitaba yazdığı sunuda çevirmen Ramis Dara.

BİTMEYEN
Hüseyin Atabaş
Şiirler
Dayanışma Yayınları
48 sh. 100 TL.

1942 Trabzon doğumlu olan ozanın üçüncü kitabı... 1978-82 yılları arasında yazılan toplumsal şiirlerden oluşuyor. Kitap üç bölüme ayrılmış: Direnen, Dağlar ve Türküler, Bir Sevdadır Zaman

KARA BİR ZAMANA ALINLIK
Ahmet Oktay
Şiir
Ada Yayınları 104 sh.

Yirmi şiirden oluşan ilk bölümün adı, Yenik Güne Ezgiler. İkinci bölümdeki şiirlere ise İşler ve Günler genel başlığı verilmiş. Toplumsal çalkantılar içinde debelenen insanı, imgesel bir dünya içinde eleştiren Ahmet Oktay, asıl sorunu şöyle atıyor ortaya: "Kendi düşlerini anlat, ötekinin düşlerini dinle. Başka nasıl kurulur yeni bir dünya"

KONUŞA KONUŞA
Zeynep Oral
Gür Yayınları 305s. 400 TL.

Zeynep Oral, bu kitabında 17 yıldır konuştuklarını ve konuştuğunun "bin misli dinlediklerini", insanoğlunun "müthiş"liğini anlatıyor.
Yazarın üç anısının da bulunduğu kitapta, Türkiye'den ve dünyadan ünlülerle konuşmalar var... Sanata ve siyasete yön veren kişilerle yapılan konuşmalar belgesel nitelikte.

OTLAKÇI
Mahmut Şevket Esendal
Bütün eserleri- 3 Öykü
Bilgi Yayınevi- Üçüncü basım- 1983
214 s. 350 TL.

Esendal'ın 1910'larda yazmaya başlayıp uzun bir dönemi kapsayan öyküleri uzun bir aradan sonra Bilgi Yayınevi tarafından okurlara sunuluyor. Öykülerinde çeşitli kesimlerden gelen sıradan insanları arı duru bir sevgiyle, ruhsal durumlarını, günlük yaşamlarını derinlemesine somutlaştırır.
"İnsanlara yaşamak için ümit, kuvvet ve neşe veren yazılardan hoşlanırım. İnsanları mutfak paçavrasına çeviren ve yeise düşüren yazılardan hoşlanmam" diyen Esendal'ın öyküleri bu

İstanbul allak bullak

BEHİÇ DUYGULU

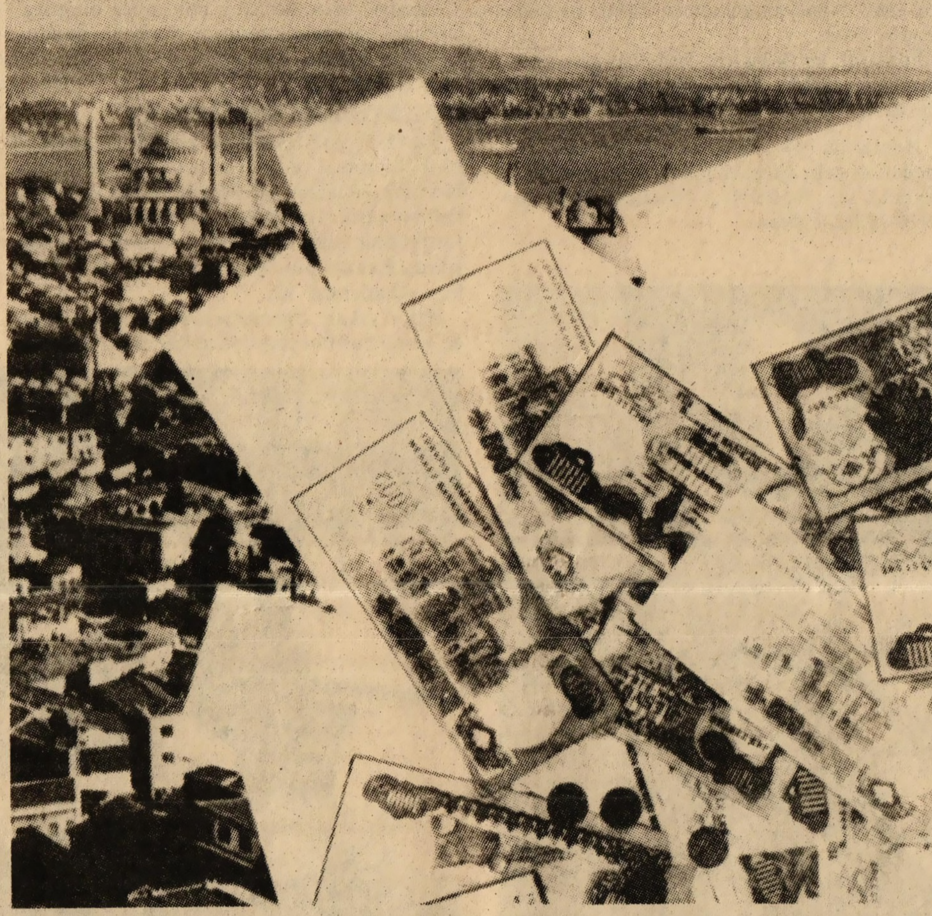
Kaftancıoğlu köyden çıkalı, kente alışalı kaç yıl olmuştu? Kaç yıl olursa olsun başarılı kent öykülerini daha iyi yazacaktı, gizlerini yakaladıkça.

Ümit Kaftancıoğlu'nun "Yelatan" romanındaki bir yeri unutamam. Yoksul bir adam karısı ölünce ikinci evliliğini yapar. İlk eşinden bir kızı vardır. Gerek yoksulluğundan, gerek ikinci eşinden olan çocuklarıyla geçinemediğinden onu evlatlık olarak verir. Kız arada babasını görmeye gelir. Baba, bir gelişinde onu ahıra götürür. Mevlût'te bir kâğıda sarıp sakladığı helvayı öbür çocuklarından saklı ona verir, bitirinceye kadar da başından ayrılmaz. Kızın babasına baka baka helvayı bir yiyişi vardır, değme romanlarda bulunmaz. Onun öykü kişileri genellikle yoksulluk içindedir ya buradaki yoksulluk bana çok dokunmuş ve yazarın insanı yakalayışı tartışma götürmez biçimde çarpıcı görünmüştü.

Doğu Anadolu'yu, Kars köylerini başka yazarımız anlattı mı bilmiyorum. Galiba Kaftancıoğlu ile tanıdık oraları. Oralarda doğmuş, yaşamış olmakla o bölge insanını yalnız yoksulluğuyla değil ekonomik ve sosyal ilişkileri içinde elimizdeki kitabında büyük bir başarıyla çiziyor. Dahası önceki öykülerini aşarak yoksulluğun, acının, çilenin nereden kaynaklandığını öykü sınırlarını aşmadan ortaya seriyor. Ancak kent öykülerinden bazılarında onu bocalar görüyoruz. Öykü sanatından uzaklaşarak kırsal konuda yazdıklarına göre zayıflıyor. "Parça Kumaş, Son Durak, Duvarların Dibine, Zor" bunlardan. Oysa kent öykülerinde de başarılı olmasını biliyor yazar. "Zebanice Sorular, Linda, Doktor Selami Bey'e Mektup, Bahar Sokak" bunlardan. Yeterince yaşanmamış incelenmemiş konularda yazmak, onlarda doğallığa erişmek kolay değil. Sonra öyle konuları olur ki yazarın, yaşamasına yaşamış, içinde duymuştur. "Duvarların Dibine" bunlardan. Gene de onu öyküye istediği gibi dökemez. İşleye işleye, yaza yaza başı döner, öykü bir türlü yerine oturmaz. Böyle konuları silmeyi, kitaba almamayı bilmek gerek. Ne yazık ki yazar ölmüş. Yazmasını sürdürürken, o öyküler üzerinde daha ne kadar duracağı, onları kitaba alıp almayacağı bilinmeden yaşamdan ansızın, elinde olmadan çekilmiş. Kitabı baskıya hazırlayan Adnan Özyalçıner'e eline ulaşanları kitaba almak düşer. Yazara danışmak olanağı yok. Bu durumdaki bir kitabın usta bir öykücü tarafından değerlendirilip baskıya hazırlanması kullanılabilecek son şans. Bu değerlendirmenin kitaba ayrı bir ağırlık kattığını söylemek gerek.

"Kırk Kazan Dolusu Deniz" de Hopa'yı, köyden çalışmak için çıkan gurbetçilere sağladığı olanakları tanıyoruz. Cıdık Emmi inanamıyor. Koca Hopa vere vere bunu mu verir çalışana. O da gidip boyunun ölçüsünü alıyor. Gençlerin elde ettiğini de bulamıyor. Buradaki başarı birkaç kuruş için köylünün çektiği sıkıntıların sergilenmesi değil salt, insanoğlunun paralı ve parasız olduğu durumlardaki değişmeleri. Paranın verdiği gücün bir anda parlayıp sönüşü.

doğduğunu ustalıkla veren bir öykü. Her dönemde vuran bir kişi. Geçen dönemlerden sonra demokrasi de ona yarıyor. Fakir fukaraya onun zenginliğini konuşmak, önünde boyun eğmek düşüyor. Kim gelirse onu el üstünde tutuyor. Durumunu sarsacak bir güç yok. Her fırsatı değerlendirerek bire bin katıyor, bulunduğu yöreyi nefes alınamaz duruma getiriyor. Bıllık gibilerin zehirli bir tas ayranla onun gibileri haklaması ender görülen şeylerden, gene de yazarın inandırıcılığı baskın çıkıyor.

Kapak: Isa Çelik

"Uzun Hasan" gurbete giden oğlunun gönderdikleriyle dik duran biri. Binbir dua ederek, onurla gezinir köy içinde. Çok sürmez, oğlu Murat köye gelirken arkadaşlarıyla birlikte tipiye tutulur. İki arkadaşı donar, o dikili taşa kadar dayanır. Uzun Hasan da uzaktan oraları gözler. Murat evine ulaşmaya az kala donar kalır. Baba hâlâ onu bekler...

"Cuma Namazı" kitabın acı öykülerinden larına buyruk olacaklar. Onca yılın çalışması boşa gitmeyecek. Hişto Ağa dürüst görünür ya bu kez de oğlu yapacağını yapar, gece ailenin yattığı yere arkadaşlarıyla saldırır, Turabı'yı boğazlar. Ana kızı indirip üstünden geçerler ve Seki'yi ateşe verirler iz bırakmamak için. Onca yılın emeğiyle kazandıkları hayvanlarla birlikte doğranmış cesetler de yanar.

"Şeher Ekmeği" kitabın orman öykülerinden. Köylü ile kentli arasındaki yaşam, görgü çelişkisini vurgulaması yönünden başarılı. Boynu bağlılarla odun satışından eline birkaç kuruş geçmiş üç köylü doğal ki eşit alışkanlıklarda bulunmayacak lokantada. Öyküyü ormandaki odun kesmeden oraya kadar getiren yazar üç köylünün bir avuçluk dünyasını ve oraya alışmış olanlarla arasındaki çelişkiyi ne güzel sergiliyor.

"Kel Ali" de orman korucularının çevirdikleri dolapları buluruz. Ormanı köylüye para karşılığında peşkeş çeken korucular bölgeye ihbar gidince birilerini yakalamak zo-

Kel Ali'yi kurtarmaya yargıcın da gücü yetmez. Burada Can Yücel'in bir Çin şiirini Türkçe söyleyişini anımsamadan geçemeyiz.

"Ali Dârı'nda, Karakazan Şeytullah" köylerdeki Şeyh, Şıh tutkusunu, o tür törenleri verir. Elinde avucunda olmayan halk birtakım inançlarla son varını da bunlara yedirir. Ağa bir yandan şıhlar öbür yandan köylünün iliğini sömürür durur. Okumuş, öğretmen çıkmış köylü bunlara karşı tek başına ne yapabilir. Ailesi bile karşısındadır. Yüzyılların inancını yıkmaya kimin gücü yeter.

Bu dünyadaki durumundan umutsuz kişiler bunu çoktan sineye çekmiş teselli olarak öbür dünyaya hazırlanıyor. Onların elinden bunu da almaya kalkarsanız bırakırlar mı? Aydın çocuklar istediğini söylesin onlar gizli gizli törenlerini yürütür, şıhlarına yüz sürerler.

Kimbilir bu kadar yaşamayı, daha dara düşmemeyi bile bu tutumlarına borçludurlar.

Oğulların karşı çıkışı başlarına gelecek bir kötülüğün işareti olabilir. Bir de geldi mi doğrudan buna bağlanır. Burada karşı koymalar, aydının sesi cılız bir ses olarak kalıyor ve halk bildiğini okuyor. Neredeyse diyorsunuz ki öğretmen hiç sesini çıkarmasa daha iyi eder. Şıhların yanında onun saygınlığı devede kulak gibi kalıyor.

Gelelim kent öykülerine. "Zebanice Sorular" mala mülke tutkun Abdi beyi anlatır.

Öylesine bir tutkudur ki bu yasaların bile kendi çıkarları yönünde çıkmasını ister, düşüncelerini, tasarılarını gerçekleştirmeyi yasalar engelledikçe dertlenir, huysuzlanır. Bayat çayları önüne süre süre yaşamı boyunca yazara bunları dinletir. Kaftancıoğlu öyküyü şöyle bitirir: "Sana çay da söylesem, davul zurna da çalsam, dua da etsem yararı yok. Bizler dönüyoruz evlerimize, yaşama, çabaya, uğraşa dönüyoruz, karılarımıza. Gece yarısı da olsa Mercedes de dönecek. Senin dönüşün yok Abdi Bey! Rahat uyu..."

Yazar bu öyküyü öldürülmeden ne kadar önce yazdı bilmiyorum. Ne acı değil mi? O da çok sevdiği yaşama dönemeyecek bir yerde şimdi.

"Linda"da gündelikçi Teslime Balta'nın çocuğunu kamyon ezer. Çocuğuna iyi bakmadı diye sonunda yargı da suçu ona yükler. Oysa ne yuva müdürü, ne doktorlar, ne hizmet ettiği hanım hiç kimse sahip çıkmamıştır ona. Düzende herşey onun dışındakiler yararınadır. Çocuğu sokağa bırakmasın da ne etsin! Nasıl yaşayacak? Acısı yetmiyormuş gibi ona bir de hesap sorulur.

"Doktor Selami Bey'e Mektup" eli sıkı bir doktoru anlatır. Sağlıklı yaşam adına doktor misafirine bile ekmek kesmeye kıyamaz. Karısına da, başkalarına da yaşamı cehenneme çevirir ve buna karşın çok da yaşamaz, herkesten önce çeker gider. İnsan burada Montherlent'ı anımsamadan edemiyor. O da spora düşkün bir roman kahramanını herkesten önce öldürmüş, inanmadığı şeyden

Aşk Şiirleri

Aşk Şiirleri. Brecht. Türkçesi: K. Çalışkan. Kaynak Y. 1983

BEHZAT AY

1898'de doğup, 14 Ağustos 1956'da ölen B. Brecht'in elli altı şiiriyle bir denemesini TürkçeleştirenKerem Çalışkan, kitabın sonuna **zamandizin** (altını çizdiğim bu sözcüğü ben yazıyorum. Çevirmen, **kronik** demiş. Yanlış kullanılmış sanıyorum. Hiç değilse Türkçe değil. Fransızca bir sözcük olan **kronik**'in anlamı Türkçemizde **süreğen**'dir. İlle de Türkçe bir sözcük olan **zamandizin**'i kullanmak istemiyorsa, çok kullanılan **kronoloji**'yi kullanabilirdi, diye düşündüm. B.A.) koymuş. İyi de etmiş. Bu zamandizinini okuyunca, görüyoruz ki, Brecht'in yaşamı epey hızlı. Hele seviler konusunda. Eşleriyle, sevgilileriyle birarada yaşamış. Ayrı ayrı eşlerinden Frank, Hanne, Stefan, Barbara adlı çocukları olmuş Doğumundan birkaç gün sonra ölen bir başka çocuğu olmuş. Frank adlı oğlu, bir Alman askeri olarak savaşırken, 1943 yılında Rusya'da ölüyor. (kimin oğlu kimin yanında!) İkinci oğlu Stefan ise Amerika'da kalıyor.

Kitabı böyle tanıtmaya neden girdim? Her okur gibi, okuduğum yazarın yaşamıyla elbette ilgilenmemden. Bilmek istememden. Hiç değilse yazdıklarını iyi anlamak için.

Madem ki Brecht'in "**Aşk Şiirleri**" konumuz, "Sevgi Üstüne" adlı denemesinin girişini alıntılıyorum:

"Tensel zevkler değil benim sözünü ettiğim, bu konuda çok şey olsa da; aşık olmaktan da söz etmiyorum, ki bu konuda söylenecek şey biraz daha azdır. (...) Sevgiyi özel olarak incelemek gerek. Çünkü o bir üretimdir ve seveni de sevileni de değiştirir, iyiye ya da kötüye doğru. Dıştan bir bakışta bile sevenler üretici gibi görünürler, hem de üst düzeydeki üreticiler gibi. Bir tutku, bir engellenmezlik taşırlar üzerlerinde. Zayıf değil ama, yumuşaktırlar; her zaman dostça davranışlar gösterme aranışı içindedirler."

"Tensel zevkler değil benim sözünü ettiğim" diye başlıyor ya yazar, aldırmayın. "Tensel zevkler"e eğilimi olmayan birileri o kadar çok sever, sevgilileri olur, yeniden yeniden evlenir mi? "Deneysel Ask" şiirinin ilk bölümünü okuyalım: **"Büyük Bacon deneylere inandırdı-~~Uğulemanın~~ zamanı bunu artık aşka-Belki farkederiz dokununca birbirimize: — Yatmaktan hoşlandığımızı aynı yorgan altında.-Ve elim, göğüslerini bulunca-Söyle: Hoşuna gidiyor mu? Bir bilseydik bunu-Belki altına değil, göğüslerine ama-Belki de altına ve buraya elimi yalnızca."**

Bir de "On Birinci Sone"si var ki, buram buram sevi, "Tensel zevk" kokuyor. Bu şiirini, çalışma arkadaşı ve sevgililerinden biri olan Margrete Steffin'i Moskova'ya gönderirken (kendisi Londra'da) yazıyor. Sevi ancak bu kadar somut olarak betimlenebilir. Şiiri buraya alıntılamam, kitap tanıtma yazısının boyutunu aşacağından, vazgeçtim. En iyisi, Brecht'in 27. ölüm yıldönümünde, Brecht'i sevenlerin ve de sevi

ilkesine göre yazılmıştır.

ORTADOĞU ŞİİRLERİ Ali Yüce

Yazko Yayınları, 120 s. 200 lira

Halk Çağı adlı kitabıyla Türk Dil Kurumu, Yeditepe ve Nevzat Üstün Şiir Ödülleri'ni kazanan Yüce'nin bu son kitabı üç bölümden oluşuyor: "Sözcükleri Evlendirmek", "Ortadoğu'da Var bir Ebu Hasan", "Dersimiz Bağımsızlık", Ozan bu kitabına aldığı otuz şiiriyle bilinen, halk şiirimizin sesine yakın söylemini sürdürüyor.

"Minare" yasaklar karşısında çaresiz orman köylüsünün kurnazlıkları. Bunun bir Kaymakamın başını derde sokuşu. Kışı arkalamak amacıyla yola çıkan insanoğlunun kınanamayacak açgözlülüğü. Yazar gerçekçiliğin olanca gücünü kullanıyor. Yan tutmak adına sanatını yapaylığa sürüklemiyor.

"Kurt Kulağı" bazı belirsizlikler, anlatım noksanları taşıyor. Buna karşın neyi anlatmak istediği ortada. Yer yer çok başarılı. Belirsizliklerin kaynağı yasaklar olmalı. Okura yazarın ölümünü düşündürten bir öykü.

"Bolver Ağa" köyde zenginliklerin nasıl biri. İki koru bekçisinin çoban Ali'ye ettikleri. Bilenlere karşın olayın örtbas edilişi, maskelenişi.

"Ahırda" gene köydeki cinsel açlığı sergileyen öykülerden biri. Yazar doğrudan cinselliğin üzerine gitmiyor. Yıllarca Ağa'ya hizmet eden bir aile. Ağa da hak yemez, iyi çalışana emeğinin karşılığını verir görünüyor. Uzun çalışma yıllarıyla belini doğrultur gibi olan bir Türkmen ailesi. Tamam diyorsunuz Turabı ve karısı düze çıkacak, başlarına bir şey gelmeden el hizmetinden kurtulup başrundadır. Gerçek suçluları yakalasalar aldıkları paralar ortaya çıkacak. Köyün en fakiri Kel Ali'yi yakalar, yargıç önüne çıkarırlar. O arabasına oğluyla birlikte çalı çırpı doldurmuş, yaş ağaç kesmemiştir. Oğlunun kuru ekmek yiyerek gönderdiği parayla yıllar sonra alabildiği bir çift genç öküz de zaten yaş ağacı çekemez. Yargıç oynanan oyunu görür, durumu kavrar ve oyunu bozar ya öbürleri daha güçlü çıkıp işi temyizden bozdurur. Öküzler ve araba satılır. Kel Ali böylece binbir emekle bir parça çıktığı yoksulluk çukurundan gerisin geriye yuvarlanır.

öcünü böyle almıştı.

Kaftancıoğlu köyden çıkalı, kente alışalı kaç yıl olmuştu? Kaç yıl olursa olsun başarılı kent öykülerini daha yeni yeni yazacaktı, gizlerini yakaladıkça... Elimizde orman köylerinin çok başarılı öyküleri var. Yazar adına, anısına azımsanacak şey, az başarı değil.

İstanbul Allak Bullak. Öyküler. Ümit Kaftancıoğlu. Yazko Yayını. 195 sayfa, 250 lira.

şiirlerini sevenlerin edinip okumaları...

Doğa ve Bilim Dergisi yayınına ara verdi

İki ayda bir yayınlanan Doğa ve Bilim Dergisi'nin ekonomik zorluklar nedeniyle yayınına bir süre ara verdiği bildirildi.

Üç yıllık bir geçmişi olan ve 15 sayı çıkan dergi daha önce de aynı nedenlerle yayınına ara vermişti.

İLANLAR

BİLİM ve SANAT
AYLIK KÜLTÜR DERGİSİ

ağustos '83
32. SAYI

ANADOLU MEDENİYETLERİ SERGİSİ — *Filiz YENİŞEHİRLİOĞLU*
NEDEN OKUNSUN Kİ... — *U. KOCABAŞOĞLU*
BODRUM GÜRÜLTÜSÜ — *Varlık ÖZMENEK*
TÜRK AYDIN GELENEĞİ BAĞLAMINDA T. FİKRET — *Hüsamettin ÇETİNKAYA*
TÜRKİYE'DE ÜCRETLİLERİN MÜLKSÜZLEŞMESİ — *Yıldırım KOÇ*
Söylev'deki Gazeteciler: 2 ALİ KEMAL — *Safa TEKELİ*
KÖPRÜLER YAPTIRDIM GEÇMEYE... — *Bülent TANIK*
DIŞ GÖÇ VE SAĞLIK SORUNLARI — *Ata ERKSOY*
EKONOMİK BÜYÜMENİN ERDEMLERİ, SAPLANTILAR — *Sinan SÖNMEZ*
YAŞAMIN SIRRI: GEN — *Haluk ÖZSARAÇ*
"SAHNE-İ SİYASET"İN SOLUNDA "SOSYAL DEMOKRASİ" — *Tunç TAYANÇ*
HÜRRİYET'İN İLK AYLARINDA "TANİN" — *Tevfik ÇAVDAR*
ÖMER FARUK TOPRAK /2 — *Kemal SÜLKER*
GÜZEL TÜRKÇEMİZ — *Jülide GÜLİZAR*
ARMONİ — *Cem İDİZ*
KİTAPLAR — *Ömer GÜNEŞ, Mehmet KÖK, Füsun ÖZTÜRK*
SATRANÇ — *Emrehan HALICI*

kitaplığınızın değeri BİLİM ve SANAT

yazko edebiyat

AĞUSTOS SAYISI ÇIKTI

Bu Sayıda

Şiirleriyle

Müştak Erenus, İlhan Berk, Arif Damar
Talip Apaydın, Ali Yüce, Ali Püsküllüoğlu
Afşar Timuçin, Mehmet Kıyat, Gülseli İnal
Abdülkadir Budak, Müslim Çelik, Oya Uysal
Seyhan Erözçelik, Elif, Mehmet Yaşin

Öyküleriyle

Hasan İzzettin Dinamo, Saadet Timur (Ulçugür)
Muzaffer İzgü, Demir Özlü

Yazılarıyla

Bir Saldırı Olayı ve Sonrası: Kemal Sülker
Necip Fazıl Kısakürek: Recep Bilginer
Sanatta Teknoloji Düşmanlığı: Memet Fuat
"Unutma": Uğur Kökden
Bir İzlek Olarak Para: Ahmet Oktay
Kitap Sevmeyenler Ülkesi: Önder Şenyapılı
Yaşar Kemal'de Düş ve Gerçek: Prof.Dr. Gürsel Aytaç
Oyun Bozanlar: Barlas Özarıkça
Kadın Sorununa Feodal Yaklaşımlar: İ. Güven Kaya
Roman ve Yazarlık Onuru: Behiç Duygulu
Cadı Fırtınası'nda Zaman: İbrahim Oluklu
İlhan Berk Şiirinin Atardamarı: Seyyit Nezir
Talip Apaydın'ın "Gülsen Hanım"ı Üstüne: Ali Özçelebi
Asım Bezirci ve Ataç Çalışması: Feridun Andaç

Kitap Tanıtma Yazılarıyla

Afşar Timuçin, Turgay Kantürk, Muzaffer Uyguner
Eser Yalçın, Benian Kalafatoğlu

YAZKO EDEBİYAT: 144 sayfa, 150 lira
Abone Koşulları: 6 aylık 900, 1 yıllık 1500 lira
Yazışma ve Havale Adresi: YAZKO P.K. 442 Sirkeci — İstanbul

Sungur Yayınları

sunar

Suzanne Brögger
BİZİ AŞKTAN KORU
Deneme - Eleştiri
2. Basım 350 TL

★

Hermann Kesten
GERNİKALI ÇOCUKLAR
Roman 275 TL

★

Dr. Lester L. Coleman
DOKTORUNUZ...
Sağlık Kılavuzu 650 TL

★

Catherine Hermary-Vieille
GECELERİN VEZİRİ
1981 *Femina Ödülü*
Roman 350 TL

★

SUNGUR YAYINLARI
Babıâli Cad 16 Pak Han
Kat 4, No: 403
Tel.: 527 33 08

Dağıtım :
İstanbul : Barış, Bilgi, CemMay, Deniz, Örnek, Savaş, Serhat, Tekin
Ankara : Aydın Sami, Adaş,
İzmir : Altay

yazko

YAZKO ÖDÜLLERİ YENİDEN VERİLİYOR

Yazarlar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi
YAZKO

Yazın ve araştırma alanında yeni yeteneklere olanak tanımak amacıyla, bu yıldan başlayarak, yeni bir düzenlemeyle ödüller verecektir.

- Roman Ödülü (en az 150 daktilo sayfası) -
- Öykü Ödülü (en az 120 daktilo sayfası)
- Şiir Ödülü (en az 450 dize)
- İnceleme Ödülü (en az 150 daktilo sayfası)

Yarışmaya katılanların kabul etmiş sayılacakları koşullar şunlardır:

1. Roman, öykü, şiir ve inceleme dallarında özgün yapıtlara ödül verilecektir.
2. Ödüle katılacak yapıtların daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış olması zorunludur. Değerlendirmede, ilk ürün olması yeğlenecektir.
3. Adaylar konu seçiminde özgürdürler.
4. Yapıtların iki aralıklı daktilo ile iki kopya yazılması zorunludur.
5. Yarışmaya katılacaklar, yapıtlarının üzerine "rumuz" koyacaklar, kimliklerini ayrı bir zarfta bildireceklerdir.
6. Yarışmaya katılacak yapıtların en geç 1 Ekim tarihinde YAZKO'ya teslim edilmiş ya da postaya verilmiş olması gerekmektedir.
7. İlk eleme, YAZKO, üyelerinden oluşacak bir kurul tarafından yapılacak, son eleme ise YAZKO temsilcisinin bulunacağı bir yargıcılar kurulundan oluşacaktır.
8. Ödül alan yapıtlarla sahipleri, 19 Aralık tarihinde açıklanacak, ödülleri bir törenle kendilerine verilecektir.
9. Yargıcılar kurulu ödülü paylaştıramaz. Ödüle değer yapıt bulmamakta özgürdür.
10. Ödül kazananlar, YAZKO ortağı olmayı baştan kabul etmiş sayılırlar.
11. Her dal için konulan ödül miktarı 30.000-TL.'dır

YAZKO: P.K. 442 Sirkeci-İstanbul

Ohri'den varoluş ve sonrası

Anadolu'nun Öyküsü — İskender Ohri (2. Baskı), Milliyet Yayınları, 1983—150 s. 250 TL.

İ. HAKKI ÖZKAN

Öykümüz dünya uygarlıklarının temelini oluşturan ilk adıyla Anatole'un öyküsü. Doğayla acımasızlıkla sayısız uygarlıklarla yoğrulan tarihimizi, geçmişimizi ve gurur duyacağımız o görkemli uygarlıkları içinde barındıran bir "Ana"olarak nitelendirebileceğimiz Anadolu'da, uygarlıkların öncülü İ.Ö. 2000 lerde Hitit güneşiyle doğdu, büyüdü ve yüceldi. Tarih boyunca Anadolu'daki uygarlıklar bizlere eşsiz yapıtlarını, insanlığın gelişimini sağlayan temel ilkeleri bırakarak, batan güneşin kızıllığında yalnızca içimizde kalan sıcaklıklarıyla kayboldular. Varoluşun beşiği Anadolu'da bize bırakılan mirası geniş kapsamda öğrenme ve dünyaya tanıtma fırsatı **"Anadolu Medeniyetleri Sergisi"**, yazın sanatında ise ilk olarak İskender Ohri'nin incelikle işlediği **"Anadolu'nun Öyküsü"** adlı kitabıyla gerçekleşti.

"Yurdumuzun uygarlık geçmişini, topraklarındaki kültür birikimini kucaklamak isteyen bir anlayışla anlatırken, atalarımızın suskunluk dünyasında yankılanan sesini duyurmak istedim."diyerek başladığı kitabında Ohri, amaçladığı sonuca yarattığı yapıtla ulaşıyor. Dünden bugüne Anadolu'nun gelişim evrelerinin bir bütün olarak ele alındığı kitapta, geçmiş uygarlık birikimleri düzenli ve tüm gerçekliğiyle bize aktarılıyor. kitapta bugüne değin aklımızı kurcalıyan bir çok sorunun yanında, özümüzle ilgili gerçeklerin bütün yanıtlarını açık bir biçimde öğrenme olanağı buluyoruz.

Yapıt, İ.Ö. 9 bininci yüzyıldan başlayarak, İ.Ö. 2000'lerde bilinen ilk uygarlık olan Hitit'lerle (Hattiler) devam ediyor. 20, yüzyıl başlarına kadar varlığı bilinmeyen Hititler, bıraktıkları anıtlar ve kurdukları ilk siyasal birlikle Anadolu'ya uygarlığın tohumlarını attılar. Hititlerin sonrasında İonlar, Büyük İskender, Roma-Bizans olarak üç ana bölümde Yunanlılar inceleniyor. Gemilerle Ege sahillerine gelip, ayrı gruplar halinde değişik bölgelere yerleşerek yerlilerle kısa sürede kaynaşan, Anadolu'laşan İonları takiben varlığını doyuran Girit ve Helen uygarlıkları, ilk filozofların da doğuşuyla çağdaş dünyanın gelişimini müjdeliyordu. Tarih sürecinde Büyük İskender egemen olduğu Anadolu'da batı ve doğunun en iyi taraflarını alarak büyük bir âlem yaratmayı amaçlıyordu. Bu amaç doğrultusunda Helenistik Çağ başladı. Eser, bunları takiben en uzun süreli uygarlıklardan biri olan Roma İmparatorluğuyla devam ediyor. Romalılar sanat kollarındaki eşsiz yapıtları ve geliştirdikleri değişik savaş usulleriyle gelişimi izlediler. Kitabın son bölümünde Anadolu'nun en son ve sürekli vârisi Türkler ele alınmış. Bitmek bilmeyen çabalarıyla Anadolu uygarlıklarının en büyük yaratıcıları olan bu insanlar, yeni Türk devletinin de temellerini oluşturdular.

Yeni Türk devletinin geniş kapsamda ele alınışıyla noktalanan yapıtında Ohri, bütün bu uygarlıkların varoluşları, dilleri, yerleşim merkezleri, toplumsal gelişimleri, tanrıları ve yokoluş nedenlerini titizlikle doğrucu bir gözle sentezlemiş. Bunun yanında batılı tarihçilerin kalıplaşmış görüşlerinin çürüdüğü ve geçmiş gerçeklerinin tam anlamıyla ortaya çıkışı kitabın ilgi çekici yönlerinden biri olarak gözlemlenebiliyor.

Sonuçta, ilgi ve zevkle okuduğum İskender Ohri'nin **"Anadolu'nun Öyküsü"** adlı yapıtı incelemedeki ustalığın, araştırma gücünün, yazın sadeliğinin ve gerçeklerin başarıyla bizlere aktarılmasının yanında, kendi doğrultusundaki yapıtlarla karşılaştırdığında bir kitap niteliğinde değil de, kitabı ülkesinin geçmişini, varoluşu öğrenmek isteyen her bireyin okuması gereken gerçek bir bilgi kaynağı olarak görmesi gerektiği şeklinde ele almak, sanırım daha doğru olur.

Ankara Keçileri / Cemal Tollu, 90,5x121 cm. Yağlıboya, Tuval.

"Yedi Deryalar Geçsen"

• Özdemir İnce, / Yedi Deryalar Geçsen, YAZKO Ya. İst. 1983, s. 120.

HİKMET ALTINKAYNAK

Özdemir İnce usta bir şair. Usta bir şairin şiirlerini okumak dinlendiriyor insanı. Hele de insanı ayrıca yormayan kavram dizeleri yoksa, pırıl pırıl imgelerle "deryalar" geçiriyorsanız, ruhunuz dinginleşiyor. Özdemir İnce'nin şiirlerinin bende bıraktığı ilk izlenimler bunlar oldu önce.

Yedi Deryalar Geçsen, kitabın üç bölümünden birini oluşturan, Yunus Emre'nin "Nice bir kere kaçarsan / Yedi deryalar geçersen" dizelerinden esinlenilerek konulan bir ad. İşlenen ana temayı da belirliyor gibi: Yedi deryalar geçmek, ya da gezmek... Aynı zamanda bir şiirsel, bir sevecen dilek.

Her şiirin yazılmaya başlayış tarihlerinin de özellikle belirtilmesi, bunun kronolojik bir sıra izlemesi, okur açısından son derece önemli. Özellikle şiir üzerinde "metin incelemeleri" ya da "tez" yapacaklar için büyük bir yol göstericilik taşıyor. Konu ve anlam yönünden yapılan değerlendirmelerle, şiir örgüsü, sözcük seçimi ve biçim yönünden ele alınmaya değer.

Özdemir İnce'nin şiiri geniş konular, büyük seslerle dolu. Bir orkestra sanki. Bir resim müzesi: Acısı, sevgisi, sancısı, zonklaması, armağanları, gün görmüş acıları, düşleri, kentleri .... ve önerileriyle içinde Özdemir İnce'nin de yer aldığı bir dünya: Yaşanmış, yaşanan ve yaşanmak istenen bir dünya!

Şiire başlayanların, şiirsevenlerin özellikle okumaları, yaşamaları gereken bir kitap: Yedi Deryalar Geçsen.

Özdemir İnce'nin şiirlerini okurken, Türk edebiyatı adına, ülkem adına onur duydum.

1933-1945 yılları "Varlık" dergisinde neler var, neler yok

"Pazar Güneşi"

MUZAFFER HACIHASANOĞLU

Cemil Kavukçu'nun "Pazar Güneşi" adlı öyküsünü ilk okuyuşumda sevmiştim. Çocukların dünyasından yola çıkıp, herkesin dünyayı kendisine göre algıladığını, kişilerinin iç dünyalarına ve dillerine önem vererek, güzel bir biçimde öykülemişti.

Öykü kitabına da "Pazar Güneşi" demiş Cemil Kavukçu.

"Selo'nun Kuşları"nda sevgiyi, arkadaşlığı, kişileri değişik zamanlarda değişik biçimlerde kabullenişimizi anlatıyor yazar. Bu öyküde de dil öykünmesi var; yerinde kullanılıyor; Selo'nun kişiliği daha iyi beliriyor.

"Sarı" da yine bir çocuk öykünün baş kişisi.

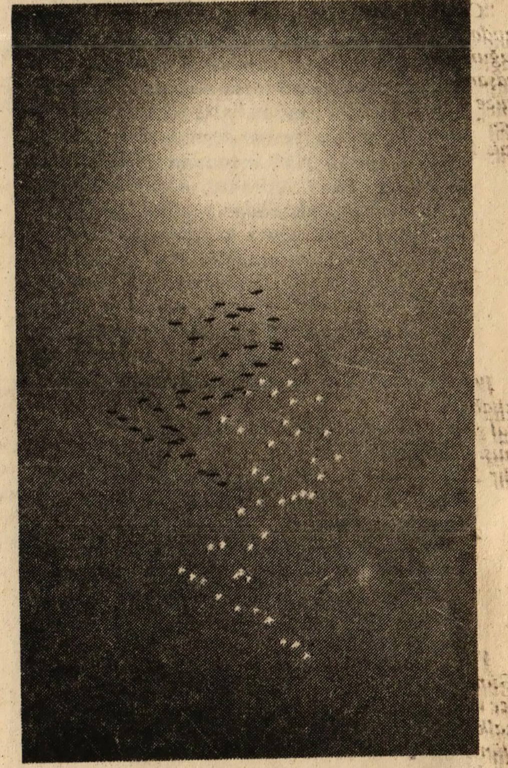
"Gecenin Ardındaki Kuyruk" geceleri çalışanların öyküsü bir bakıma; nöbet tutan erler, bekçiler uykusuz geceleyen öğrenciler, uzunyol sürücüleri... İnsan böylesi yalnızlıkta kendisiyle hesaplaşmalara girer çoğu zaman. Bir kaza ile sonuçlanan yolculuk...

"Bıldırcın Yağmurları"nda Alibo tipini anlatıyor yazar. Alibo'nun kendine göre bir yaşam anlayışı var, kıştan hoşlanmıyor, yazlar kurtarıyor onu: "Yine kış geliyor, diyorum... Ellinci kışım bu... Ellisine de sövdüm... Ellisinde de rezil oldum... Daha kaç kışım kaldı şurda? On, bilmedin on beş. Ardından yaz gelmese çeker miyim daha on kışı?" Alibo istediği zaman çalışan, istemedeği zaman tembelliğe vurup demlenmeyle vakit geçiren bir adam; yalan söyleyebilen, hiç zorunlu olmadığı halde söylediği yalanı açıklayabilen...

"Anahtarlı Hayalet" de yaşlı, bunamaya yüz tutmuş bir kadınla genç bir adamın birlikte yaşamını anlatıyor Cemil Kavukçu. Çok anahtarlı, belleği iyice karışık, yaşlı göçmen kadın... Koca evde yaşayan iki kişi... Kadın eski günlerine dönüyor; karıştırıyor zamanı. Bu öyküde değişik bir öyküleme kullanıyor yazar: "Karşında boyundan büyük işlere kalkmış bir savaş artığı var. Sen tutukevlerinde yaşarken ben bu mezarda anahtarlı hayaletin her gece beni geçmişime kilitlediği bir izbede çürüyorum."

"Gelmesinler" de yine bir çocuk var; bu seferki de "Selo'nun Kuşları"ndaki gibi hasta... Sayıklar gibi konuşuyor. İster istemez F.H. Dağlarca'nın şiiri aklına geliyor insanın: "Kardeşim su versin ona susamış..."

"Çalınamayan Gün" de bir memurun gündelük yaşamındaki tekdüzeliği ele almış Cemil Kavukçu. Kişinin işine, ailesine, çevresine yabancılaşması günümüzün en zorlu sorunu...

"Tekdüzeliği Bozamayan Küçük Bir Ayrıntı"da bir pazar gününü anlatıyor yazar. Her zamankinden farklı olmayan bir pazar: Gazeteler, televizyonda pazar sineması... Bu arada terör günlerine değiniyor Cemil Kavukçu: "Okudukları gazetenin kapılarına bırakılması değil, gizli gizli getirilmesi bile kahramanlık sayılır olmuştu.(...) Kahvelerde ise kan ve çay aynı anda ıslatmıştı elliiki kâğıtlarını. Sara nöbeti geçiren adamı; pencereden görünce, kadının duygulanması, yardım duygularının depreşmesi... Eski bir pantolonla, eski bir gömleği vermek mi, vermemek mi? Adamla karısı arasındaki tartışmanın konusu bu: "Adam da-belki aklanmak ve vicdanının sesini susturmak için-: Ben de üzüldüm, dedi, ama bu adama yapılan yüzeysel iyilikler inan, onun koşullarını değiştiremeyecekler ki...

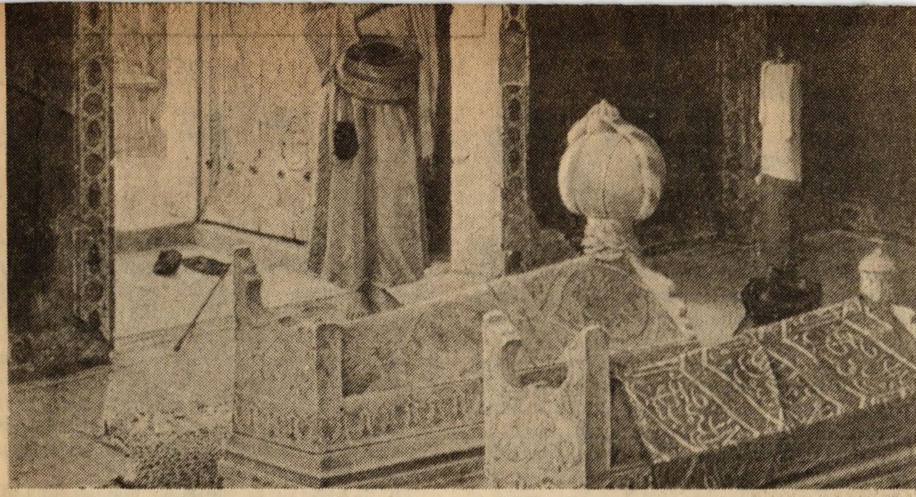
— Biliyorum, dedi kadın, Ben de zaten onun koşullarına ağlıyordum."

"Alibo Dev" de bir kuşcuyu anlatıyor yazar.

Cemil Kavukçu öykülemeyi iyi biliyor, dili güzel; çocukları yakından izlediği belli oluyor, öykü kahramanları, emekleriyle geçinen küçük kentliler, kasabalılar... "Pazar Güneşi" başarılı bir öyküler toplamı.

Pazar Güneşi, Cemil Kavukçu, Yaba Yayınları

Türbedar-Osman Hamdi- 94×122 cm. Yağlıboya tuval İ.R.H. Müzesi

KAYNAK YAYINLARI

Halil Berktay
KABİLEDEN FEODALİZME
•
Ayşe Kilimci
SEVDADIR HER İŞİN BAŞI
•
Dieter Forte
MARTIN LUTHER ve THOMAS MÜNZER
ya da
MUHASEBENİN BAŞLANGICI
•
Bertolt Brecht
AŞK ŞİİRLERİ
•
Halil Berktay
CUMHURİYET İDEOLOJİSİ ve FUAT KÖPRÜLÜ
•
Turan Güneş
ARABA DEVRİLMEDEN ÖNCE
•
Nuri Yıldırım
ULUSLARARASI ŞİRKETLER
•
İlber Ortaylı
OSMANLI İMPARATORLUĞUNDA ALMAN NÜFUZU
•
David Hume
DİN ÜSTÜNE
•
Christopher Hill
1640 İNGİLİZ DEVRİMİ
•
G.V. Plehanov
TARİHTE BİREYİN ROLÜ
•
Mahmut Goloğlu
DEMOKRASİYE GEÇİŞ

İsteme Adresi: Babıali Cad. 16 Pak Han
Kat: 4 No: 404

Dağıtım:
İstanbul: Say, Deniz, Barış, Özgür, Bilgi
Ankara: Can
İzmir: Şentürk

TUNCER UÇAROL

İlk sayısını, bundan tam elli yıl önce 15 Temmuz 1933'te çıkaran "Varlık" dergisi, o zaman edebiyatımızın taşrası olan Ankara'da yayımlanmıştır. O dönemin bütününde İstanbul dergisi değildir! İstanbul'a ancak 1946 yılında taşınacaktır.

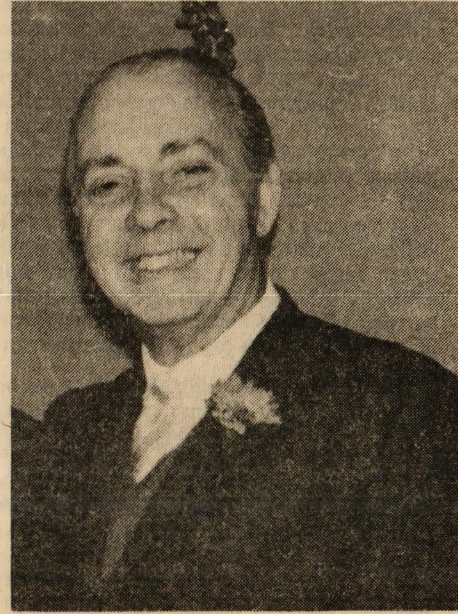
Varlık'ta 1933-1945 yıllarında **Nurullah Ataç** yazmıştırdiye dedüşünülebilir.Ataç bu yıllarda hiç yazmamıştır Varlık'ta!

Varlık'ın her yıl kasım aylarında sürdürdüğü **AtatürkÖzel Sayıları**da, bu dönemde yoktur! Çünkü bu dönemde Atatürk dipdiridir. Reşat Nuri Güntekin'in dediği gibi, devlet de "en ileri düşünceli aydının zihnine sığmayacak atılışlarıyla en öne fırlamıştır." Atatürkçülük henüz savunulmaya geçmemiştir. Uygulanmaktadır.

Varlık, ilk yılından başlayarak **her zaman öz Türkçe'yi savunmuş,** bu konuda sürekli yazılar yayımlamıştır. Ancak yepyeni sözcüklerle kurulu yazılara hemen hiç yer vermemiştir! Giderek arılaşmaya çalışan bir Türkçe kullanmıştır. Varlık'ta bu dönemde öz Türkçe yazılarıyla dikkati çeken, yalnız çevirmen Ahmet Cevat Emre'dir. (Varlık'a yansıyan yazılarıyla, Ataç bile, bu dönemde henüz bildiğimiz öz Türkçeci Ataç değildir! Arılaşmaya çaba gösteren yazarlardan biridir...)

Bu dönemde köy enstitülü yazarlarla ozanlar da henüz görünmemiştir! Bir tek M. Şükrü Koç'un "Milli Düşünüşün Büyük Eseri" adıyla enstitüleri tanıtan yazısı (Şubat 1945/278) vardır. İlk enstitülü yazı da bu görünmektedir. Köy enstitülerinin kuruluşuyla ilgili yasa 17 Nisan 1940'da çıkmasına karşın, arada çıkan yazı sayılıdır! Derginin daha sonra tek sahibi olacak Yaşar Nabi Nayır'ın "Bir Temel Atılırken" (Şubat 1945/278) ve "Köy Enstitüleri" (1.1.1940/156) yazıları ile, daha önceki "Köylüyü Okutmak İçin" (1.7.1936/72) yazısı. Halil F. Kanat'ın (1.3.1938/112), Hıfzırrahman Raşit Öymen'in (15.2.1937/87) birer yazısı.

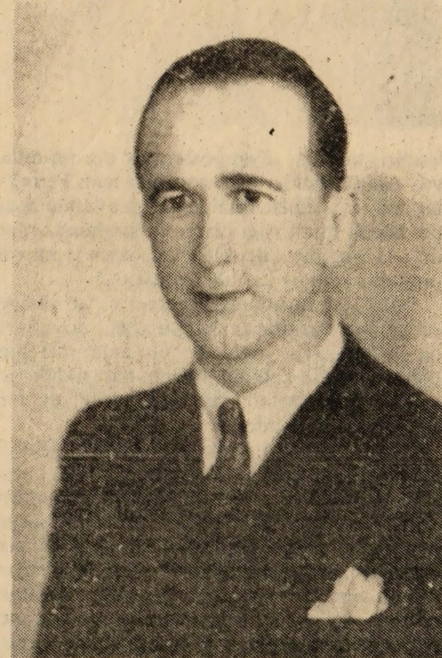
Varlık'ın bu döneminde, iç ve dış kapaklarında reklamlar da çıkmıştır! İş Bankası, Ziraat Bankası, Türk Ticaret Bankası, Milli Reasürans T.A.Ş., Milli Piyango, İnhisarlar İdaresi reklamları... Çünkü o zaman da **dergiler, 15 kuruşa da olsa, satılamamaktadır!** "Senelik abone" 3 lira, "Hariç senelik 60 Fransız Frangı", bir kazanç sağlamamaktadır. Dergiyi alan fazla değildir.

SABRİ ESAT SİYAVUŞGİL (1907-1968): Varlık'ın ozan kurucularından. Varlık'ta güzel şiirleri yayımlanmıştı.

1933-1945 döneminde ülkemizdeki Batı müziği çalışmalarını, çeviri atılımlarının nasıl oluşturulup sonuçlandırıldığını, yeni yazım kurallarının savunmasını, sinema ve tiyatromuzun ne olduğunu, Ankara'da devlet tiyatrosu ile devlet konservatuvarının nasıl kurulduğunu, ansiklopedi çalışmalarının ne durumda bulunduğunu, sözlük çalışmalarının nasıl yetersiz durup durduğunu, ilk ödülleri (edebiyat, müzik, tiyatro ödüllerini), coşkuyla merak edenler, mutlaka bu sayıları tek tek elden geçirmelidir. Örneğin **müzik atılımları** konusunda Mahmut Ragıp Kösemihalzade, Halil Bedi Yönetken, Sadi Yaver Ataman, Ruhi Su, İhsan Akay'ın müzik yazıları, bir kitap oluşturacak çokluktadır.

Bu dönemde; bizde eleştiri yok diyenler de, en çok merak ettikleri **"kitap eleştirileri"** için Ziya Osman Saba, Yaşar Nabi, Nahit Sırrı Örik, -İltan-, Cahit Sıtkı Tarancı, Rüştü Şardağ, Şahap Sıtkı, Türker Acaroğlu gibi adların 100'ü bulur yazılarını gözden geçirmeden, bu önyargılarında direnmeyi düşünmemelidir... Hele bu dönemdende, "1933-1945 ve öncesi edebiyat- sanat tarihine" ışık tutacak hiç olmazsa 150 yazı okumadan, Cumhuriyet Edebiyatı

NAHİT SIRRI ÖRİK (1895-1960): Varlık'ın eleştirmen kurucularından. "İlk yıllarda canla başla uğraşmıştı dergi ile. Sonradan ilgisi azaldı ve sonunda büsbütün elini çekti." - Yaşar Nabi: 1.2.1960 -

Tarihi yazılmamalıdır. Bu değerlendirme yazılarının, "geniş anlamda eleştiri"nin bizde her zaman varlığına kanıt sayılacağı da, ayrıca unutulmamalıdır.

Denemeciliğimizden söz edilirken de, bu dönemde sürekli yazan Cevdet Kudret Solok ile Cemil Sena Ongun'un kısa denemeleri seçkilere alınmalı, anılmadan geçilmemelidir. Günümüz edebiyat dergilerinde unutulmuş **"özdeyişler"** için de bu yıllara bakılmalıdır. Cemil S. Ongun, Yaşar Nabi, Hüseyin Hüsnü Kılkış, Vauvenargues, La Rochefoucauld adları ile Varlık; bu türe bazen "özdeyiş" sözcüğü ile, bazen 'Maksimler" ya da "Düşünceler", "Fikir Kırıntıları" başlıkları ile, çok yer vermiştir.

İlk dört yılında yayımlanan hemen tüm Var-

YAŞAR NABİ NAYIR (1908-1981): Varlık'ın üç kurucusundan biriydi. İlk sayılarından başlayarak dergiyi o yaşattı.

lık şiirleri de hece ile yazılmıştır!.. Şiirimize özgürlük bayrağı açanlardan Garipçiler (Orhan Veli, Oktay Rifat, Melih Cevdet) bile, hece sıkıdüzeninden çıkamadan görünmüşlerdir önce!... Ancak, 1937 ortalarından sonra serbest şiire geçmiştir Varlık.

On üç yıla varan bu döneminde, bir de **yıllık edebiyat değerlendirmesi** vardır! (Acaba bizde ilk yıllık değerlendirme bu mu?) Bu değerlendirmeyi 1.2.1943 günlü sayıda Rüştü Şardağ yapmıştır, adı da "1943'e Girerken Edebiyatımız"dır.

Günümüzde tartışılan birçok konu da o dönemde Varlık'ta tartışılmıştır: Öz Türkçe, dil akademisi, liselerde edebiyat dersleri, tiyatrolarımızın yurt düzeyine dağılması, eleştiri azlığı, ün ve eleştiri, basın kurultayı, çevirilerin artırılması, şiir ölüyor mu, genç edebiyatçılarn edebiyatı ciddiye almadığı, okumak ve okutmak sorunu, sanatta ideoloji, divan edebiyatı, ulusal edebiyat, sanat ve sanatçıların korunması gibi.. Özellikle Yaşar Nabi, bu gibi konuları "Edebiyatımızın Bugünkü Meseleleri" dizisi içinde sürekli yazmış, sonra bunlardan aynı adla bir de kitap (1937) oluşturmuştur.

Böylece, Varlık'ın bu ilk yılları, yarım yüzyıl sonra bile birçok aynı sorunu tartışıp duran bugünün yeni edebiyatçısı için, okul gibidir.

1933-1945 dönemi Varlık'ları bugün sayfa sayfa okunurken, bugün ulaştığımız kültür, sanat, edebiyat dünyamızın nasıl adım adım güçlükle kurulduğu, **Türk insanının Atatürk devrimleriyle nasıl yeniden yaratılmaya çalışıldığı,** coşkuyla görülecektir.

Varlık'ın bu yıllarının öyküsü, Osmanlı kültürünün bırakılmayaçalışılıp**Atatürkçü kültürünün yaratılması** çabalarınında öyküsüdür. Varlık, bu döneminde, en çok böyle özetlenebilir. Yakın geçmişini fazla bilmeyen bugünkü Cumhuriyet kuşağı; eski Varlık'ları gözden geçirirken, temellendiğini, yenilendiğini görecektir.

CEVDET KUDRET SOLOK (1907): Varlık'ta; kısa deneme, oyun ve şiirleriyle ilk sayılardan başlayarak sürekli yazdı.

Nisan 1983

Sezer Tansuğ'a bir "Serzeniş"

FAHİR AKSOY

Sezer Tansuğ'un 24 haziran 1983 tarihli Somut dergisinde "Sanatta Batı Öykünmeciliği ve Üç Yazarla Tartışma" adlı kitabımla ilgili bir eleştirisi yayınlandı.

Sezer'in yergileri, övgüleri içeren eleştirilerini, değer-yargılarını saygı ve teşekkürle karşılarım ama kitabın küçük bir ayrıntısı üzerinde önemle durmasını doğrusu biraz yadırgadım. Ve de vardığı "hükmün" gerçeğe uygun düşmemesi sonucu yanlış bir anlayışa neden olması olasılığını ortadan kaldırmak için bu açıklamayı yapmak zorunda kaldım.

Tansuğ kardeşimiz"orkestra kemancısı Hazar beyle(ki Hazar Alapınar konservatuvarda öğretmen olup orkestra ile bir ilişkisi yoktur) eşi Serpil hanıma" resim sanatımızda özel bir yer verme çabamdan sözederken sıkıldığını söylüyor. Önce her iki sanatçıya da özel bir yer vermediğimi söylemeliyim; böyle bir şey yok. Aksine bizim İzmir'de oluşturduğumuz ve Ege il ve ilçelerine sanatsal etkinlikleri götürme programını birlikte uyguladığımız grupta yeralantüm sanatçılardan (özellikle yerel kaynaklardan özümlemelerle yeni bir sanatın çekirdeğini oluşturmağa çalışanlardan) söz ederken" **yeni olmalarına karşın yarınlar için umut verenler**" diye nitelemiştim onları.. Üstelik bu grup içinde onlarla birlikte, onlardan sonra çalışmaya başlıyan başkaca kişiler de var; onlar da resimlerini çeşitli sergilerde teşhir ettiler; kitapta onların da isimleri var. İster istemez insanın aklına "neden acaba analitik yöntemlerle yapıtları ele almak dururken **kişilerin sıfatları, özel ilişkileri** yargılanır" sorusu geliyor.

Her davranışım gibi bu davranışımın da hesabını vermek isterim. Amatör olan bu sanatçıların izlediğim çalışmalarının üzerimde bıraktığı etkiler sonucu, **özendirme, yüreklendirme** amacı doğrultusunda ortaya onlardan yana bir tavır koymuşsam, ilerisi için onlardan yana umutluysam, bu niçin yergiye gerekli görülsün? Ben olsaydım tersini yapardım. Bu amatörlerin ülke yararına yaşama katkıda bulunma atılımlarını, eksiklerini, fazlalıklarını bir yana bırakarak övgüyle anar, sanatsal çalışmaları üzerinde kesin değer-yargısına varmak için biraz "oluşmalarını" beklerdim.

Kaldı ki, sevgili dost Sezer Tansuğ'un resimlerini görmediği bu sanatçıları bir kalemde karalamış olmasından, 1984'te istanbul'da açılacak karma sergiyi gördükten sonra pişmanlık duyacağına ve "sanısını" değiştireceğine, sıkıntısının da anında yokolacağına inanıyorum. Bu inancımın onun kişiliğinin dayandığı "tarafsızlık, nesnellik, erdeml.." gibi kavramlara bağlılığından ve deontolojik namus ölçüsünün varlığından kaynaklanmakta olduğunu da belirtmeliyim.

KÜLTÜR

Aydın sadizmi üzerine

—4—

ALEV ALATLI

*Örneğin gerçekte yönettiği Gırgır'da sergilenenlerden çok daha iyi bir karikatürcü olan Oğuz Aral dergisinde sık sık kendi savunusunu yapmaktadır: 'Gırgır'dan önce gördüğümüz okurlar okuyup geçen, ses vermez, kurşun işlemez gibi duran bir kitleydi. Mutlaka gülerlerdi ama, sulu herif denmesin diye, herhalde tenhalarda sessiz sedasız gülerlerdi... Bugün Gırgır'*ı çıkaran hatta yöneten kırka yakın yazar çizerin (benim dışımda) hepsi... Ama hepsi *Gırgır okurları arasından gelmiştir... Bu nasıl bir bereketli topraktır, nasıl bir birikimdir? Köydeki delikanlıdan kentli ilkokul öğrencisine kadar onbinlerce kişi niye karikatür çiziyor?... Sakın evrensellik diye yırtındıkları böyle kitleleşmeyle başlamasın?" (Gırgır, Sayı 544, 6 Şubat 1983). Katılmıyoruz. Aral'ın sözünü ettiği evrensellik gerçekten böyle başlıyorsa, fotoromanlar ve arabesk şarkılar yönünden de fena halde evrenselleşmiş olmamız gerekir." (8)*

Önce Aral'ın iddiasını inceleyelim:

ÖNERMELER:

— *Gırgır'dan önce gördüğümüz okurlar okuyup geçen, ses vermez, kurşun işlemez gibi görünen bir kitleydi.*

— *Mutlaka gülerdi ama sulu herif denmesin diye herhalde tenhalarda sessiz sedasız gülerlerdi.*

— *Bugün Gırgır'*ı çıkaran hatta yöneten yazar çizerlerin hepsi *Gırgır okurlarının arasından gelmişlerdir.*

— *Bunca kişinin karikatür çizmesi kitleleşmektir.*

VARGI:

Bu kitleleşme 'evrenselliğin' başlangıcı olabilir mi?

İddianın tanımı: Aral'ın iddiası tümevarımsal bir iddiadır; vargının, önermelerin doğrultusunda "olası" olduğunu savunur. Didaktif iddialardaki gibi kesin karara varmaz, sonucu bir hipotezdir. Önermeleri yadsınmadığı sürece, bu iddia mantıksal olarak "kusursuzdur." Şimdi yazarınkine bakalım:

ÖNERMELER:

— *Aral evrenselliğin başladığını söylüyor.*

— *Fotoromanlar ve arabesk şarkılar çok yaygın.*

VARGI:

Fotoromanların ve arabesk şarkıların yayın olması demek "evrenselleşmiş" olmak değildir.

*İddianın tanımı: Birinci önerme yanlış: Aral evrenselliğin başladığını söylemiyor, kitleleşme hareketinin 'evrenselliğin' başlangıcı olabileceği hipotezini ileri sürüyor. Tümevarımsal iddiaların aksi ileri sürülmek istendiğinde, ya önermelerin (örneğin, Gırgır'*ı çıkaranların *Gırgır okurları arasından gelmediği gibi) yanlış olduğu ya da bu önermelerden yapılan çıkarsamanın "olası" olmadığının kanıtları ileri sürülür. Ancak, iddia'yı, mantık dilinde "kalp" (counterfeit) yapan (non sequitur safsatanın bir türü) birinci ve ikinci önermeler bağlantısızdır. Kalp iddiaların özelliği vargıyı kanıtlamak için bir tür psikolojiden yararlanmaya kalkışmalarıdır. Yazarın burada yararlanmaya çalıştığı, okur kit-*

VARGI:

Kaplan'ın eseri "ilmi" değildir.

İddia'nın tanımı: *Birinci ve ikinci önermeler bağlantısızdır ve bu önermelerden Kaplan'ın eserinin "ilmi" olmadığı sonucuna varılamaz. Non sequitur, geçersizlik safsatası.*

YAZI; "Gramsci'nin 'organik aydınlar' dediği yeni bir toplumsal katmanın yetiştiğine tanıklık etmekteyiz: Çeşitli şirketlerin ve bankaların üst düzey yöneticileri (gazetelerde bunlarla konuşma modası var), belirli "mevki"lere ulaşmış bürokratlar, 'holding profesörleri olarak adlandırılan kimi öğretim üyeleri- herhangi bir sanat dalında adını duyurmuş da olsa- reklam kuruluşlarında çeşitli üst düzey görevleri yüklenmiş kimseler vb. İlkokulu bitiren öğrencilerin yabancı dil öğreten okullara girmesini sağlamaya yönelik, on binlerce ailenin de katıldığı sınav yarışının geleceğin organik aydınını yetiştirme özlem ve özentisinden kaynaklandığını görmüyor muyuz? Bu genel çerçeveden bakıldığında, Türkiye'de iki tür aydın var: Geleneksel aydınlar var ki kültüralanında üretilen ya da aktarılan pek çok şey bunların emeklerinin ürünü. Ve artık organik aydınlar var ki- ister iyi niyetli olsunlar ister kötü niyetli- kültürel gelişimi tersine yönlendirmekte ya da statu quo'yu sürdürmekte usta kimseler. Evet, Türkiye'de aydınlar var..."(10)

ÖNERMELER:

— *Gramsci'nin 'organik aydınlar' diye tanımladığı bir katman var.*

— *Bu katmanın şirket ve banka üst düzey yöneticiler vb........'den oluştuğunu görüyoruz.*

— *Gazetelerde bunlarla konuşma modası var.*

— *Bunların arasında bir sanat dalında adını duyurmuş olanlar da var.*

— *Yabancı dil öğreten okulların sınav yarışına onbinlerce aile katılıyor.*

VARGI:

Yabancı dil öğreten okuların sınav yarışına onbinlerce ailenin katılması, organik aydını yetiştirme özlem ve özentisinden kaynaklanmaktadır. (Yazar, bu vargıyı, olumlu yanıt içeren soru biçiminde sunmaktadır).

İddianın tanımı: "Konu dışı" *(fallacy of irrelevance) safsataların,* **"ikinci derece ya da tali"** *(circumstantial) dediğimiz türü. Yabancı dil öğreten okullar üst düzey yöneticilerinin yetişmesinde bir unsur olabilirler ama, bu bağlantıdan yukarda öne sürülen vargı'ya varılamaz.*

ÖNERMELER:

— *Organik aydınlar kültürel gelişimi tersine yönlendirmek ya da statu quo'yu sürdürmekte usta kimselerdir.*

— *Onbinlerce aile kültürel gelişimi tersine yönlendirmek ya da statu quo'yu sürdürmek istemektedirler.*

— *Yabancı dilde öğretim yapan okullar kültürel gelişimi tersine yönlendirmekte ya da statu quo'yu sürdürmekte usta kimseler yetiştirirler.*

— *Yabancı dil öğreten okullardan mezun olanlar şirket ve bankaların üst düzey yöneticileri, belirli "mevkilere" ulaşmış bürokratlar, 'holding profesörleri' vb...olurlar.*

— *Gazetelere çıkarlar.*

— *Bazıları adlarını sanat dalında duyurur.*

VARGI:

Onbinlerce ailenin çocuklarını yabancı dil öğreten okulların sınavına sokma nedeni budur.

İddia bu şekliyle mantıksal olarak **"kusursuzdur."** *Ancak, yazarın önermelerini yeniden düzenlemesi gerekir.*

YAZI: "Neresinden başlasam bilemiyorum... Yazarın üslubuna konu ile yakından uzaktan ilgisine bakmadan söylediklerine şöyle bir bakıyoruz, görüyoruz ki, o kitap boyunca hemen hepimizi hiçe sayıp, biz okuyuculara kurum satarak, bilgiçlik edip sağa sola çatarak ve bu yanlışlar bataklığında çok daha derinlere saplanıp batarak yol almaktadır. Biz bir kıyıdan susmuş bakıyoruz, arkasından gitmeye yürek koymadı ki bizde. Bu yüzden şuracıkta birbirimizle fısıldaşıyoruz, içinden çıkamadığımız yanlışlar üzerinde. Bir eski deyim kullanayım: bu kitap ismiyle müsemma değil.

İlkin göze çarpan şudur: Kitapta sıralanan şair sultanlar hakkında verilen bilgiler harcı alem bile değil... alınan parçalar körlemeden kitaba doldurulmuş bir yığma. Değerlerini, niçin alındıklarını kestiremiyoruz. Ama, yazar kaynakçasında tarihler, ansiklopediler, sözcükler, şair tezikereleri, mecmualar, divanlar, kitaplıklar gibi başlıklar altında bir yığın gösteriyor. Bunlardan nerelerde, kimler için, ne için, ne yolda yararlanmış yazar? Hiç birinin adı geçmiyor.... Soruyoruz, yazar bunları okumuş mu? Daha açıkcası okuyabilir mi? Yararlanmış mı? Okuyup anlayabilseydi, kitabında onun boyunu aşan yanlışlar hiç olmazsa binde bir azalacaktı..."

Önermeler:

— *Yazar kitabında boyunu aşan yanlışlar yapmış.*

— *Kaynakçasında bir yığın gösteriyor.*

— *Yazar kaynakçasında gösterdiği yığınlardan yararlanamaz.*

VARGI:

Yararlanabilseydi yanlışları binde bir azalacaktı.

İddia'nın tanımı:? *Vargı, hemen "neden binde iki değil de binde bir?" gibi bir soruyu davet ediyor. Önermelerin vargıdan daha inanılır olması durumunda, iddia,* **petitio principlii** *safsatadır.*

ÖNERMELER:

- *Biz kıyıdan susmuş bakıyoruz (yazar bizi hiçe saydığı, kurum sattığı vb.'inden dolayı)*
- *Arkasından gitmeye yürek koymadı.*

Vargı:

Bu yüzden şuracıkta birbirimizle fısıldaşıyoruz, içinden çıkamadığımız yanlışlar üzerine.

İddia'nın tanımı: *Non-sequitur safsatanın bir türü. Vargıdaki* **"fısıldaşmak"** *sözcüğü, önermedeki* **"susmuş"** *sözcüğünü çağrıştıracak biçimde ve fakat* **"yazmak"** *yerine kullanılmış. Yazar* **"yazmak"** *sözcüğünü kullansaydı, o zaman vargısının önermelerine ters düştüğü rahatça görülecekti.*

YAZI: "Sözü Çolak'ın yeni şiir kitabı **"Aşkolsun"** *a gitmek istiyorum. Bu kitap, bu şiirler, yukardaki satırlarla birkaç yıllık yaşam öyküsünü özetlediğimiz ozanın hayatımıza sunduğu bildirilerdir. "Gereği hayatınıza arz olunur.".... Umutla kurduğu yuvasını dağıtmış, adına şiir dediği kızından ayrılmış gencecik kardeşini ölüme vermiş... Bir roman özeti gibi. Kısacası hayatın acıları Çolak'ın şiirlerine olgun bir kimlik kazandırmış... Bütün doğallığına karşın "melali anlamayan" bir kuşağın adamı olduğu gözlemleniyordu önceki yazdıklarında oysa. Melali anlamak için, bedelini hayatımızla ödememiz mi gerekiyordu? Ne acı!?"*

ÖNERMELER:

- *Çolak boşanmış, mahkeme kızının velayetini eşine vermiş, kardeşini kaybetmiş.*
- *Çolak çok mutsuz birkaç yıl geçirmiş.*
- *Hayatın acıları şiirlerine olgun bir hava kazandırmış.*
- *Oysa eskiden şiirlerinde melali anlamayan bir adam olduğu gözleniyormuş.*

VARGI:

Melali anlamak için bedeli hayatımızla ödememiz gerekmez. (Yazar "Melali anlamak için bedelini hayatımızla ödememiz mi gerekiyordu? Ne acı!"sorusu ve ünlemesi ile bu vargıyı getiriyor.)

İddianın tanımı: "konu dışı" *(fallacy of irrelevance) safsataların "Ad miserandum" (acıma duygularına hitap) türü. Çolak'ın yaşamına ait verilerden oluşan önermelerden böyle bir çıkarsama yapılamaz.*

DİPNOTLAR:

1. *The Anatomy of Human Dostructiveness; Erich Fromm, Frawsett Crest Publications, Conn. USA. 1975, s. 323.*
2. *"Atipik İki Türk Filmi: 'Kırık Bir Aşk Hikayesi' ve "Mine', Gülşen Karakadıoğlu, Somut, 15 temmuz 1983.*
3. *Aynı yazı.*
4. *"Yapısalcı Yöntem ve Aruz", Fethi Naci, Gösteri, Kasım 1982.*
5. *"Yalın Olmak Bıçak Sırtı gibi bir Yoldur", Ali Püsküllüoğlu, Gösteri Kasım 1982.*
6. *"Ayırı Dosyası", Füsun Akatlı Gösteri, Ocak 1983.*
7. *"Gülmecenin Tartışılabilir Etkinliği", Tan Oral, Varlık, Haziran 1983.*
8. *Aynı yazı, Sulhi Dölek.*
9. *"Bilimsel Yöntem Sorunu ve Abdülhak Hamit", Sabit Kemal Bayıldıran, Varlık, Haziran 1983.*
10. *"Düşünce", Alpay Kabacalı, Varlık, Haziran 1983.*
11. *"İsmiyle Müsemma Değil", Orhan Şaik Gökyay Gösteri Nisan 1983.*
12. *"Bedeli Ödenmiş Şiirler", Necati Güngör, Gösteri, Nisan 1983.*

TELEVİZYON

TRT'nin "tarih" dediği...

HALİL BERKTAY

Ülkemizde, öyle Anadolu'nun ücra köşelerinde filân da değil, doğrudan doğruya büyük şehir aydınları arasında, genel tarih kültürü ne düzeyde dersiniz? Herhalde bunu değerlendirmenin en basit yollarından biri, televizyonun "tarih" diye sunduğu şeylere ve aldığı-veya almadığı- reaksiyonlara bakmak olmalı.

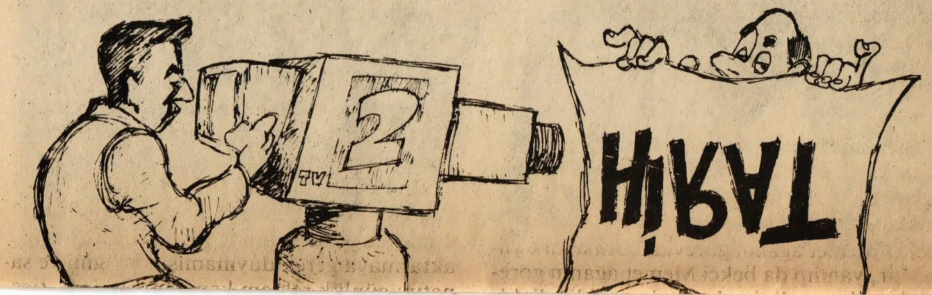
★ ★ ★

İlk olarak, geçtiğimiz 19 Mayıs'ta gösterilen "Atatürk" filmini izlerken tuttuğum notlardan, birbiriyle bağlantılı iki cümlecik alıyorum: **"Mustafa Kemal'in pek de inanmadan katıldığı Jön Türkler"**, Enver Paşa ve arkadaşlarının önderliğinde, **"bir rastlantı sonucu Abdülhamit'e karşı bir devrim yaptılar."** söz konusu eseri "genel bir başarı" sayan ve "bir 'uzmanlar kurulu' tarafından hazırlandığı belirtilen senaryo"yu imâ yollu öven sinema eleştirmenlerimizin hiç değinmediği kısa ifadelerin ardında, kanımca yakın tarihimize ilişkin bazı çok önemli örtük önermeler yatıyor: (1) Atatürk, toplum-dışı ve tarih-üstü bir mucizeydi. O, 1918'den 1938'e kadarki büyük eylemlerini daha öğrencilik yıllarında kafasında eksiksiz olarak programlamıştı ve hayatının her ânında, bizzat kendisinin tasarlayıp başlattıkları dışında kalan her faaliyetin nerede tökezleyeceğini, ittifak yaptığı her kuvvetin hangi zaafları nedeniyle soluğunun ne zaman tükeneceğini mükemmel bir şekilde öngörmek yeteneğine sahipti. (2) Özellikle İttihat ve Terakki, başından beri gericiydi ve / veya Mustafa Kemal, İT'nin bu nitelik ya da akibetini daha 1908-öncesinde saptamıştı; başka bir deyişle, "tavan" ile "taban", İstanbul ile Anadolu, II. Meşrutiyetin yeni zenginleri ile taşra eşraf ve burjuvazisi, eski İttihatçılar ile sonraki Müdafaa-i Hukukçuların habercileri arasında, bizim ancak 1910'larda başgösterdiğini sandığımız iki-çizgi mücadelesi, aslında hep mevcuttu ve Atatürk daima (kendi varlığıyla belirlenen) doğru safta yer almış, 1920'lerdeki konumunu 1905 dolaylarında otomatikman bulmuştu. (3) II. Meşrutiyetin ilânı, dar bir çevrenin konspirasyonundan ibaretti ve hiçbir sınıfsal-toplumsal dinamiğe dayanmadığı halde, her nasılsa başarıya ulaştı. Esasen Mustafa Kemal'in birdenbire önderliği ele almasına kadar, Osmanlı İmparatorluğunda hiçbir ciddî ilerici hareket de yoktu; Millî Kurtuluş Savaşından ve Cumhuriyetten geçerek genç Türkiye'yi, tamamen ve sadece O'nun doğal dehası yaratmıştır. Kısacası, tarihi üstün bireyler yapar... Bir adım ötesini biz tahmin edelim: Özel olarak Türklerin tarihini ve hele son 150 yıldaki gecikmiş modernleşme sürecimizin tüm halkalarını halk değil devlet, aşağıdakiler değil yukarıdakiler, yalnızca tepeden inme bir biçimde, reformları kitlelere zorla dayatarak kurar.

> Metin Erksan'ın, senaryosu üzerinde altı ay çalışmış olmakla övündüğü bu dizi, bırakalım taşıdığı tarih yorumunun doğruluğu veya yanlışlığını, tarihin olguları açısından dahi inanılmaz bir cehaleti ve hafifliği yansıtmaktaydı.

nedik arasında şiddetli bir rekabet vardı. Oyle ki, Andrea Doria'nın Venediğe beslediği nefret yüzünden, büyük kısmını Venedik gemilerinin meydana getirdiği Haçlı donanmasını Preveze'de Türklere kasten yenik düşürdüğü, amiral daha hayattayken çağdaşlarınca ileri sürülmüştür.

(2) Gene aynı iki bölümde, Barbaros'un Müttefik filosunda "uzun, ince gemileriyle Kuzey'in Vahşi Vikingleri"nin ve "âdem ejderhası Felemenkliler"'in de varlığından dem vurduğuna, hayretle tanık olmuştuk. Gerçekte ise Haçlı donanması, kalabalık Venedik ve İspanya müfrezelerinin yanısıra, sadece Cenova, Portekiz, Malta, Floransa ve Papalığın daha küçük katkılarını içeriyordu. Haydi diyelim ki şu "Felemenkliler" yakıştırması, gerçek dışıdır ama XVI. yüzyıl için imkânsız değildir; ya "Vikingler"e ne demeli? 1538'de Vikingler, Akdeniz'e veya dünyanın başka herhangi bir köşesine, uzun, ince gemilerine değil, ancak bir zaman makinesine binerek gidebilirlerdi. Çünkü Cermenlerin bu İskandinavya kolunun Kahramanlık Çağı (yağmacı "askerî demokrasi" aşaması) IX.-XI. yüzyıllarda sona ermiş; Kuzey adamları gerek anavatanlarında ve gerekse zaptederek yerleştikleri ülkelerde en geç bu tarihlerde kâhsenyör, kâh serf olarak feodal ilişkilerin içine

SİNEMA

İstanbul Festivali'nde gösterime alınan film: "AT"

lesinin "fotoromanlara ve arabeske" karşı, varsaydığı, tepkisidir.

YAZI: "Fikret'in annesi Hatice Refia Hanım, annesi ve babası ihtida etmiş Sakızlı Rum ailesinden gelir... Hatice Refia Hanım, dayısı Nuri bey ve kızı ile beraber hacca gitmiş, orada koleradan vefat etmiştir. Fikret'in anneannesinin ve anne babasının mühtedi olması, annesinin aşırı dindarlığı, şairin hayatının ilk yarısında çok, sonra dinsiz oluşu, oğlu Haluk'un din değiştirerek Hıristiyanlığa dönüşü, psikolojik bakımdan dikkate değer vakalardır... Biz Fikret'te gördüğümüz ruhi trajedinin kısmen anne tarafından geldiği fikrine temayül etmek istiyoruz."

Yukardaki satırlar Prof. Mehmet Kaplan'ın, doçentlik tezinin bir takım değişiklerle yeniden yapılan basımından alındı. Bu "ilmi" denilen eserde, Fikret'in ateist oluşunu annesinin dönme (mühtedi) bir aileden gelişine bağlayan prof.'un düşüncesini desteklemek için, Orhan Bey'den bu yana dönme kadınlardan doğan Osmanlı padişahlarından "kısmen" de olsa örnekler vermesini bekliyor insan! Dinsiz (deist) Yahya Kemal'in annesi dönme bir aileden gelmiyor benim bildiğim. Bu yöntemle nasıl açıklayacağız Yahya Kemal olgusunu? Bilimsel yöntem kullanmadığı içindir ki, Prof. Kaplan'ın böyle yorumlar yapması doğaldır. Çünkü eklektik bir yöntem ve dünya görüşü ile ele alınan konuda sağlıklı bir sonuca ulaşmak olası değildir... Asım Bezirci'nin Abdülhak Hamit adlı araştırma/ eleştirmesi, onun öteki eserleri gibi, bilimsel yöntemin sağlıklı olarak kullanışının güzel bir örneğidir..."(9)

ÖNERMELER:
— Prof. Mehmet Kaplan Tevfik Fikret'in ateist oluşunu annesinin dönme bir aileden geldiğine bağlıyor.
— Yahya Kemal de dinsiz (deist) dir ama ailesi dönme değildir.

VARGI:
Bu yöntemle Yahya Kemal olgusunu açıklayamayız. (Yazarın "Bu yöntemle nasıl açıklıyacağız Yahya Kemal olgusunu?" sorusu "Açıklayamayız" yanıtını içermektedir

İddianın tanımı: *İddia hemen her mantık kuralını ihlal ediyor; birinci önermedeki* 'ateist' *ile ikinci önermedeki* 'deist' *sözcükleri eş anlamda kullanılmış; bu haliyle iddia* 'kalp' *olmaktan kurtulamaz, çünkü üstelik önermeler bağlantısızdır. Dahası, birinci önerme yanlıştır, aşağıdaki dökümde görüleceği üzere, yazarın ele aldığı bölümde Kaplan'ın, Fikret'in ateist oluşunu annesinin dönme olduğuna bağladığının kanıtı yoktur. Daha dahası, vargıda sözü edilen* 'yöntem' *hakkında* 'önermelerde' *hiçbir açıklama yoktur.*

Kaplan'ın iddiasına bakalım, sonra tekrar yazara dönelim:
ÖNERMELER:
— Fikret'in anneannesi ve anne babası mühtediydiler.
—Annesi aşırı dindardı.
— Şair hayatının ilk yarısında dindar, sonra dinsizdi.
— Oğlu Haluk Hıristiyan oldu.
— Bunlar psikolojik bakımdan dikkate değer olaylardır.
— Fikret'in ruhi trajedisi vardı.
VARGI:
Bu trajedinin kısmen anne tarafından geldiği fikrine temayül etmek istiyoruz.
İddia, önermelerin yanlış olduğu kanıtlanmadığı sürece geçerli, ve mantıksal olarak kusursuzur. Yazara dönelim.
ÖNERMELER:
— Kaplan'ın, Fikret'in ateist oluşunu, annesinin "dönme" oluşuna bağladığı eserine "ilmi" deniyor.
— Kaplan Orhan Bey'den bu yana dönme kadınlardan olan Osmanlı padişahlarından kısmen de olsa, örnekler vermiyor.

MEMET SALTOĞLU

Toplumumuzdaki tipik binlerce babaya koşut olarak yavrusunu-biricik oğlunu- "biz okuyamadık, bari o okuyup adam olsun" diyerek okutmak ereğindeki baba Hüseyin'in, İstanbul'da, binbir güçlükle sahip olduğu iş olanağı (el arabası) da bir süre sonra aniden zabıta'ca elinden koparılıp alınıvermiştir. Ne yapacaktır şimdi baba (G. Erkal), ya da ne yapmalıdır?: Süleymaniye'de aynı handa kaldığı bir "ölü satıcısı" aracılığıyla oğlunu varsıl ve çocuksuz bir ailenin yanına okutmak üzere "evlatlık" verme girişiminde bulunur, ama "buz gibi soğuk ve ölü suratlı " bir çift olan yatalak adamla karısının "oğlun için kaç para istiyorsun" sorusu onu dehşete düşürür. O, oğlunu (Ferhat'ını) "okusun, rahat yaşasın" diye -yüreği yanmasına karşın- o eve vermeyi kabullenmiştir, yoksa "diri diri bir mezarlık sahibine satmayı , kurban vermeyi" değil... tutar oğlunu elinden, zengin evinden kaçar... İşsizdir, umutları giderek körelmektedir ve de umarsızlığı katmerleşmiştir artık.. İşte o sıralarda bu cahil köylü, maddesel -tinsel bunaltılar içinde kıvranan tek kişinin salt kendisi olmadığının, esasen içinde yaşadığı bu toplumun -azınlıktaki bazı tuzu kuruların dışında- hemen hemen tümüyle acılı, çaresiz, sorunlu bireylerden oluşan "kara bir ezik yumak" olduğunun dehşetle ayrımına varmaya başlar...

Ve işte o zaman, yönetmen Ali Özgentürk'ün ustaca "öznel kamera" yöntemi'ne başvurmasıyla, biz de baba Hüseyin'in gözünden içinde yaşamakta olduğumuz toplumu kara bir tablo halinde izlerken baba'yla özdeşleşiyor, olgu ve olayların burukluğunu yer yer destansı boyutlara oluşan doruk düzeydeki güçlü anlatımla ta yüreğimizde duyuyoruz. Öyle ki, olayların gelişmesini işsiz ve çaresiz babanın gözünden **"öznel yöntemle"** izlediğimiz içindir ki, filmdeki karamsar, acılı ve karanlık atmosferli görüntüleri doğal karşılayıp rahatlıkla kabullenebiliyoruz. Söz konusu bu durumda, karamsarlığa-umutsuzluğa yönelik bakışı için yönetmene -final için değilse bile- genelde belli bir haklılık kazandırıyor.

Öykümüzün kahramanı baba, "olağanüstü bir oğul sevgisiyle "gitgide bilinçaltında daha bir belirginleşmeye başlayan kararlılıkla kendini -ve köyde bıraktığı karısını, ana'yı- gözden çıkarmaya başlamıştır artık... kulaklarında sürekli, daha önce görüşmüş bulunduğu, "devlet parasız yatılı okulu" görevlisi -özünde kendisi sıradan bir küçükburjuva olan -memurun aşağılayıcı tavırlı sözleri yankılanmaktadır salt.. "oğlunun okulumuz imtihanına girebilmesi için babasının ölmüş olması şarttır".. Baba Hüseyin, kendisi ölürse "motor gibi kafalı" Ferhat'ının (H. Yeşilyurt) sınavı kazanacağından emindir... ve de kararını -gerçeküstü bir özveriyle vermiştir artık: ölecektir!...

Final mi?... baba Hüseyin'in arkadaşlarınca, eline biraz para sıkıştırılıp babasının tabutuyla gerisin geri köyüne gönderilen bir oğlu, deleceği dağın yamacına bile ulaşamamış, -esasen okul da dahil tüm umutlarını simgeleyen düşsel imge "şaha kalkmış atını" somut olarak caddeye cansız yığılmış görüntüsüyle yitirmeye başlamış bulunan- bir oğul Ferhat..

Filmin değerlendirimine objektif bir yaklaşımda bulunabilmek kaygısıyla At'ı hiç değilse iki kez izlemek gereğini duymuş "bu satırların yazarı olarak", burada şunu özellikle vurgulamalıyım ki, öykümüzde "yaşanmış" dramı işlenen ezik babanın karşılaştığı acılı, karamsar olay ya da olguların bir sonucu olarak, "büyükler" için "iyimser olmayan" bir gelişme -veya final- nisbeten doğal karşılanabilir, yönetmenin buradaki üslubuna -yaşamı değerlendiriş tarzına- saygı göstermek durumundayız. Ama küçükler için, çocuklar için, Ferhat'lar için- hiç değilse finalde- çıkışı aydınlatacak bir küçük mum ışığı olsun kullanılamaz mıydı?.. Yüreğimiz-çocuklar için olsun- tümüyle umutsuz sonları kabullenemiyor..!

"At", yılın toplumsal -gerçekçi, yarı belgesel yer yer kara-destansılığın güçlü boyutlarına ulaşan, savlı: yoğun konulu anlatımla güçlüğün altından kalkılabilmenin başarıldığı, genelde öznel anlatımlı, yalın dilli bir büyük görsel yapıt niteliğindedir.

"At", toplumsal -gerçekçi, yarı belgesel film kategorisinin tipik bir örneğidir. Köylü babaoğul 'un büyük kentte bocalaması'nın anlatıldığı "yaşanmış" bir olaya dayanılarak, sosyal konular ve sorunlar öykülendirilmiştir. Bu gerçek olay, gerçek sahnelerle ve bu sahnelere ek olarak gerçeğe uygun çizgideki senaryo İstanbul gibi kalabalık, geniş, karmaşık kozmopolit bir görkemli kenti tüm yaşamıyla beyaz perdeye yansıtabilmek.. Ve bu amacın başarılıp başarılmaması bir yana, böyle bir deneme-girişim dahi kutlanmaya değer olsa gerektir. Kaldı ki, filmin "İstanbul'u yansıtabilme" savı, -salt baba'nın öznel izlenimiyle bile olsa-bizce amacına ulaşmıştır. Sözkonusu bu kent genelinde tüm toplumumuzda, özelinde İstanbul'da binlerce çelişkinin doğurduğu acılı sorunlardan oluştuğuna göre de, elbette yönetmen, "birbuçuk saatlik" filminin içine olabildiğince çok sayıda "sorun" serpiştirmeye-yerleştirmeye- çalışacaktır... Ve de sorunların fazla kökenine inemeden, yüzeysel olarak değinip geçme-sergilemetartışmaya açma yoluna gidecektir... Bunu da ancak simgelerle yapabilecektir.. Zamansal olarak ve "filmsel anlatım" açısından, simgeler kullanılmaksızın "bir koca kent yaşamını tümüyle aktarabilmek" başka türlü olanaksızdır. Nitekim, yönetmenin uyguladığı yöntem de bu olmuştur: sorunları simgesel anlatımla sergileme.. Esasen Özgentürk, filminin Ankara Sanat Evi'ndeki gösterimi sonrasındaki açıklamasında, At'ın "sorunları sergileyici" yönüne, ve yapımında anlatılanların "geniş kitlelere yaygın çapta tartışmalara yol açması" dileğini özellikle vurgulamak gereğini duymuştur. Simgelerin başarılı kullanımı zaman zaman izleyiciyi alıp, onu sarıp kucaklayarak-baba'nın sorunlarıyla bağı koparılmaksızın -acılı bir toplumun bir düş evrenindeymişcesine aktarıldığı karadestansılığın buruk- büyülü aleminde, ona içinde yaşadığı acılı, ezik toplumu olduğunca -kesinlemelere kaçmaksızın- sunabilmektedir.

Öyküde özel bir konumu bulunan ve "halk bilgesi" olarak sunulan kuşçu'dan (A. Çölok) ise ayrıca sözetmek gerekiyor. Yönetmen, bu kişiye belli bir gerçeklik ve derinlik kazandırmak kaygısıyla yer yer -doğal olarak- abuk sabuk şeyler de söyletebiliyor, ama genelinde bilge kuşçu tüm izleyiciyi düşündürücü, toplumu özeleştiriye çağırıcı sözler söylüyor. Sözgelimi kuşçunun elindeki **"terazi"** simgesiyle toplumdaki gelir dağılımı adaletsizliği, "okuyanlar hep büyük adam oldu" türünden alaycı sözleriyle -tümüyle öğrenimsiz ya da düşük öğrenimli işsizler bir yana- her yıl sayıları kat kat artan -ve bu satırların yazarının da içinde bulunduğu- binlerce "üniversite mezunu işsiz", "cennet nerede" sözleriyle "kendileri bu dünyada günü gün ederken" alınteriyle geçinmeye çalışan yoksula cennetteki rahatlığı öğütleyen asalak zengin-yanısıra hacı, hoca, softa-takımı anıştırılıyor "Birbirinizi ezmek niye, neden birlikte kurtulmuyorsunuz" sözleriyle "güçbirliği içinde birlikte kurtuluşa çağrı".vb. vurgulanıyor.

"At", doksan dakikalık gösterim süresi boyunca -tutarlı özü ve onu destekleyen sağlam biçimiyle- "bu toplumun bireyleri" olarak bizleri sürekli "düşünmeye", "özeleştiriye", "kendimizle hesaplaşmaya" çağırmaktadır. Yüreklerde buruk bir şekilde yer eden öylesine etkin bir çağrıdır ki bu, seyirci salondan çıkıp gittikten sonra bile uzun süre "halk bilgesi kuşçu'nun" "düşündürü" sözlerinin yankısını kulağında -ve de yüreğinde- duyabilmektedir:

"Ne ağasın ne paşa
Ne tüccarsın ne maşa
kimsin sen? kimsin?.."

Bugün bir yanda "resmî" ideoloji ile diğer yanda Şerif Mardin türü düz-evrimci, liberal, popülist "muhalif" ideoloji arasındaki başlıca buluşma noktasını meydana getiren sonuncu fikir dahil, yukarıda özetlediğimiz anlayışların hepsini, öncelikle Jön Türk Devrimi yalanlıyor. Avrupa emperyalizminin sömürgeleştirmek istediği Çin, İran ve Türkiye gibi büyük pre-kapitalist imparatorluklar, XX. yüzyıl başlarında kapsamlı bir demokratik çalkantı içine girdiler. Rusya'daki 1905 Devriminin de etkilediği bu genel yükselişin bizdeki tezahürünü oluşturan 1908 hareketi, burjuvademokratik devrimimizin Cumhuriyetten önceki en büyük dalgası ve hazırlayıcısıdır (öyle ki bir kısım tarihçiler, 1920-1923'te Anadolu'da inşa edilen yeni kurumlara "III. Meşrutiyet" adını veriyorlar). 1906'dan itibaren tırmanan kitle mücadelesi, Kastamonu'da, Ankara'da, Erzurum'da, Trabzon'da, Bitlis'te, Sivas'ta, Diyarbakır'da tekrar tekrar kent ayaklanmaları biçimini almış: İttihatçıların Makedonya ve İstanbul'daki faaliyetleri de bu yaygın toplumsal zemin üzerine serpilerek, halkın kendiliğinden gelme hareketinin dağınık enerjilerini -o devrin maddî-nesnel koşullarının ve bunların belirlediği ideolojik yapıların elverdiği ölçüde- toparlayıp iktidar hedefine yöneltmiştir. Mustafa Kemal Atatürk, son tahlilde bütün memleketin, fakat tabii kapitalizmin gelişme derecesine göre bazı bölgeleri daha fazla saran bu girbadın, bunalım halindeki Osmanlı-Türk toplumunun o ân için kendi önüne koyabildiği bu biricik "çözüm" denemesinin içine kaçınılmaz olarak girip, orada tecrübe edindi ve gelişti. O, II. Meşrutiyet çemberinden geçtiği içindir ki, doruktaki Enver Paşa tarafından kenara itilip ezilmek istendikçe, kişisel kaderini, artık yaşlanıp gericileşerek Alman emperyalizmiyle işbirliğine giren eski Genç Türklerin temsil ettiği İstanbul'a karşı Anadolu'da tabandan fışkıran ikinci ve daha büyük dalganın kaderiyle birleştirmek perspektifini de, bu taze hamleye monarşinin anayasallaştırılarak korunmasından daha radikal bir programla önderlik etmek kapasitesini de kazanabildi. Diğer yorum, metafizik ve idealisttir. Mopty'nin "Atatürk" filminin senaryosu, aktardığımız bölümüyle, Atatürk'ün büyüklüğüne değil; tersine, O'nu tarihin zigzaglı ilerleyişi içinde bir devrimci önder olarak pişmesi ve yetişmesi sürecinden kopararak, insanî ve tarihî kişiliğinin fakirleştirilmesine katkıda bulunuyor.

★ ★ ★

İkinci örneğimiz daha eski, ama deşeceğimiz noktaların bunu bağışlatacak derecede çarpıcı geleceğini sanıyoruz. 14, 21, 28 Ekim; 4 ve 11 Kasım 1982 günleri ekrana gelen "Preveze Öncesi"nin, bitmez tükenmez nutukları, alabildiğine yapay retoriği, sözümona gerilim hissi veren sonsuz kamera devinimleri ile nasıl bir sinematografik felaket oluşturduğuna, o haftalarda çok kişi dikkat çekti. Oysa işin bir de başka yönü vardı: Metin Erksan'ın, senaryosu üzerinde altı ay çalışmış olmakla övündüğü bu dizi, bırakalım taşıdığı tarih yorumunun doğruluğu veya yanlışlığını, tarihin olguları açısından dahi inanılmaz bir cehaleti ve hafifliği yansıtmaktaydı.

(1) Filmin 21 Ekim tarihli ikinci ve 28 Ekim'de gösterilen üçüncü bölümlerinde, Andrea Doria ısrarla Venedikliymiş gibi sunuldu; örneğin Barbaros, kendi savaş meclisinde, Doria'dan "asîl Venedikli" diye sözetti. Oysa Andrea Doria, konuyla ilgili bütün eserlerin ve tüm ansiklopedi maddelerinin daha ilk satırlarında belirttikleri gibi, Cenovalıdır; bu condottiere, uzun ömrü boyunca çeşitli Hıristiyan devletlerine paralı asker olarak hizmet etmekle birlikte, Cenova'ya bağlılığını, hattâ öncelikle Cenovalı bir devlet adamı ve mülk sahibi olma niteliğini hiç yitirmedi. Bilindiği gibi Ortaçağda ve Yeniçağın başlarında, Cenova ile Venedik girmişler ve Hıristiyanlığı kabul etmişlerdi. Nitekim X. yüzyıldan sonra Batı uygarlığı, bir Vikinglik olayı tanımaz. Aynı şekilde, Nordik "uzun, ince gemi" tipi de XIII. yüzyılda tarihe karışmıştı; Metin Erksan'ın fantastik muhayyilesinin onları İskandinav şef mezarlarından çıkartarak yeniden yüzdürebileceğini farzetsek bile, XVI. yüzyılın top kadırgaları yanında çok cılız kalacak olan, sadece kırk-elli savaşçı taşıyabilecek kapasitedeki bu irice kayıkları Barbaros'un neden önemsemesi gerektiğini bir türlü çözemiyoruz.

(3) 28 Ekim'de seyrettiğimiz üçüncü bölümde Barbaros'un yaptığı uzun konuşmadaki fikirlerden biri de, Hıristiyan donanmasındaki forsaların savaş esirlerinden ve diğer kölelerden, Osmanlı donanmasındaki forsaların ise çoğunlukla gönüllü ve ücretli Anadolu insanlarından meydana geldiğiydi. Erksan'ın Barbaros'a söylettiği sözlere göre, bu durumda Hıristiyan forsaları umutlarını Osmanlı zaferine bağlayarak isteksiz davranacaklar, dolayısıyla Müttefikkadırgaları keskin savaş manevraları yapamıyacaklardı. Oysa birincisi, rejisörün sözlüğe bakmak zahmetine katlanmaksızın kullandığı "forsa" kelimesi, esasen küreğe çakılmış savaş esiri veya köle demektir; dolayısıyla, gönüllü veya ücretli kürekçi diye birşey olabilir ama, gönüllü, ücretli forsa kavramını Türkçe kaldırmaz. Ikincisi, o dönemin deniz savaşlarında herhangi bir gemi düşmanlarına üstün gelemediği takdirde, ambardaki zincirli kürekçilerin kurtulması ihtimali hemen hiç yoktur ki, bu zavallılar ağırdan almak dürtüsünü duysunlar. Nitekim tam da bu yüzden Barbaros'un, 11 Kasım'daki son bölümde Metin Erksan'ın ona yüklediği "barış filozofu" (!) kişiliğiyle verdiği bir söylevde, "...ambarlarda korkudan delirecek gibi olan zincire vurulmuş forsaları düşünürüm... bence deniz savaşlarının asıl kurbanları onlardır..." dediğini izlemiştik.

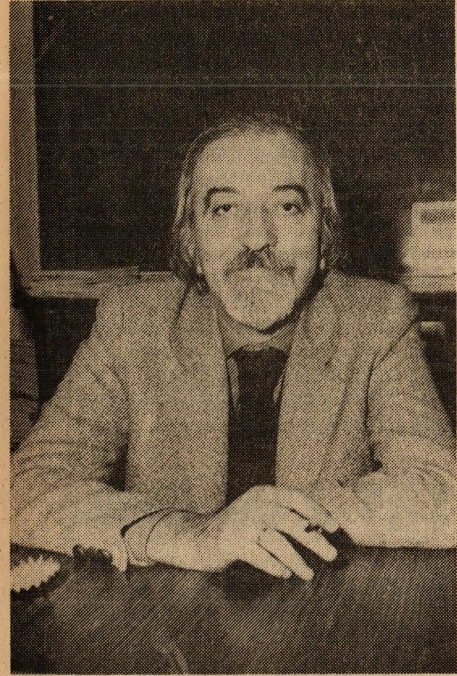
(4) Dizinin ilk üç bölümünde, gerek Andrea Doria'nın ve gerekse Barbaros'un, Batı Avrupa feodalizmi ile Osmanlı düzeninin Kemal Tahir-vâri bir karşılaştırmasına girişmeleri, bizce şaşırtıcı olmamıştı. Bilindiği gibi bu teoriye göre Osmanlı sistemi, köylüye angarya yüklemediği için "âdil"dir, "feodal değil"dir ve Ortaçağ Avrupasına kıyasla "ileri"dir. Dolayısıyla bu yargı, angaryanın (emekrantın) Batı Avrupa feodalizmi ve/ veya feodalizm için vazgeçilmez olduğunu varsayar ve nitekim, Batı Avrupa'da olup da bizde olmadığı iddia edilen "toprak köleliği"ni, özellikle angaryaya tâbiyet biçiminde tanımlar... Diyelim ki XIV.-XVI. yüzyıl Osmanlı toplumu ile IX.-X. yüzyıl Batı Avrupası açısından böyle bir karşılaştırma, belli bir gerçek payı taşır (çünkü IX. X. yüzyıllarda Batı Avrupa'da angaryaya hakikaten çokça rastlanır); ve, sırf bu yüzyılların olgularına dayalı genel bir Feodalizm modeli kurmanın doğruluğu veya yanlışlığı sorununu bir yana koyalım. Ozaman dahi, Metin Erksan'ın bu yaklaşımı XVI. yüzyılda her iki tarafa uygulamaya kalkışmasını zerrece mazur göremeyiz, çünkü o tarihte artık bütün Batı Avrupa'da para-rant hâkim rant biçimi oluyor, feodal doku her yerde çatırdıyor ve kapitalizmin şafağı söküyordu. Hele İtalya -ki Preveze'de Osmanlı devleti esas olarak İtalya ile karşı karşıyadır-, bırakalım XVI. yüzyılı, Osmanlı devletinin henüz kurulmadığı XII.-XIII. yüzyıllarda bile, angaryaya dayalı bir "toprak köleliği"nin yaygınlık alanı olarak asla gösterilemez; bütün standart Batı iktisat tarihlerinin belirttiği gibi, Roma'nın ticarî uygarlığının en az yıkıma uğradığı bu bölgede, köylüler daha o zamandan itibaren oldukça gevşek ve rahat para-rant ilişkileri içinde yaşamışlardır.

★ ★ ★

Ortaçağ veya XX. yüzyıl; olgu veya yorum: Bilimsel bir Tarih bilincinin gelişmesine atılan bu düğümler, aslında geleceği esir ediyor.

40. sanat yılında Nehar Tüblek:

"Karikatürde insanı hicvetmek istiyorum"

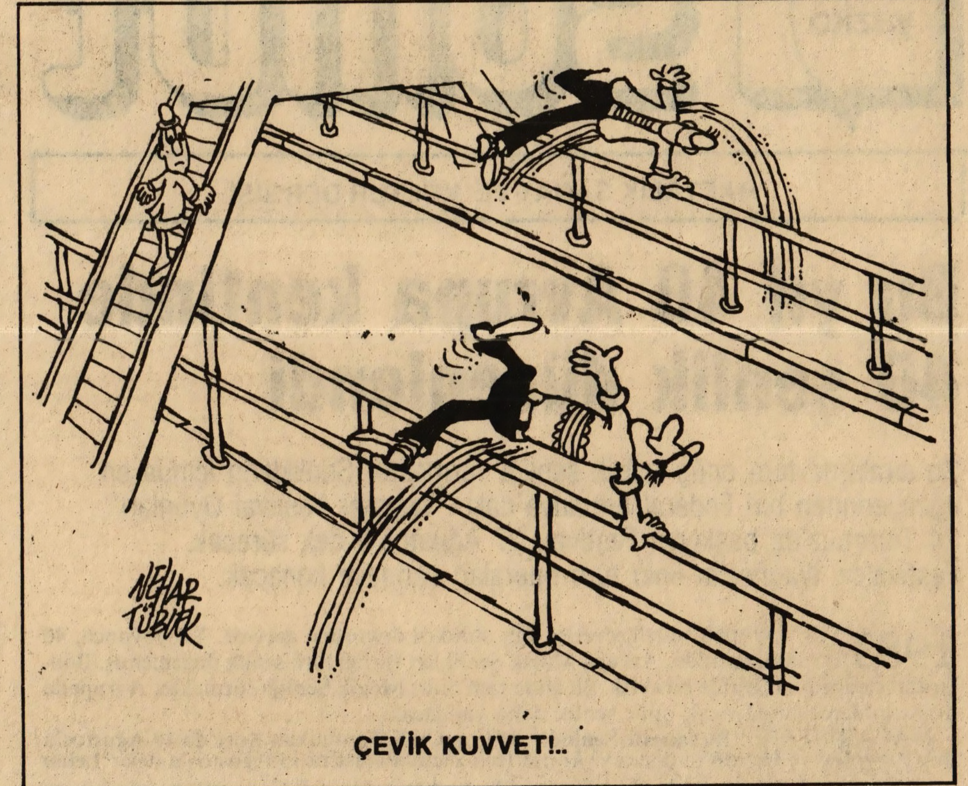

HAKAN DERMAN

Fotoğraflar: Tolan Arlıhan

Karikatürle 1938-1939 yıllarında tanıştım. O dönemin mizah dergilerini okur, ustaların karikatürlerini hayranlıkla izlerdim. Amatör karikatürcülerin karikatürleri kadar, karikatür çizebileceğimi sanarak çalışmalarıma başladım. Bu cesaretimi ancak 1943 yılında bulabildim. Çizdiğim ilk karikatürleri "Karikatür" dergisi yöneticisi Ramiz'e götürdüm. Karikatürlerime baktı baktı ve"Seni sürerler" dedi. O kadar şoke oldum ki, karikatürlerimin konusunu hatırlamıyorum. Hepsini yırttım, yaktım.. Çünkü ben bir rumeli Türküyüm. Belleğimde devamlı Sırplar bizi sürdü kanısı vardı. Buradan da sürülürsek nereye gideriz diye düşündüm bir an. Üç ay karikatür çizemedim. 1943 yılının Eylül ayında karikatürlerimi posta ile "Amcabey" dergisine gönderdim. Yayınlandı ve o günden bugüne aralıksız çiziyorum.

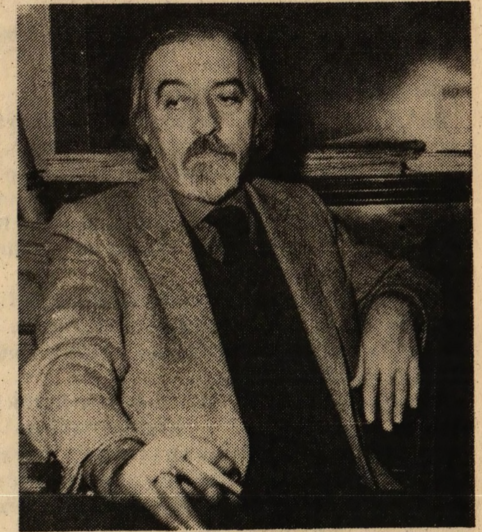
ÇEVİK KUVVET!..

KARİKATÜRDE KONULARINIZ?

Ben karikatürde insanı hicvetmek istiyorum. İnsanın toplumdaki yaşamını toplumdaki çarpıklığı ve insanın bu çarpık toplumdaki tutumunu çizgiyle ifade etmek tek amacım.

ULUSLARARASI BAŞARILARI

Nehar Tüblek, uluslararasında ülkemizi başarıyla temsil etmiş bir karikatürcümüz. Yalın çizgi anlayışı, güçlü yapıtlarıyla Türkiye karikatürünün önemli imzalarından biri sayılan Tüblek, çeşitli uluslararası ödüller kazandı: İtalya Bordighera "başarı ödülü" (1957), "gümüş hurma" (1963), "Altın Palmiye 1.lik ödülü" (1968), Tolentino'da 1.lik ödülü (1965), Marostica'da özel ödül (1971), Alla Ribalta'da "gümüş kupa" (1973), Yugoslavya Üsküp'te 1.lik ödülü (1965), Belçika'da "gümüş kupa" (1968) ve Kanada Montreal'de 4.lük ödülü (1968) kazanmıştır.

YURT İÇİNDE

Yurt içinde ise, Amcabey, Hafta, Yavrutürk, Yeni Mecmua, Karikatür, Şaka, Akbaba, 41 Buçuk dergilerinde, Son Posta, Dünya, Akşam, Yeni Gazete ve halen Hürriyet gazetesinde çalışmaktadır.

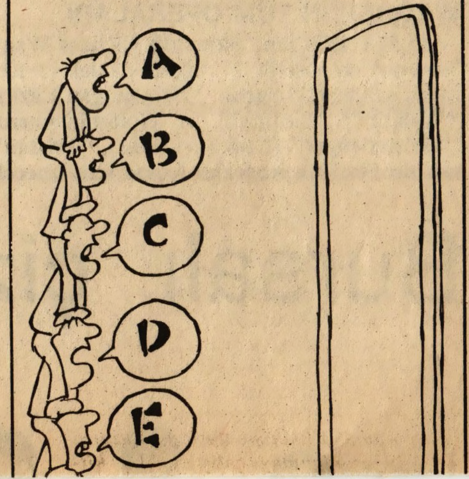
Gazeteciler Cemiyetinin düzenlemiş olduğu mizah yazısı ve karikatür dallarında pekçok ödüller kazanmıştır.

TÜRK KARİKATÜRÜNÜN DÜNYADAKİ YERİ?

Türkiye artık karikatür dünyasında önemli bir yer sağlamıştır. Ama bu başarısını dereceyle değerlendirmemek gerekir. Karikatürümüz dünyadaki başarılı yirmi ülke arasındadır. Bu başarıyı da karikatürcülerimizin kişisel çabalarına borçluyuz.

40. SANAT YILINIZDAKİ DUYGULARINIZ?

Ben 40 yıl ne çabuk geçti, önce ona sa-

Kaya Özsezgin'e yanıt:

"Bir resmin konulu ya da güncel olması onun plastik değerlere sahip olmasını engellemez"

GÜNER ENER

Milliyet Sanat Dergisi'nintemmuz sayısında benimle ilgili yazınızı görünce önce şaşırdım. Sonra şaşkınlığım kayboldu. Kişilerin bazı niteliklerini hatırlamak, yersiz bir suçlamayla karşı karşıya kalmanın etkisini sildi. -Ayrıca, son sergime uğramak zahmetine katlanmayan birinin benimle ya da yapıtımla ilgileniyor olması, her şeye karşın, olumlu sayılabilir. Amacı açısından olmasa bile, sonuç bakımından.-

Bir sanatçının çıkış noktasını, gelişimini, tüm yapıtlarını ve ülkemizde olup bitenleri izlemek, bütün boyutlarıyla inceleyip kavramak, sonra yargılamak elbette sizin değil, bekçi Memet ağanın görevidir. Ama kırk yılda bir, yanılıp da bekçi Memet ağanın göre-

yararlanırım. Söz konusu resim de sıradan ve bulanık bir gazete fotoğrafından çalışılmıştır. Aynı kadının çeşitli gazetelerde çıkan farklı fotoğraflarını da bulmuş, beni etkileyen bu yüzü değişik açılardan çizmiş ve tuale geçirmiştim. Eğer Memet ağanın işini biraz ciddiye alıp yaşadığınız ülkeye alıcı gözle baksaydınız, resimdeki kadını, onbinlerce kişinin yaptığı gibi, bir bakışta şıp diye tanırdınız.

Üçüncüsü ise: Memet ağanın titiz dikkati, belleği, iş dürüstlüğü sizde olsaydı, bir sanatçının gelişme çizgisini, yerini, kişiliğini,değerini doğru saptar, hakettiği niteliklerle tanımlayabilirdiniz. Basmakalıp yargılarla değil. Tanrının böylesine bir lütfuna uğrasaydınız, bugüne dek hiç kimseden hiçbir şey aktarmaya gerek duymamış, kişiliğini ve sa-

nu benden çok sonra gerçekleştirmiş ve sergilenmesi de yıllar sonraya bırakılmıştır. İşte olmadı, tutturamadınız. Yani bizi birbirimize düşüremediniz. Hocamın, büyük, benzersiz, koca Bedros Reis'in yadigarı Eren Eyüboğlu, size saygılarımı sunarım.

Ve gelelim son söze: yukarda kısaca değindiğim yağma konusunda gerekirse upuzun bir liste hazırlayabilirim. Belgeleriyle, tanıklarıyla. Ama şimdilik şunu anlatmakla yetineceğim: Aşık Veysel'in bir çok türküsü başkaları tarafından sahiplenilmiş, allayıp pullayarak piyasaya sürülmüş, hırsızlara para ve ün kazandırmıştır. Aşık Veysel bu duruma hiç ses çıkarmamıştır. Bu tutumuna karşı çıktığımda "Bak kızım, dedi, ben zenginim, çok var bende onların çaldığından. Yoksulun biri varsın bi iki malıma sahiplansın, ne çıkar?"

geselliği ya da güncelliği katmışsa, bu onun yapıtının plastik değerini örselememiş, tersine, çağının tanığı bir insan ve bir İspanyol olarak da onur taşıdığını göstermiş, daha da yüceltmiştir. Bugün güncelliğini yitirmiş olan bu resim özü, bildirisi ve plastik öğeleriyle sonsuza kadar kalacaktır.

Şöyle sıradan bir dergi resmi gibi yüzeysel bir anlatım, iz bırakmamak, bağımlı olduğu konunun dışında tek başına değer taşımamak ve kalıcı olmamak ise illüstratifden kastınız, bir kez daha yan bastınız demektir. Bir resim yapıldığından 12 yıl sonra hâlâ gündemde ise, anlattığı acılı, yaslı, çaresiz analar hep varolmuş ve varolacak ise, bir çok kişinin kafasında iz bırakmış ise, üstüne şiirler yazılmış ise illüstratif sözcüğünüz bir kez daha boşlukta kaldı demektir. Yarına kimin kalacağını da -çok şükür- siz değil zaman saptar

vini üstlenseydiniz, böylesine tehlikeli bir yanlışlığa düşmezdiniz. Oysa siz, Memet ağanın görevine yan çizerken, doğru dürüst tanımadığınız bir sanatçının açığını yakalamış olduğunuz sanısının sayrıl keyfiyle el oğuşturarak, bir yanılgıya mal bulmuş magribi gibi sarılmayı yeğlersiniz. Sansasyonel bir de başlık koydunuz mu, tamam! Çözümlenmemiş bir **"benzerlik"** olayı! Ortada olay molay yok önceleyin, ne denli zorlansanız da. Sizin kafanızın kargaşasının dışında. Her sağduyu ve azbuçuk resim bilgisi sahibi kişi hemen çözümleyecektir bu benzerliği.

Bu yazıya ilişik olarak diasını gönderdiğim resim, yani sizin yazınızda söz konusu ettiğiniz kadının değişik açıdan çalışılmış portresi 1971 yılı ocak ayında yapılmış ve o tarihte Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yüksek Resim Bölümünde öğrenci olduğumdan, bir ay sonra, yani 1971 şubatında konkurda jüri karşısına çıkmıştır. Yazınızda ele aldığınız beşli-düzeltirim, dörtlü değil- **"Analar"** kompozisyonu aynı yılın nisan ayında çalışılmaya başlanmış, haziran ayında ise yıl sonu konkuruna girmiştir. Sınavlar tüm Akademi Profesör, Doçent ve Asistanlarının katılmasıyla ve binlerce Akademi öğrencisinin önünde açıkoylamayla yapılmıştır. Sınavdan sonra da iki üç gün süreyle halka açık tutulmuştur sınav sergisi. Tek portre, 1971 mayısında Orhan Tayian'ın Taksim Sanat Galerisi'nde açtığı sergiye bir çeşit **"önsöz"** olarak konmuş, beşli kompozisyon ise, kendi kişisel sergimde aynı galeride, daha sonra da Ankara Devlet Sanat Galerisi'nde sergilenmiştir. Bu arada **"Haşhaşlar"**, **"Analar"**, **"Gündöndüler"** adlı yapıtlarımın, -hemen hemen aynı boyutlarda olduklarından- bir üçlü dizi olarak röprodüksiyonları basılmış, binlercesi Türkiye'nin dört bir bucağına, köy evlerine kadar dağılmıştır.

Söz konusu **"Analar"** kompozisyonu Cumhuriyet gazetesinde -19.3.1974- Sennur Sezer'in yazısında, Resim-Heykel dergisinde -Nisan 1974- Hüseyin Bilişik'in yazısında, Milliyet Sanat Dergisinde -15.3.1974 sayı: 71- Ahmet Köksal'ın yazısında, Yeni A Dergisinde —Nisan 1974— Kemal Özer'in şiirlerinin üstünde, Kadın ve Toplum Dergisinin —Şubat 1976— ön ve arka kapaklarında, çeşitli yabancı sanat dergilerinde, Paris Televizyonu programlarının birinde, yabancı dergilerdeki yazıların haberini veren birçok gazetemizde, Ankara TV programında, Demokrat gazetesinin bir hafta süreyle birinci sayfasında ve iç sayfalardaki **"Bizim Kadınlarımız"** adlı yazı dizisinin başlığında yeralmıştır. Yani yapıldığı 1971 yılından bu yana, kalabalıkların karşısına sık sık çıkmış, atölyelerin karanlık tozları arasında boğulup kalmak yerine, gün ışığında alnı açık boy atmayı seçmiştir. Kalabalıklar tarafından tanınmış sevilmiş ve benimsenmiştir.

İkincisi şu: Memet ağanın görevine biraz heves duysaydınız, benim her tanıtıcı yazıda, söyleşide şunları söylediğimi hatırlardınız: "Resimlerimdeki kişilerin hepsinin kimlik kartı vardır, uydurma değildir. Ya tanıdığımdır, ya gazetelerin haber sütunlarından kesip bağrıma bastığımdır." Bu iki tümce benimle ilgili birçok yazıda yeralmıştır. Şurasını vurgulamalıyım: herhangi bir sanat niteliği ve imza taşıyan fotoğrafdan değil, haber sütunlarındaki sıradan fotoğraflardan

hatırı sayılır reklam kampanyalarının, ticaretin ve yutturmacaların dışında tutmuş birinin, kendini yalnızca sanatına ve ülkesine karşı sorumlu duyacağını, tek hesap merciinin de kendi vicdanı ve onuru olacağını kestirebilirdiniz. Duyduğu sorumluluk her çeşit dürüstlük dışı davranışı engellemektedir, bilesiniz. Kolaylık, ucuzluk, gözboyamacılık gibi kavramlar da sözlüğünde yeralmamıştır. Amacı, şakşakçıların, çığırtkanların

Güner Ener (1971) Analar-70 × 130 cm.

refakatinde pazarlamayı sağlamak değildir çünkü. yönelttiğiniz suçlamanın tam tersine, ölüp gittiğinde bile hepsini tuvallere aktarma fırsatını bulamayacağından emin olduğu imge ve düşünce bereketi başkaları tarafından yağmalanmıştır ve yağmalanacaktır da. Siz ve Vakko Sanat Galerisi'nin **"titiz"** yönetmeni Selda Kutluçınar **"Analar"** kompozisyonuna gösterdiğiniz **"titizliği"** bu yağmaya yöneltseydiniz daha sağlıklı ve hakça bir iş yapmış olursunuz.

Şimdi gelelim öbür noktalara: büyük saygı duyduğum, öğretisini kutsal kitap gibi belleğimde tuttuğum hocam Prof. Bedri R. Eyüboğlu'nun eşi sayın Eren Eyüboğlu'nun ancak yazınızda gördüğüm deseninden bir şey aktarmaya kalkışsam, bir anatomi bilmecesi çözmeye girişmiş olurdum. Resimlerimde anatomi sağlamlığından vazgeçmemin de mümkünü yok. Yani teknik olarak da Eren hanımın desenine bakıp benim portreyi elde etmek olanak dışı. En azından bunu değerlendirmeye muktedir olacak kadar resim sanatını bilseydiniz o yazıyı yazmaya durmazdınız.

Bir nokta daha: Üçlü röprodüksiyonlarımı hocama armağan etmiştim sıcağı sıcağına. Daha sonra bir gün Kalamış'taki evlerine gittiğimde, rastlantı olarak elimdeki çantada aynı röprodüksiyonlardan bir dolusunu taşımaktaydım. Bir ara Eren hanıma "Bunları görmüş müydünüz?" diye sorarak üçünü çantamdan çıkarıp uzattım. "Ah tabii, Bedri getirdi. Ama yine verin, benim adıma imzalayarak" dedi. Dediğini yaptım. Eline alıp uzun uzun baktı. "Yamansın, dedi, zorlu resimler bunlar."

Ve en önemli nokta: Eren hanım benim kompozisyonumdan hiçbir şey aktarmış değildir. Söyledim ya, resmin kaynağı bir gazete fotoğrafıdır. Ve Eren hanım da aynı kaynaktan yararlanmıştır sanıyorum. Ne var ki bu-

Ben de tüm yoksullara selam ederim. Yalnız şurası hatırlanmalıdır ki sanat tarihine yoksullar değil Veysel gibi zengin gönüllüler geçer. Sel gider, kum kalır.

Yazımı bitirmeden size diyeceğim bir iki şey daha var sayın Kaya Özsezgin. Bir daha böyle işlere girişirken ayağınızı daha sağlam yerlere basın, benden bir dost önerisi. Yoksa silahınız geri teper, hevesiniz de kursağınızda kalır. Sizi dost saymasam-ne de olsa

Turkuvaz Galerisi'nde arada bir toplaşıp sohbet ettik, çay içtik hep birlikte, bunca hukukumuz var- üstelik "sürüye kurt getirdiniz" derdim.

Bir şey daha var değinmek istediğim. İkide bir kullandığınız "illüstratif" ne demektir? Yani bu sözcükle siz neyi kastediyorsunuz? Turkuvaz'daki -söyleşi, açık oturum, saptama, adını ne koyarsanız koyun, ne olduğunu tam kestiremediğim- toplantılarda bir kaç kez sizin kavram kargaşanızı düzeltmek zorunluğunda kalmıştım. Şimdi sırası gelmişken şu "illüstratif" sözcüğünü de bir açıklığa kavuşturalım.

Oxford sözlüğüne bakıyorum, şöyle diyor: İllustrate: 1) Örnekler, resimler, vb. ile açıklama. 2) Bir kitabı, yazıyı, konferansı resimler ve dialarla destekleme. Illustrative: Bir şeyin örneği ya da açıklaması olarak resimlemeye hizmet eden.

Bu tanımlamaya göre tüm minyatürler ve de Siyah Kalem'in resimleri illüstratif oluyor. Oysa sizin muradınız bu değil sanırım. Üstelik seksen sekiz üslupta illüstrasyon vardır, illüstratif deyip birkaleme sığdırmak olanağı yok. Siz bunlardan fotoğrafsı ya da gerçekçi olanlarını kastediyorsunuz galiba, dar bir tanımlamaya sokarak. Aman sürrealistler, hiperrealistler, Viyana Fantastik Ekolündekiler bu hafifçe burun kıvıran tavrınızı görmesinler, sizi kınarlar. Gerçekçilik de yüzyılımızın bu döneminde hâlâ tahtından indirilememiştir. İndirilebilseydi, bir fotoğraf objektifinden daha duyarlı ve ayrıntılı göze sahip olan **Andrew Wyeth "mucize"** diye nitelendirilerek müzelerde ve sanat kitaplarında yer almazdı. Belki de kastınız bir konunun vurgulanması ya da güncel olunması. Unutmayın ki **"Guernica"**'da güncel bir resimdir. Bir resmin konulu ya da güncel olması onun plastik değerlere sahip olmasını engellemez. Bu değerler sanatçının ustalığına bağlıdır. **Picasso** gibi bir usta da yalnızca sanatsal öğelerle yetinmeyip resmine bel-

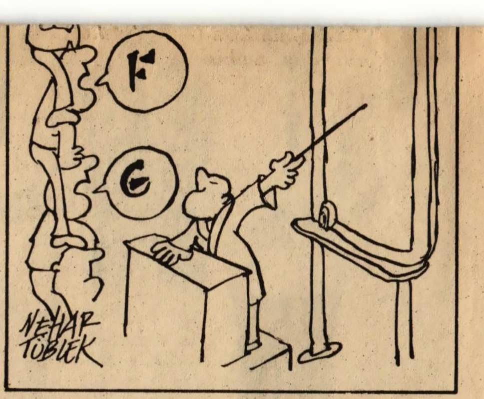
zaman saptar.

Çeşitli söyleşilerde sizi dinledim. Yazdıklarınızı da zaman zaman okurum. Sürekli çelişki içinde, tutarsız ve bir tümce önce söylediğini bir sonrakiyle "tekzibeden", üstünkörü edinilmiş bilgilerin kargaşasındaki, beylik yargılarla donatılmış üslubunuz beni hep eğlendirmiştir. Bu kez eğlence sınırlarını aşmış görünüyorsunuz. Bırakın o alelacaip, çelişik, boş sanatsal yargıları, zaman kavramını da içinden çıkılmaz duruma sokmuşsunuz. Uyarayım: Bu içinden çıkılmaz durum sizi de içinden çıkılmaz bir duruma sürükleyebilir sonunda.

Tanrıdan size zihin açıklığı dilerim.

Ben 40 yıl ne çocuk geçti, önce onu ça-şıyorum. Bir de o dönemde salt çizgiye dayanan sözsüz karikatürü kabul ettirinceye kadar gösterdiğimiz çaba aklıma geliyor. Bugünkü gençlerin bu çabaları yok. Çünkü her ortam hazırlanmış. Ama gençler kendi çizgilerinde büyük başarılar elde ediyorlar. Bundan da çok mutlu oluyorum, bir ağabey olarak...

Daha sonra sözlerine şöyle devam ediyor Tüblek: "40 yıllık sanat yaşantımda hiç kişisel sergi açmadım. Bu yıl 40. sanat yılım olduğu için hem bir sergi, hem de basında yayımlanmamış karikatürlerimi bir albümde derlemek istiyorum".

DİL

Bilim dili... Sanat dili... Nerede halkın dili?

BEKİ BARDAVİD

Tahsin Yücel sanat dilindeki karmaşayı şöyle anlatıyor: 'Sanatsal yapıtlarda anlaşılmama olgusu yalnız bizim ülkeye özgü değildir; sanatsal yapıtlar 'az' kişilerce 'çok' kolay anlaşılır... (Dil ve Sanat, DTGSYO, açıkoturum, 4 Mart 1982)'.

Berke Vardar bilim dilindeki dramı aşağıdaki biçimde vurgular: 'Terimbilimde birliktenliğin sağlanılmaktan uzak olması aslında gelişmekte olan bir alan için çok doğaldır. Bilimimizin (dilbilim) en önde gelen temsilcilerinde gözlemlenen terimbilim ayrılıkları, bir yandan anlamlı birimlerin salt değeri olmadığını, diğer yandan da bilimsel üstdil düzeyinde bile 'virtus significativa'dan (!) yoksun olduklarını kanıtlar. Bundan çıkan sonuç, bu konuda önemli olanın kullanılan terim değil, yüklenilen anlam ile verilen tanım olduğudur (Introduction à la Phonologie / Sesbilim'e Giriş, Ed. Fak. İst. 1975, sayfa 54)'.

'.... fazla bilimsel olduğu için fakülte kitaplıklarının sergenlerinde kaldı....' diyor Yalçın Anıl Türk Dili Dergisinde, Nisan 1982. Fakülte kitaplıklarının sergenlerinde kalan kitaplar nelerdir, kimin içindir? Öğrenciler ne denli sık danışıyor, yararlanıyor? Bu kitapların satışı kaç?

Yeniliğe aç ve açık çağcıl insan, eline bir dilbilim, ruhbilim, düşünbilim, toplumbilim... kitabı aldığı zaman az veya çok bir güçlükle okuduğunu 'anlama'lıdır. Kaldı ki, 'anlaşılmaz'lıktan yakınan, gizli özlü, gizili sözlü yazılardan yaka silken bilimciler ve sanatçıların da varolduğunu biliyoruz.

'Les Langages de Notre Temps / Çağımızın Dilleri (CEPL, Paris 1971)' adlı yapıtın 'En lisant Roland Barthes / Roland Barthes'ı okurken' başlıklı ilk bölümünde François Richaudeau şöyle der: 'Uzmanı değil de meraklısı olduğum dilbilimle ilgili olarak Barthes'ın S/Z adlı yapıtından iki sayfasını ancak iki saatte anlar gibi oldum... bir koddan ötekine geçiş duyurmadan oluveriyor... okuru en sonunda kızgınlık kaplıyor...

'Okunabilirlik' olgusunun eğitbilimin bir dalı olduğunu unutan bazı matematik kitapları, kitabın 78. sayfasındaki bir formülü, daha önce 38. sayfada geçen başka bir formülle açıklarken, öğrenci bu iki formül arasında geçen 14.000 sözcüğü ezberinde tutması gerekiyor. Arahalkaları esirgenen zavallı öğrenci, mutlaka iyi anlamak istiyorsa, bu yitik halkaların avına çıkmaktan başka çaresi yoktur... ayrıca alışılmışın dışındaki sözcükler de karşımıza bela gibi dikilmektedir. Oysa ki, okuma ancak okurun betiğin içinde rahatlıkla dolaştığı sürece olasıdır. Şöyle ki, ürkütücü yeni sözcükler yerine, eskilere yeni anlamlar yüklemek veya yeni sözcüğü eski yapılara sindirerek okuru sindirmemek yeğdir, tıpkı Port-Royal gibi, Saussure gibi, Chomsky gibi.... Amerika'nın bellibaşlı bilimsel dergileri 'yazmak bilmeyen' bilimadamlarından aldıkları betikleri 'yazmak bilen' uzmanlara baştan yazdırarak sorunu çözümlemişlerdir.

Bir bilimadamını öteki bilimadamı anlarsa, bir sanatçıyı öteki sanatçı anlarsa neye yaradı?

Türkiye'de ise durum daha da karışık: 'Signe' için Berke Vardar 'gösterge', Süheyla Bayrav 'belirti', Tahsin Yücel 'belirtge', Özcan Başkan 'işaret' terimlerini öneriyorlar', diye yakınıyor Nedim Gürsel Türk Dili Dergisinde ve umar arıyor bu derde: 'Ben kendi payıma, uzmanlar bir araya gelip ortak bir terminoloji oluşturana değin, Vardar'ın önerdiği 'gösterge' sözcüğünü kullanacağım'.

Buna bilgi mi dayanır!

'Okunamazlık'lık bilimde ve sanatta saltanat sürüyor. Büyük zamansal ve parasal harcamalar sonucu sergilenen anlaşılmaz oyunlar; sivrilmiş klikler kendi aralarında, kendi anladıkları dilde, kendi okudukları kitabı, izleyenlerin okuyup okumadığını hiç tasa etmeden ve de onları tümden unutarak, saatlerce tartışan paneller, seminerler, sempozyumlar, yabancı-yabancı sözcüklü topluçalışımlar; gezenlere hiçbir şey anlatmayan bilmeceli-bulmacalı resim sergileri, hiyeroglif şiirler, snob gösteriler, şifreli sözler, ürkütücü müzikler, tasa veren romanlar, tüyler ürpertici baleler, can söktürücü filmler, falcılara özgü yontular, kara kara düşündüren tümceler, oksijensiz bırakan öyküler...

Oysa ki, örneğin Özcan Köknel'i okuyun, dinleyin; Hıfzı Veldet Velidedeoğlu'nu dinleyin, okuyun. Öylesine rahatlıkla izlenirler ki, kendileri sürekli radyolarda, televizyonlarda; kitapları sürekli tükenmekte, kaçıncı kez basılmakta; Erdoğan Alkin sürekli gazetelerde, bilimsel dergilerde... Onlar da bilimadamı, onlar da sanatçı, hem konu ruhbilim, düşünbilim, iktisat.... kolay değil. Ama onlar ışıklı, aydınlık, açık, seçik, pırıl pırıl, dilleri yine öz, yine arı, ancak anlaşılır; onları anlıyoruz anlıyoruz!! bizler sıradan insanlar, anne, evkadını, baba, öğretmen, sürücü, genç, işçi... Onları anlıyoruz, çünkü onlar bizim için yazıyor, bizim için çiziyor, çünkü onlar bizi seviyor, sayıyor, bizim için üzülüyor, onlar bize yol gösteriyor, sorunlarımıza eğiliyor, çözüm arıyor; hem bizleri seviyor, hem Türkiye'yi.

Bir bilimadamını öteki bilimadamı anlarsa, bir sanatçıyı öteki sanatçı anlarsa neye yaradı? Tüm bu çabalara yazık değil mi? Bir kitabın koca bir kentte, bir ülkede üç-beş bin satması doğal mıdır? Bir üniversite öğrencisinin, hatta bitirenin bile içinden çıkamadığı, üstelik ödüller almış bir kitabın kimseye yararı var mı? Yazanına var mı?

Sanatçılar, bilimadamları kesinlikle bizimdir. Biz onlara muhtacız. Daha iyi yaşamak için, daha az yanılmak için. Kimimiz mutsuz, kimimiz çekingen, kimimiz beceriksiz, korkak, sayrılı, yorgun, argın, şaşkın, umutsuz... Bilimadamları istiyoruz, sanatçılar istiyoruz mutlandıran, sevindiren, açık ve seçik yazan, çizen, çalan, yontan, açık, seçik, yalın, anlaşılır, ezmeden, üzmeden...

Ezmeden.

Bilimadamı da sanatçı gibi 'alnında ışığı ilk duyan insandır'. Bu ışığı her insan için ayrı ayrı yakacaktır.

Bilimadamı da sanatçı da bu gerçeği her zaman belleğinde yaşatsın, yazarken, çizerken, çalarken, oynarken, yontarken, söylerken...

yazko somut

HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR DERGİSİ

Bu yıl 40 Avrupa kentinde 40 şenlik düzenlendi

Şu sıralarda tam onüç müzik şenliği sürmekte. Şenliklerin içinde en ilginçlerinden biri Federal Almanya'daki ''Wagner Festival Oyunları''. 24 Temmuz'da başlayan Festival, 27 Ağustos'a dek sürecek. Festivalde Wagner'in ünlü tüm operaları sahneye konacak.

1983 Yılı Avrupalı müzikseverler için oldukça doyurucu geçiyor. Yıl boyunca, 40 Avrupa kentinde, Avrupa Müzik Şenlikleri Birliği kırk şenlik düzenlemiş. Bunlardan ondördünü geride bıraktık. Şu anda tam onüç Müzik Şenliği sürmekte. Avrupada ileri tarihlerde başlayacak onüç şenlik daha yapılacak.

MACARİSTAN: ''Budapeste Senliği''. Hilton Oteli Dominikan Kort'da 18 Ağustos'a dek **Pergolesi** ve **Haydn**'ın opera ve konserleri; Zichy Palast'ta 13 Ağustos'a dek **''Lehar**'ın ''Gülmece Ülkesi''; Buda Parc Tiyatro'da 19 Ağustos'a dek Caz ve Pop müzik konserleri yapılıyor.

Budapeşte Şenliği 19 Mart-27 Kasım 1983 tarihleri arasında yapılmakta.

FLANDERLER ŞENLİĞİ

BELÇİKA: ''26'ncı Uluslararası Flanderler Şenliği''. Burası Uluslararası Senfoni Orkestralarının bir tür buluşma noktası: Viyana Radyo Senfoni Orkestrası, BRT Filarmoni Orkestrası, ''Roterdam Filarmoni Orkestrası'', ''Limburg Senfoni Orkestrası'', ''Brüksel Ulusal Opera Senfoni Orkestrası'', ''Bonn Bach Topluluğu ve Vestfalya Senfoni Orkestrası'', ''İsrail Filarmoni Orkestrası'',''Hollanda Radyo Orkestrası'', ''Genç Alman Filarmoni'', ''Belçika Ulusal Orkestrası''''Danimarka Radyo Senfoni Orkestrası'', ''Münih Filarmoni'' orkestraları.

Orkestraları yöneten yirmialtı **Orkestra Şefi** arasında **Lothar Zajrosek, Ernest Maest, Heribert** Breuer.**Zubin Mehta** gibi dünyanın ileri gelen Orkestra Şefleri. bulunuyor.

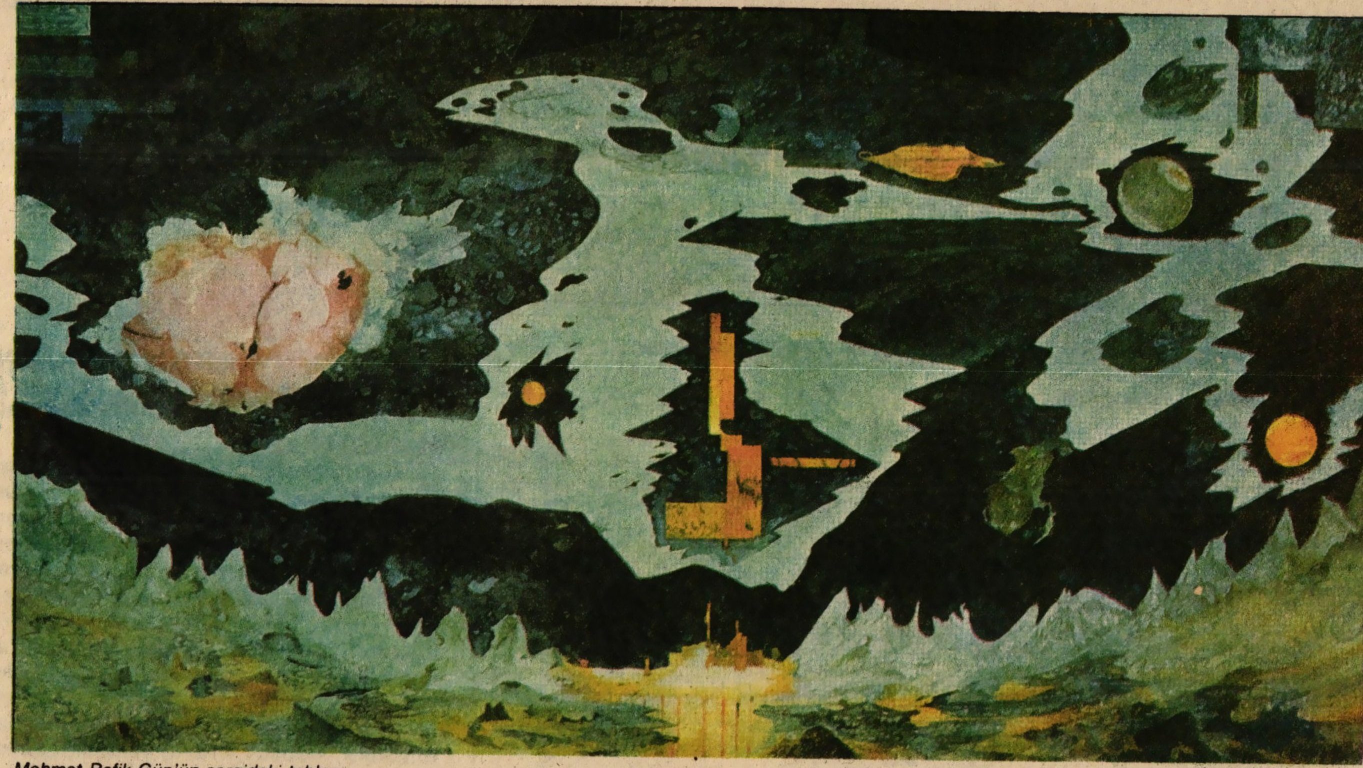
Christa Ludwig, Marc Sierens , Chris Dubois , Charles Jongen , Wolfgang Trommer ise **Şenliğin Solistleri.**

Flanderler Şenliği bu yıl, **''Barok ve Barok Öncesi''** müziğin özeti durumunda. **''Worcester Katedral Korosu''**, **''Kraliyet Müzik Akademisi''** **''Macaristan Filarmoni Orkestrası''**, **''Amsterdam Barok Orkestrası''**, **''İngiliz Oda Orkestrası''** gibi, bu müziği seslendirmek için dünyanın dört bir yanından gelmiş toplam otuziki müzik topluluğu var. Ayrıca**''Rudolf Buchbinder, Thomas Schulz, Ria Bollen ve Josef de Beenhouwer''** ve diğerlerinin de **''resitalleri''** olacak.

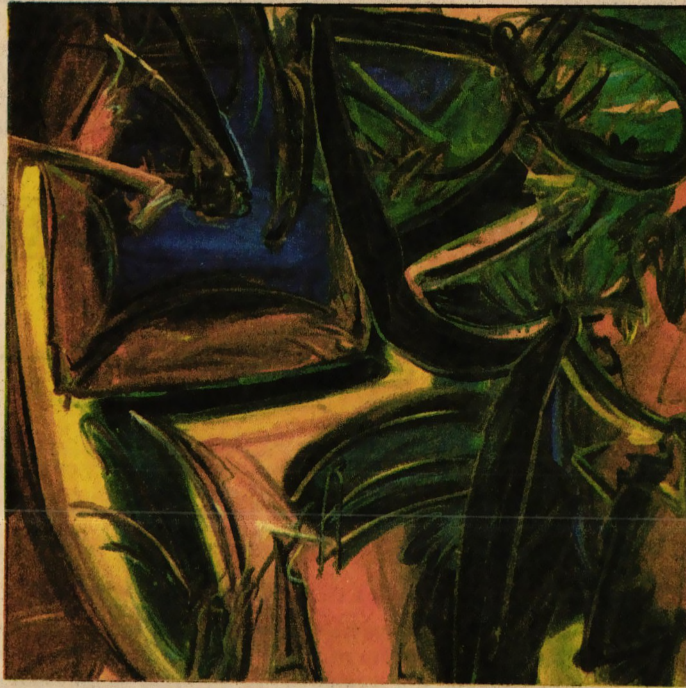
22 Nisan 1983 tarihinde başlayan **Flanderler Şenliği,** 25 Ekim 1983'te sona erecek.

WAGNER'İN TÜM OPERALARI

ALMANYA'nın**''Bayreuth Richard Wagner Festival Oyunları''** her yıl olduğu gibi 24 Temmuz'da başladı. 27 Ağustos'a dek sürecek olan Festival'de, **Wagner**'in ünlü tüm operaları sahneye konacak. **''Nibelungen Yüzüğü''**'nü oluşturan **''Rheingold''** (Ren Altını), **''Walküre''**, ''Siegfried'' ve**''Götterdammerung''** (Tanrıların Çöküşü) oyunlarının dışında; **''Meistersinger''** (Usta Şarkıcılar), **''Tristan''** ve Wagner'in son yapıtı **''Parsifal''** operaları da Festival programı içinde sergilenecek.

Mehmet Refik Gün'ün sergideki tablosu.

Sergide yeralan resimlerden Karl Schnetzinger'in tablosu

Mehmet Refik Gün Viyana'daki karma sergiye katıldı

Mehmet Refik Gün yağlıboya yapıtlarıyla Viyana'da açılan sergiye katıldı. Sanatçı 1956 Türkiye doğumlu. Öğrenimini 1976-81 yılları arasında Viyana Güzel Sanatlar Akademisi'nde Profesör Anton Lehmden'in yanında yapan Refik Gün, 1978'de Altın Madalya kazanmıştı.

Bundan önce 1981'de Viyana'da bir sergi, İstanbul'da ''Galeri Urart''ta bir sergi açtı. Ayrıca Frankfurt, Kopenhag, Brüksel ve Amsterdam'da açacağı sergilerin hazırlıkları içinde.

Mehmet Refik Gün 1981'den bu yana, Karl Schnetzinger ve diğer arkadaşlarıyla birlikte Prof. Rudolf Hausner'in yanında çalışıyor.

''Kanlı Çiçek'' filminin çekimi tamamlandı

Osman F. Seden'in, Mine Film adına yönettiği **''Kanlı Çiçek''** adlı filmin çekim çalışmaları tamamlandı. Laboratuvar çalışmaları önümüzdeki haftalarda bitirilecek olan filmin çekiminde, görüntü yönetmenliğini de Kaya Ererez yaptı.

Başoyunculuklarını Salih Güney, Hülya Avşar-Fikret Hakan üçlüsünün üstlendikleri filmin asistanlığını Arif Erkuş ve Memet Saltoğlu yaptı. Yönetmen Osman F. Seden, **Kanlı Çiçek**'te ''iki erkek tarafından paylaşılamayan genç bir kadının dramatik öyküsünü'' işliyor.

Yapımın başoyuncularından Fikret Hakan'ın, halen Bursa'da çekimi sürdürülen **''Küçük Ağa''** adlı yerli TV filminde de rolü bulunmasından ötürü ancak fırsat bulabildikçe çalışmalarına katılabildiği **''Kanlı Çiçek''** (Haram) filminin çekim işlemleri, tümüyle İstanbul içerisinde gerçekleştirildi...

TRT-2'de ilginç bir program

TRT'de Türk edebiyat yapıtlarındaki yaşlı tipleri konu edinen ''Yolun Yarısından Sonra'' adlı program ilgi uyandırdı.

İstanbul Radyosu yapımcılarından Alaattin Bahçekapılı'nın hazırladığı ''Yolun Yarısından Sonra'' da romanlarımızda, öykülerimizde ve oyunlarımızda yer alan yaşlı kişilerin dünyaya bakışlarını, olaylara katkılarını, işlevlerini araştırmak, bu kişilerin içinde yaşadıkları sorunları vurgulamak ve bu sorunlara bilim adamlarımızın gösterdiği çözümleri ortaya koymak amacı güdülüyor.

Perşembe günleri saat 10.30'da TRT—II'de yayınlanan ''Yolun Yarısından Sonra'' adlı program dizisinde bu güne değin Y.K. Karaosmanoğlu'nun ''Kiralık Konak'', R.N. Güntekin'in ''Yaprak Dökümü'', Melih Cevdet Anday'ın ''Aylaklar'', M. Şevket Esendal'ın ''Ayaşlı ve Kiracıları'' adlı romanlarındaki yaşlı tiplerin sorunları, psikolojileri üstünde duruldu.

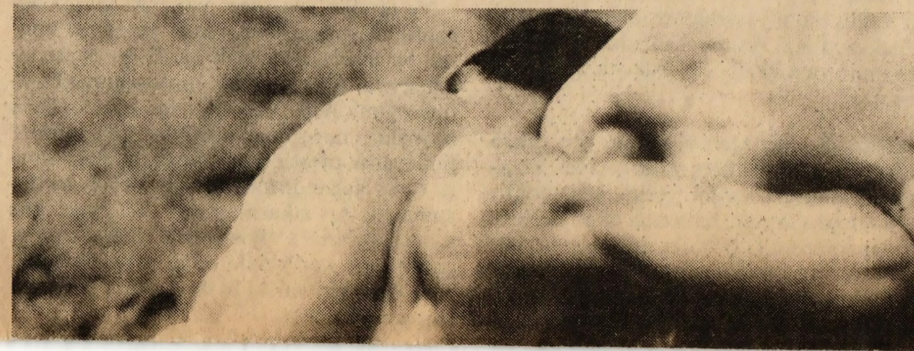
Yapımcılığını Alaettin Bahçekapılı'nın üstlendiği programın noröpsikolojik uzmanlığını Doç. Dr. Engin Eker yapıyor.

Önümüzdeki haftalar Türk edebiyatının öteki ürünlerini de mikrofona getireceğini öğrendiğimiz ''Yolun Yarısından Sonra'' program dizisi edebiyat dünyamızda ilgiyle izleniyor.

Bursalı çizerler sergi açtı

HAKAN DERMAN

Bursa bölgesi çizerlerinin oluşturduğu ''Çuvaldız'' karikatürcüler grubu aynı adı

İş Bankası Büyük Ödülü için başvuru süresi 1 Kasım'da bitiyor

Türkiye İş Bankası ''1983 Büyük Ödüleri'' için başvuru süresi 1 Kasım'da sona eriyor.

Tiyatro Büyük Ödülü seçici kurulunda, Salah Birsel (Yazar), Tarık Buğra (Yazar-Eleştirmen), Yıldız Kenter (Devlet Sanatçısı), Cafer Tayyar Sadıklar (Türkiye İş Bankası Yönetim Kurulu Üyesi), Prof. Dr. İrfan Şahinbaş (Milletlerarası Tiyatro

Çuvaldız karikatürcüler grubu elemanları serginin açılışında. Erhan Atılgan, Levent Elpen, Basri Sönmez, Yılmaz Aslantürk, Serdar Gilkal. (soldan sağa).

taşıyan ilk sergilerini Bursa Devlet Güzel Sanatlar Galerisi'nde açtı.

İlgiyle izlenen Çuvaldız karikatürcüler grubu Yılmaz Aslantürk, Erhan Atılgan, Levent Elpen, Serdar Gilkal, Sait Oktay, Basri Sönmez'den oluşmakta.

Grup üyeleri yaptıkları açıklamada, **'yazısız'** ve **'yazılı'** karikatür anlayışları arasındaki tartışmanın Türk karikatürüne yarardan çok zarar verdiğini savunup, her iki karikatürün de gerektiği yerde kullanabileceğini açıkladılar. Çuvaldız sözcüsü daha sonra şunları söyledi: "Yergi, bir halk sanatıdır. Tarih boyunca gelişmiş ve yaşam bulmuştur. Karikatür de yerginin zamanı geldiğinde resimle birleşmesinden doğmuş ve her zaman kitlelerin dinmeyen sesi olmuştur. Ekonomik altyapı kültürel üstyapıyı belirlemiş, karikatür de bu üstyapı içinde yer almıştır. Bugüne gelinceye değin, kendi içinde kendini bulma çabalarıyla birlikte, sözcü olabilmiş ve olmaktadır."

Kıbrıs sergisinde yeralan Oral Gönenc'in bir yapıtı.

İFSAK'ın fotoğraf sergisi

Kısa adı İFSAK olan İstanbul Fotoğraf ve Sinema Amatörleri Derneği'nin 41. sergisi 9 Ağustos Salı günü Kıbrıs'ın Magosa kentinde açıldı.

Sergide Cengiz Akduman, Sarkis Baharoğlu, Mehmet Bayhan, İlyas Göçmen, Oral Gönenç, Botan Günoz, Kadriye Günever. Baytekin Kara, Orhan Karaalioğlu, Cengiz Karlıova, Engin Kavukçuoğlu, İzzet Keribar, Ahmet Kuzik, Alev M. Özgül. Mihriman Özel, Tahir Ün ve Faik Tunalı'nın yapıtları yer alacak.

Enst. Türkiye Milli Merkezi İcra Komitesi Üyesi), Prof. Dr. Sevda Şener (A.Ü.D.T.C. Fakültesi Öğretim Üyesi), Haldun Taner (Yazar-Sanat Tarihçisi) yer alıyor.

Karikatür Büyük Ödülü seçici kurulunda Yahya Arslaner (Türkiye İş Bankası Yönetim Kurulu Üyesi), Hamiye Çolakoğlu (Seramik Sanatçısı), Nezih Demirkent (İstanbul Gazeteciler Cemiyet Başkanı), Prof. Dr. Macit Gökberk (İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Emekli Öğretim Üyesi), Göngür Mengi (İzmir Gazeteciler Cemiyeti Başkanı) Mehmet Özel (Kültür ve Turizm Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürü), Prof. Dr. Suat Sinanoğlu (A.Ü.D.T.C. Fakültesi Öğretim Üyesi) bulunuyor.

Arkeoloji Büyük Ödülü seçici kurulu ise Prof. Dr. Jale İnan (İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi), Ferit Melen (Türkiye İş Bankası Yönetim Kurulu Üyesi), Mehmet Önder (Kültür ve Turizm Bakanlığı Baş Müşaviri), Prof. Dr. Gönül Öney (Ege Ü. Edebiyat Fakültesi Dekanı), Prof. Dr. Ümit Serdaroğlu (9 Eylül Üniversitesi Öğretim Üyesi), Raci Temizer (Anadolu Medeniyetleri Müzesi Müdürü) ve Nurettin Yardımcı (Kültür ve Turizm Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürü)'den oluşuyor.

Varna'da sinema günleri ve bir festivalin anatomisi 4

VERONİKA VOSS'UN GERÇEK ÖZLEMİ

ÂLİM ŞERİF ONARAN

Konrad Steiner'in **Beklenmeyen Yalnızlığı** yaşlı bir ayakkabı tamircisinin karısı Marti'nin birdenbire ölmesiyle ve 40 yıl çalıştığı dükkândan çıkarılmak istenmesiyle yaşamındaki yalnızlık ve boşluk anlatılır. Oğluyla birlikte, sığıntı gibi yaşayamayacağını, ihtiyarlık tazminatını alıp sıkıcı bir huzurevinde de oturamayacağını anlayan Steiner ,bir gece meyhanede iyice kafayı çektikten sonra, olay yaratır. Karakola düşer, komisere hakaret etmeye yeltenir ve sabaha kadar nezarette tutulur.

Karakoldan ertesi gün Steiner'i serbest bırakırlar; ancak sosyal problemleri olduğuna inanarak sosyal yardım kuruluşlarına bildirirler. Ertesi gün ihtiyarı Claudia Hafti adlı yüreği sevecenlik dolu bir **"social worker"** görmeye gelir. Steiner onu içeri almaz, kapıyı yüzüne kapatır. Ama Claudia aldığı bu ilk işte yılgınlık göstermemeye kararlıdır. Yeniden kapıyı çalar ve ihtiyar onu içeri almaya zorlanır. Böylece aralarında bir dostluk başlar.

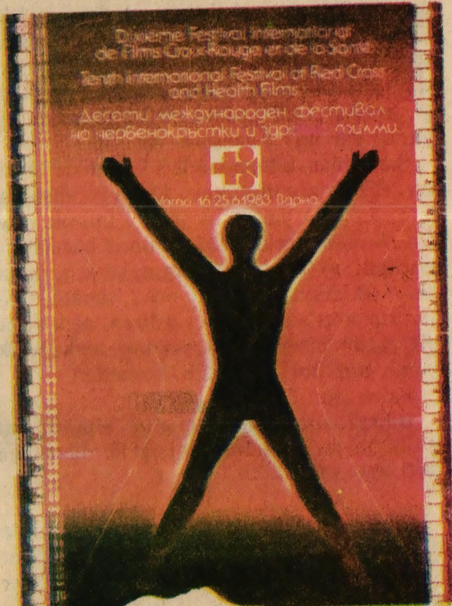
Birgün bir arkadaşının bulunduğu bir huzurevine giden ve orada 96' ncı yaş günü kutlanan bir ihtiyar kadının yöneticiler tarafından nasıl "istismar" edildiğini ve bir reklam aracı yapıldığını görerek oradan nefretle ayrılır.

Ancak Claudia dostça davranışlarıyla onu yaşama bağlar. Oysa dükkânı elinden alınmış, parkta küçük kız çocuklarına elçabukluğu oyunları göstererek avunur olmuştur. Bu çocukların anneleri de hemencecik çağırıverir onları...

Bir gün Claudia ile eski gramofonda çaldığı bir parçayla (Le coeur palpitant d'amour) danseder. Ancak böylesi **'taze'** bir genç kızın kendisi gibi bir ihtiyara gösterdiği ilgi, içine sinmemektedir. Kız bunu sevgiyle yaptığını söyler ve bir gün onu başbaşa kahve içmek üzere bir pastaneye davet eder. İhtiyar en iyi elbiselerini giyerek onu pastanede bekler. Ama Claudia bir türlü gelmez. Bu, Steiner'i yıkar; artık kıza da güvenemez. Evine kapanarak, bir noktaya gözlerini dikip öylece otururken kız çıkagelir, elinde bir demek çiçekle... ve bir başkası için görev vermek zorunda kaldığı için gelemediğini özür dileyerek anlatır ona...

Sonunda, gittikçe elden ayaktan düşen ihtiyarı emekli tazminatı almaya ikna eder Claudia.. Steiner bir süre bulunduğu yerden uzaklaşarak istediği gibi yaşayacak; sonra da huzurevine girecektir.

Film, 75 yaşını dolduran bir ihtiyarın üzgünlüğü ve acısının giderek başkaldırı ve umutsuzluğa dönüşmesini ve kendisine yardım eden gençkıza sor bir sevi duyduktan sonra, onun kendisine sonsuz bağlanamayacağını anlayarak, kaderine teslim oluşunu, sade bir dramaturji anlayışıyla, ama oldukça etkileyici ve düşündürücü bir havaya sokarak vermektedir.

Festivalin amblemi

GURUR

Romen filmi **"Gurur"**'da, bir hastanede **"akademisyen"** sıfatıyla görev veren Dr. Ion Cristian'ın dramı öykülenmektedir. Kendisi doktorluğunun ilk yıllarında, Stalin döneminde, Stela adlı bir kızı sever, evlenirler. Aynı kızı seven arkadaşı Costi, Stela'nın onu tercih etmesine kırılır; Stela'nın ablası Elvira'nın sevgisine de yanıt vermez.

Bu arada bir oğlu olan Ion'u bir gece siyasal polis tutuklar. Polis şefi Varlaam, soruşturma sırasında onu küçümser. Dr, buna çok kızar. Sonunda faşistlik ithamıyla (aslında komünist partisine iltifat etmediği için) tutuklanır. Kürek mahkûmu olarak cezasını çekmeye başlar.

Karısının kendisine başvurması üzerine arkadaşı savcı onun cezasını kaldırtır. Ancak bu kez savcı töhmet altında kalır ve Dr. Ion hayatta yükselirken, savcı düştükçe düşer. Devir değişmiş, eski polis şefi de cadde üzerinde piyango bileti satar duruma gelmiştir.

Bu sırada Canaris adlı bir müzevir, doktorun aleyhine polise ihbarda bulunur. Onun meslek yaşamındaki bazı boşlukları abartarak ve eski öğrencisi, şimdiki asistanı Dr. Vera Panaitescu ile ilişkini yozlaştırarak anlatır.

Oysa Vera, karısı kanserden ölen profesöre, insansı bir yaklaşımda bulunmakta, bu yaklaşım zamanla temiz bir sevgiye dönüşmektedir.

Bir akşam eski arkadaşı, eski savcı Costi, doktorun evine gelir. Kendisinde kanser bulunduğunu söyleyerek doktordan yardım diler. Elvira sevdiği adamın neden sonra böylesi bir savla çıkıp gelmesine bozulur. Ama doktor ona yardım vadeder.

Canaris'in iftiraları delilsiz kalır. Hastanede staj görmekte olan doktorun tıp fakültesi öğrencisi oğlu da Costi ile tanışır ve onun anlattıklarına çocukluk anılarını da katarak, babasının yaşamındaki siyasal kusurları bulmaya başlar. Bu yüzden ona inancını yitirir ve avare bir yaşama atılır.

Savcıda kanser bulunmadığı halde, o, buna inanmaz ve Canaris'e gerçeği öğrenmesi için ricada bulunur. Canaris bunu "5000 lei karşılığında Dr. Ion'un kendisine ameliyat önerdiğini yazılı olarak belirtmesi" koşulu ile kabul eder.

Ion'un oğlu birgün bir meyhanede gereğinden fazla içerek onursuz bir duruma düşer. Fakülte disiplin kurulunda durumu konuşulurken, babası "gençlikte böyle şeylerin olabileceğini" söyleyerek oğlunu savunur. Bu sırada eski savcının yazdığı belge elden ele dolaşmaktadır. Sonunda kendisine bunun ne olduğu sorulur. "Demek ki yargılanan oğlum değil, benmişim" diyen Ion, işinden ayrılır ve sevgilisi Dr. Vera ile arabayla yola çıkar.

Manole Marcus, Romen sinemasının bugün yaşayan ustalarından biridir. **"Mutluluk Mahallesi"**, **"Bakire Burcu Altında"**, **"Komplo"**, **"Kanarya ve Fırtına"**, **"Siyanür ve Yağmur Damlaları"** adlı filmlerinde bu ustalığını kanıtlayan Marcus yine usta bir oyuncu olan Viktor Rebentchouk'un başarılı oyununa karşın; filmdeki **"flash-back"**'lerin çokça yinelenmesi ve filmin temasının yan temalarla kargaşaya getirilmesi dolayısıyla bu kez en iyi durumda değildir.

VERONİKA VOSS'UN ÖZLEMİ

Fassbinder'in **"Veronika Voss'un Özlemi"**'nde eski bir film yıldızı ve şarkıcının dramı sergilenir.

Sevici bir ruh doktorunun, kendisini içkiye ve uyuşturucuya alıştırmasına müsaade ederek, esiri olmuştur Veronika... Bir gün sinemada eski bir filmini seyrederken, fenalaşır, dışarı fırlar. Yağmurlu bir havada ağaç altındabeklerken Robert adlı spor yazarı bir delikanlı ona yaklaşır. Onu şemsiyesiyle ıslanmaktan kurtarır; sonrada otobüse bindirir ve bir kliniğin önünde araçtan indirir.

Kadındaki garip halden etkilenen Robert sonraki günlerde Veronika'nın kliniğin sahibi Dr. Marianne'la ilişkisini çözmeye çalışır. Bu konuda kendisine yardım etmek isteyen ve Veronika'ya acıyan karısı, klinikle temas kurarak sırrın bir kısmını öğrenir; ve sıcağı sıcağına bunu bildirmek üzere Robert'e telefon edip sokağa çıkınca kendisinden kuşkulanan Dr. Marianne'ın yardımcısı kadın, yanlarında misafir kalan zenci bir Amerikan çavuşunun arabasıyla onu ezer; çantasından delilleri de alarak izini kaybeder.

Bu ölümden Dr. Marianne'ı sorumlu tutar Robert... Ama iddiasını kliniğe getirdiği polise kanıtlayamaz. Bu sırada bir odadan çıkan Veronika, doktorun lehinde tanıklıkta bulunur. Robert ve polisler ayrılınca Dr. Marianne ona teşekkür eder ve uyuşturucu sayesinde canlandırdığı Veronika ile gittiği bir gece klubünde onu mutlulanmış, şarkı söylerken görürüz.

Veronika yaptığı sahte tanıklıktan sonradan pişmanlık duyar. Büyük bir yıkılmışlık içindedir. Ama artık çok geçtir. Doktor ve asistanı ondaki bu değişikliği farkederler ve artık ona güvenemediklerinden Veronika'yı bir odaya hapsederler. Çaresiz ölüme sürüklenecektir Veronika...

"Freunlose Strasse" (Mutsuz Sokak)'den beri süregelen (mutsuzlukları esrarlı bir havada veren siyah-beyaz filmler olarak tanımlayabileceğimiz) Alman sinema geleneğini sürdürüyor Fassbinder. Bu sinema gerçekten dışavurumculuğun da bir gereği olarak ancak siyah-beyazla istediklerini anlatabilir. Işık, sahne düzenlemesi, oyuncu yönetimi bakımından eşsiz nitelikte bir sinema anlayışıdır bu... Karanlık bir ruhun, şöhretini sürdürme özlemi içinde uyuşturucu ile hayal gücünü ve yaşama şevkini canlandırmaya çalışırken; sadece beyninin ve bedeninin değil, ahlakının da iflasını haykıran bir film... ve Veronika Voss'un gerçek özlemi, söylediği "Memories are made of this" (Anılar bundan oluşur) adlı şarkıda gizlidir sanki: "Taze ve yumuşak bir gülüşü al-Bu çalınmış bir mutluluk gecesi ekle- Bir kız, bir oğlan -Biraz acı, biraz neş'e -Anılar bundan oluşur/Küçük bir ay ışığını unutma -Hafifçe bir düşe bürünmüş - Dudakların ve benimkiler -İki yudum şarap- Anılar bundan oluşur / Sonra (bunlara)nikâh (gününün) çanlarını ekle - Sevgililerin barındığı bir evi - Çeşni katsın diye üç küçük öpücüğü- Günlere sindirerek dikkatle karıştır bunları - Bak bakalım tadı nasıl olmuş? - Zevkini süreceğin rüyalar bunlar işte.

Öleceğini bilen, ama rüyasını yaşamak için ne pahasına olursa olsun hayata sımsıkı sarılan, bu uğurda müşterilerini imkânsız umutlarla zehirleyerek onları maddi-manevi sömüren eski bir toplama kampı doktorunun tuzağına düşen film oyuncusu rolündeki Rosel Zech, güzelliğini ortaya koyan ışığın büyük bir başarıyla kullanıldığı , grinin tonlarına iltifat etmeden siyah-beyaz renklerin egemenlik kurduğu bu filmde, seyircinin acıma ve heyecanlanma sürecini canlı tutan Fassbinder gibi bir yönetmen elinde değerli, plastik bir araca dönüşmüştür bu filmde...

Veronika Voss -Fassbinder